

Uitgave
in de Nederlandse taal

Wetgeving

Inhoud

I Besluiten waarvan de publicatie voorwaarde is voor de toepassing

.....

II Besluiten waarvan de publicatie niet voorwaarde is voor de toepassing

Commissie

2003/225/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 19 juni 2002 over het programma van de deelstaat Thüringen ten gunste van investeringen voor kleine en middelgrote ondernemingen en de toepassing ervan in afzonderlijke gevallen** (*Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 2143*) ⁽¹⁾ 1

2003/226/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 24 september 2002 betreffende een voorgenomen steunregeling van Duitsland „Richtsnoeren ter stimulering van kleine en middelgrote ondernemingen — Verbetering van de capaciteit van ondernemers in Saksen” — deelprogramma's 1 (begeleiding), 4 (deelname aan beurzen), 5 (samenwerking) en 7 (bevordering van vormgeving)** (*Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 2606*) ⁽¹⁾ 13

2003/227/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 2 augustus 2002 betreffende diverse steunmaatregelen van Spanje ten gunste van het themapark „Terra Mítica SA” in Benidorm (Alicante)** (*Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 2980*) ⁽¹⁾ 23

2003/228/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 16 oktober 2002 betreffende de steunregeling die Italië voornemens is ten uitvoer te leggen voor de vermindering van de energiekosten van kleine en middelgrote ondernemingen in de regio Sardinië** (*Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 3715*) ⁽¹⁾ 38

2

⁽¹⁾ Voor de EER relevante tekst

(Vervolg z.o.z.)

NL

Besluiten waarvan de titels mager zijn gedrukt, zijn besluiten van dagelijks beheer die in het kader van het landbouwbeleid zijn genomen en die in het algemeen een beperkte geldigheidsduur hebben.

Besluiten waarvan de titels vet zijn gedrukt en die worden voorafgegaan door een sterretje, zijn alle andere besluiten.

2003/239/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 30 oktober 2002 betreffende de door Duitsland toegekende verlenging van de investeringspremie van 8% voor investeringen in de nieuwe Duitse deelstaten bij de belastingwet 1996 ten gunste van Mitteldeutsche Erdöl-Raffinerie GmbH** (*Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 4037*) ⁽¹⁾ 42

2003/230/EG:

- ★ **Beschikking van de Commissie van 11 december 2002 betreffende de bestaande steunregeling die Italië gemachtigd was ten uitvoer te leggen ten faveure van het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste** (*Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 4829*) ⁽¹⁾ 47

(1) Voor de EER relevante tekst

II

(Besluiten waarvan de publicatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

COMMISSIE

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 19 juni 2002

over het programma van de deelstaat Thüringen ten gunste van investeringen voor kleine en middelgrote ondernemingen en de toepassing ervan in afzonderlijke gevallen

(Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 2143)

(Slechts de tekst in de Duitse taal is authentiek)

(Voor de EER relevante tekst)

(2003/225/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 88, lid 2,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, en met name op artikel 62, lid 1, onder a),

Na de belanghebbenden overeenkomstig de genoemde artikelen ⁽¹⁾ te hebben aangemaand hun opmerkingen te maken, en gezien deze opmerkingen,

Overwegende hetgeen volgt:

1. PROCEDURE

- (1) Bij beschikking van 27 oktober 1993 heeft de Commissie haar goedkeuring gehecht aan het programma van de deelstaat Thüringen ten gunste van investeringen voor kleine en middelgrote ondernemingen (KMU-Investitions Programm des Landes Thüringen) (hierna „de regeling” genoemd) ⁽²⁾. In 1994 werd een gewijzigde versie aangemeld, die op 7 oktober 1994 door de Commissie werd goedgekeurd ⁽³⁾.
- (2) In aangemelde regeling voor de periode 1994-1996 werd voorzien in steunmaatregelen voor productieve

investeringen. Steunmaatregelen ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden had Duitsland uitdrukkelijk uitgesloten in zijn kennisgeving van 26 augustus die op 30 augustus 1993 geregistreerd werd. Deze uitsluiting werd uitdrukkelijk genoemd in de beschikking van de Commissie, en de goedkeuring van de regeling door de Commissie beperkte zich tot ondernemingen die niet in moeilijkheden verkeerden.

- (3) Bij beschikking van 8 april 1998 heeft de Commissie de verlenging van de steunregeling voor de periode 1997-2001 onder gewijzigde voorwaarden goedgekeurd ⁽⁴⁾. Tegelijkertijd heeft de Commissie evenwel twijfel geuit over de verenigbaarheid van de wijze waarop de regeling toegepast werd, met de aangemelde en door de Commissie goedgekeurde versie. Deze twijfel was gebaseerd op gegevens van Duitsland in de verslagen over 1994 en 1995, alsmede op de gegevens over de jaren 1995 en 1996. Op basis van deze gegevens kon de Commissie niet uitsluiten dat er sprake was van verlening van reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden.
- (4) Om deze reden had de Commissie Duitsland aangemaand (bevel om inlichtingen te verstrekken in de zin van het arrest van het Hof van Justitie in de zaak-Italgrani ⁽⁵⁾) haar alle informatie over te leggen aan de hand waarvan zij kon vaststellen of de steun is verleend in overeenstemming met de goedgekeurde steunregeling, inclusief de gevallen waarin steun is verleend voor ondernemingen die op het tijdstip van de toekenning van de steun als onderneming in moeilijkheden hadden

⁽¹⁾ PB C 73 van 17.3.1999, blz. 10.

⁽²⁾ PB C 335 van 10.12.1993, blz. 7 — steunzaak N 408/93 — SG(93) D/19245 van 26.11.1993.

⁽³⁾ PB C 364 van 20.12.1994, blz. 7 — steunzaak N 480/94 — SG(94) D/14255 van 10.10.1994.

⁽⁴⁾ Steunzaak NN 142/97 — SG(98) D/04313 van 2.6.1998.

⁽⁵⁾ Arrest van het Hof van Justitie van 5 oktober 1994, in zaak nr. C-47/91, Italië/Commissie, Jurisprudentie 1994, blz. I-4635.

- moeten worden aangemerkt, alsmede de voorwaarden waarop deze steun is verleend.
- (5) In zijn opmerkingen van 7 augustus 1998 bevestigde Duitsland dat het verlenen van reddings- en herstructureringssteun volgens de goedgekeurde steunregeling niet mogelijk was. Duitsland gaf echter eveneens aan dat bij de verlening van steun niet ambtshalve is gecontroleerd of de begunstigde onderneming economisch gezond was. Overigens wordt erop gewezen dat in dit schrijven noch gegevens over de desbetreffende afzonderlijke gevallen, noch over de wijze waarop de steun werd toegekend zijn voorgelegd, zoals in het bevel om inlichtingen te verstrekken was geëist.
- (6) Om deze redenen kon de Commissie niet vaststellen of de steunregeling in overeenstemming met de aangeelde en goedgekeurde versie is toegepast.
- (7) Bij schrijven van 4 december 1998 ⁽⁶⁾ heeft de Commissie Duitsland in kennis gesteld van haar besluit tot inleiding van de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag, om de toepassing van de steunregeling in het verleden en alle gevallen waarin zij werd toegepast te onderzoeken. In het besluit tot inleiding van de procedure merkt de Commissie op dat Duitsland de in de uitnodiging tot het maken van opmerkingen gevraagde gegevens over de desbetreffende afzonderlijke gevallen niet heeft verstrekt en dat de steunregeling oneigenlijk is toegepast. Gelet op voornoemd arrest van het Hof van Justitie heeft de Commissie derhalve besloten de wijze waarop de regeling tot dusver is toegepast rechtstreeks te toetsen op de verenigbaarheid ervan met het EG-Verdrag, net als bij nieuwe steun het geval zou zijn geweest. In verband hiermee heeft de Commissie Duitsland in het kader van de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag verzocht een standpunt in te nemen en alle gegevens te verstrekken die relevant zijn voor de beoordeling van de steun en van de toepassing ervan in de afzonderlijke gevallen.
- (8) In datzelfde schrijven heeft de Commissie Duitsland verzocht haar binnen een maand alle stukken, informatie en gegevens te doen toekomen die noodzakelijk zijn voor de beoordeling van de verenigbaarheid van de steunregeling en de toepassing ervan in de afzonderlijke gevallen. Zij heeft de aan haar te verstrekken specifieke gegevens in detail opgesomd. Tegelijkertijd wees zij erop dat, wanneer zij deze informatie niet zou krijgen, zij een beschikking zou geven op basis van de beschikbare informatie en dat zij — bij gebreke van de voor de beoordeling van de verenigbaarheid noodzakelijke informatie — elke in het kader van de steunregeling verleende afzonderlijke steun zou aanmerken als onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.
- (9) In datzelfde schrijven heeft de Commissie Duitsland verzocht de begunstigden van de steun onverwijld een afschrift van dat schrijven te doen toekomen.
- (10) Het besluit van de Commissie tot inleiding van de procedure is gepubliceerd in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* ⁽⁷⁾. De Commissie heeft de belanghebbenden uitgenodigd hun opmerkingen over de betrokken maatregelen te maken. De Commissie heeft van de belanghebbenden geen opmerkingen terzake ontvangen.
- (11) Bij schrijven van 5 maart, geregistreerd op 8 maart 1999, en van 6 mei 1999, geregistreerd op 10 mei, heeft Duitsland zijn mening over de bovengenoemde procedure te kennen gegeven. Bij schrijven van 26 september, geregistreerd op 29 september 2001, heeft Duitsland, daartoe aangemaand door de Commissie, bepaalde aanvullende informatie verstrekt over het aantal door de steunregeling begunstigde ondernemingen dat in 2001 nog bestond.

2. BESCHRIJVING VAN DE STEUN

- (12) Met steunregeling wordt de stimulering beoogd van de modernisering en ontwikkeling van bestaande kleine en middelgrote ondernemingen (hierna „KMO's” te noemen) die door de overgang naar de markteconomie geconfronteerd worden met economische moeilijkheden, alsmede de stimulering van nieuwe KMO's in de be- en verwerkende industrie. In die zin komen voor steun in aanmerking (overweging 11 van de oorspronkelijke aanmelding van 1 juli 1993) productieve investeringen (behalve de aankoop van gronden) en investeringen in het kader van een herstructureringsprogramma. In zijn mededeling van 26 augustus 1993 heeft Duitsland nader toegelicht dat het bovengenoemde begrip „herstructurering” niet moet worden opgevat als een reddings- en herstructureringsmaatregel voor ondernemingen in moeilijkheden, maar dat daarmee investeringen bedoeld worden in economisch gezonde ondernemingen, ten behoeve van de oprichting van een nieuwe vestiging, uitbreiding of modernisering van een bestaande vestiging of ten behoeve van een nieuwe productiemethode.
- (13) Voor dit steunprogramma waren oorspronkelijk 24 miljoen EUR begroot, wat later werd verhoogd tot 42 miljoen EUR. Steun voor initiële investeringen wordt verleend in de vorm van een subsidie en is beperkt tot 2,5 miljoen EUR per project, met inachtneming van het voor de deelstaat Thüringen geldende regionalesteunplafond. Dit plafond ligt voor grote ondernemingen bij 35 %, te verhogen met 15 % in steungebieden ex artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag voor KMO's in de zin van de definitie uit de communautaire kaderrege-

⁽⁶⁾ SG(98) D/11285.

⁽⁷⁾ T.a.p. (zie voetnoot 1).

ling inzake steun voor het midden- en kleinbedrijf (1992) ⁽⁸⁾ die van kracht was op het ogenblik dat de steunregeling door de Commissie werd goedgekeurd.

- (14) In het kader van de steunregeling zijn in totaal 62 steunmaatregelen aan 61 ondernemingen verleend ⁽⁹⁾.
- (15) De regeling stelt de toekenning van steun afhankelijk van het overleggen van een bedrijfsplan voor de lange termijn.

3. REDENEN VOOR HET INLEIDEN VAN DE OFFICIËLE ONDERZOEKSPROCEDURE

- (16) De redenen die de Commissie hebben bewogen tot een formele toetsing aan artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag van de toepassing van de steunregeling tot dusver ⁽¹⁰⁾ en van alle afzonderlijke gevallen waarin de regeling is toegepast, zijn vooral gebaseerd op de constatering dat Duitsland — in strijd met de door zijn autoriteiten verstrekte gegevens — steun heeft verleend aan ondernemingen in moeilijkheden. Voorzover de steunregeling oneigenlijk is toegepast ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden, is de tenuitvoerlegging ervan om de volgende redenen onverenigbaar met het beleid van de Commissie met betrekking tot steun aan ondernemingen in moeilijkheden:

- de steunregeling in kwestie bevat geen verplichting tot het afzonderlijk aanmelden van de steunmaatregelen ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden of van ondernemingen die werkzaam zijn in de zogenoemde gevoelige sectoren;
- de regeling stelt steunverlening niet afhankelijk van het overleggen en tenuitvoerlegging van een herstructureringsplan dat het herstel van de economische levensvatbaarheid van de onderneming binnen een redelijke termijn garandeert, en
- de regeling beperkt de verleende steun niet tot een voor de verwezenlijking van dit doel noodzakelijke omvang.

De Commissie heeft in haar schrijven waarin zij Duitsland in kennis heeft gesteld van de inleiding van de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag, de Bondsrepubliek ook verzocht haar mee te delen in welke gevallen in het kader van de regeling steun is verleend aan ondernemingen die op het tijdstip van de steunverlening als gezond waren aan te merken, of aan ondernemingen die op het tijdstip van de steunverlening golden als ondernemingen in moeilijkheden. De gevraagde informatie betrof vooral gegevens over de bedrijfsgrootte, de omvang van de steun (omvang en intensiteit van

de steun ten opzichte van de geplande investeringen), alsmede over het totaalbedrag van de staatssteun die aan de onderneming werd verleend in de laatste drie jaar vóór het verlenen van de te onderzoeken steun, en over de financiële situatie van de onderneming op het tijdstip dat de steun werd toegekend. In haar bovengenoemd schrijven heeft de Commissie Duitsland bovendien gewezen op het feit dat zij een beschikking zou geven over de volledige steunregeling en alle afzonderlijke gevallen waarin deze werd toegepast, ongeacht of de steun werd verleend aan een onderneming in moeilijkheden of niet.

4. OPMERKINGEN VAN DUITSLAND

- (17) Bij schrijven van 5 maart 1999 heeft Duitsland twee tabellen voorgelegd, volgens welke op het tijdstip van de steunverlening 30 ondernemingen als een onderneming in moeilijkheden en 31 ondernemingen als een gezonde onderneming konden worden beschouwd ⁽¹¹⁾. Aangezien er aan een van de gezonde ondernemingen tweemaal steun werd verleend, neemt het aantal steunverleningen ten gunste van gezonde ondernemingen derhalve toe tot 32. Deze beoordeling is het resultaat van een onderzoek van de situatie van de ondernemingen op het tijdstip van de goedkeuring van de steun door de Duitse overheid. Bij schrijven van 26 september 2001 heeft Duitsland de bovengenoemde tabellen gecorrigeerd en verklaard dat een van de ondernemingen die eerder was aangemerkt als een onderneming in moeilijkheden, moest worden beschouwd als een gezonde onderneming. Een en ander betekent dat in totaal 29 gevallen steun is verleend ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden, tegenover 33 gevallen van steunverlening ten gunste van 32 gezonde ondernemingen.
- (18) De controle van de afzonderlijke gevallen waarin de regeling werd toegepast door Duitsland, vond, wat betreft de begunstigde ondernemingen die nog actief zijn, plaats op basis van een vragenlijst over het aantal werknemers, het balanstotaal, de rentabiliteit van het eigen vermogen, het jaarlijkse tekort, de omzet, het aandeel vreemd vermogen, de cashflow en de benutting van de capaciteit. De in het schrijven van Duitsland van 6 mei 1999 voorgelegde gegevens hebben ofwel betrekking op de laatste drie jaar vóór de steunverlening ofwel, in het geval van nieuw opgerichte ondernemingen, op het jaar na de steunverlening.
- (19) Volgens het schrijven van 5 maart 1999 was Duitsland echter in bepaalde gevallen noch in staat om informatie te verstrekken over de intensiteit van de verleende steun, het aantal werknemers, het balanstotaal of de omzet, noch in staat om gegevens mee te delen over mogelijke staatssteun afkomstig van andere staatsmiddelen. Deze gegevens ontbreken met betrekking tot zowel de als gezond aangemerkte ondernemingen (lijst II) als de

⁽⁸⁾ PB C 213 van 19.8.1992, blz. 8.

⁽⁹⁾ Volgens de kennisgeving van 5 maart 1999, waarin Duitsland het in de jaarverslagen 1994 en 1996 genoemde aantal gevallen heeft gecorrigeerd.

⁽¹⁰⁾ D.w.z. vóór 8 april 1998, de datum van goedkeuring van de steunregeling in de gewijzigde versie.

⁽¹¹⁾ Verscheidene van de in het kader van de steunregeling begunstigde ondernemingen zijn op dit moment voorwerp van een afzonderlijk onderzoek door de Commissie.

ondernemingen in moeilijkheden (lijst I). Bij bepaalde in de lijst opgenomen ondernemingen wordt als reden voor het ontbreken van deze gegevens genoemd dat het om destijds nieuwe ondernemingen ging. Bovendien heeft Duitsland niet nader aangegeven waarom het niet in staat is de door de Commissie gevraagde informatie te verstrekken.

- (20) Duitsland heeft geen andere argumenten aangevoerd ten aanzien van de toepassing van de steunregeling.
- (21) In zijn schrijven van 26 september 2001 heeft Duitsland de Commissie meegedeeld dat van de 32 als gezond aangemerkte ondernemingen er 23 nog steeds op de markt actief zijn. De informatie over de ondernemingen in moeilijkheden laat zien dat van de 29 begunstigde ondernemingen er nog slechts vier op de markt actief zijn.

5. BEOORDELING VAN DE STEUN

A. Rechtmatigheid van de steun

- (22) In haar beschikkingen van 27 oktober 1993 en van 7 oktober 1994 heeft de Commissie de steunregeling overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag om de volgende redenen aangemerkt als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt: de deelstaat Thüringen is erkend als steungebied in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag ⁽¹²⁾; de in de regeling voorziene steunintensiteit is, gezien de economische moeilijkheden in de regio en de noodzaak tot ondersteuning van de ontwikkeling en het scheppen van arbeidsplaatsen, vooral acceptabel in de KMO-sector; tot slot zijn slechts ondernemingen in de be- en verwerkende sector met goede vooruitzichten op voortbestaan subsidiabel.
- (23) Tot slot had de Commissie zich er uitdrukkelijk van vergewist dat de steunregeling niet wordt toegepast op ondernemingen in moeilijkheden.
- (24) In strijd met de verklaring van Duitsland in zijn schrijven van 26 augustus 1993 is deze steun echter in de periode 1994-1996 verleend aan ondernemingen in moeilijkheden, waarvan 86 % intussen het faillissement heeft aangevraagd, hetgeen Duitsland in zijn standpunten van 5 maart 1999, van 8 mei 1999 en van 26 september 2001 ⁽¹³⁾ in het kader van de procedure overigens ook heeft bevestigd. Duitsland heeft bovendien toegegeven dat deze ondernemingen, na een ex-post controle van de economische situatie van de ondernemingen op het tijdstip van de steunverlening alsmede van hun toekomstperspectieven, als ondernemingen in moeilijkheden hadden moeten worden aangemerkt. De Commissie stelt vast dat deze controle eruit bestond de rentabiliteit, omzet, overcapaciteit, cashflow, schuldenlast en zuiver vermogen te beoordelen. Zij stelt derhalve vast dat Duitsland zijn controle heeft gebaseerd op de criteria die zijn vastgelegd in de communautaire kaderregeling van 1994 voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden. Uit deze gegevens blijkt bovendien dat Duitsland ook steun heeft verleend ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden die zijn aan te merken als grote ondernemingen volgens de definitie van de Commissie uit 1992.
- (25) Bij de aanmelding van de steunregeling in de oorspronkelijke en in de gewijzigde versie van 1994 heeft Duitsland zich aanvankelijk gehouden aan zijn verplichtingen overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag. Door de oneigenlijke toepassing van de steunregeling — in strijd met de goedkeuringsbeschikkingen van 1993 en 1994 — heeft Duitsland evenwel in de feiten een reeks niet-aangemelde en derhalve rechtmatige, op zichzelf staande gevallen gecreëerd.
- (26) De Commissie betreurt in het bijzonder dat Duitsland zich niet heeft gehouden aan zijn uitdrukkelijke, tegenover haar afgelegde verklaring de steunregeling niet te zullen toepassen op ondernemingen in moeilijkheden. Deze steunmaatregelen zijn niet in overeenstemming met de goedkeuringsbeschikkingen van de Commissie en dienen derhalve als onrechtmatig te worden aangemerkt.
- (27) Bovendien geeft Duitsland aan dat het in bepaalde gevallen niet over de noodzakelijke informatie beschikte om zich bij de toekenning van de steun ervan te kunnen vergewissen dat het regionale steunplafond werd aangehouden, de cumulatieregels werden nageleefd en de KMO-bonus correct werd toegepast. De Commissie stelt derhalve vast dat Duitsland de correcte toepassing van de steunregeling ten gunste van gezonde ondernemingen niet kan bewijzen. Het is echter de taak van de lidstaten ervoor te zorgen dat de voorwaarden voor toekenning van steun worden nageleefd en hiervoor zo nodig het bewijs te leveren. Bij gebreke van volledige informatie is de Commissie tot de conclusie gekomen dat ook deze steunmaatregelen niet in overeenstemming zijn met de goedkeuringsbeschikkingen van de Commissie en diens tengevolge als onrechtmatig moeten worden aangemerkt.
- (28) De eerste taak van de Commissie was vast te stellen welke steun er buiten het kader van de regeling om is verleend. Te dien einde is er een bevel uitgevaardigd in de zin van het arrest van het Hof van Justitie in de zaak-Italgrani. Op basis van de haar beschikbare informatie heeft de Commissie vervolgens besloten dat in een onbepaald aantal afzonderlijke gevallen de steun niet overeenkomstig de bepalingen van de regeling is toegekend, waarna zij ten aanzien van deze afzonderlijke gevallen de procedure heeft ingeleid. Aangezien aan de hand van

⁽¹²⁾ PB C 373 van 29.12.1994 — steunzaak N 464/93 (voor de periode 1994-1996).

⁽¹³⁾ Volgens de kennisgeving van de Duitse autoriteiten van 26 september 2001 waren in 2001 nog slechts 27 ondernemingen actief, waarvan er vier gelden als ondernemingen in moeilijkheden en er 23 ondernemingen als gezond zijn aan te merken.

de beschikbare informatie bij alle afzonderlijke steungevallen op zijn minst de mogelijkheid schijnt te bestaan dat de steun niet volgens de bepalingen van de regeling is toegekend, en bij gebreke van een definitieve lijst van de afzonderlijke steun die naar verluidt in overeenstemming met de regeling zou zijn toegekend, heeft de Commissie tegelijkertijd ook de procedure ingeleid tegen de oneigenlijk toegepaste steunregeling als geheel. De Commissie beoogde een algemene en abstracte controle van de oneigenlijk toegepaste steunregeling als geheel uit te voeren en op grond hiervan rechtstreeks de verenigbaarheid van de regeling met het EG-Verdrag vast te stellen.

(29) In de loop van de procedure heeft Duitsland de Commissie een lijst met 62 steunmaatregelen voorgelegd, die naar verluidt in overeenstemming met de regeling aan 61 ondernemingen zijn toegekend. Duitsland heeft de gevallen aangegeven waarin naar zijn mening steun is verleend ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden (29), waarmee Duitsland heeft toegegeven dat ze niet in overeenstemming waren met de steunregeling. Duitsland heeft bovendien de gevallen aangegeven waarin de steun naar zijn mening ten gunste van gezonde ondernemingen is verleend (33 steunmaatregelen voor 32 ondernemingen), en het heeft enige, zij het onvolledige, informatie verstrekt over deze 33 gevallen.

(30) Deze informatie had in antwoord op het bevel tot het verstrekken van inlichtingen moeten zijn overgelegd. De verstrekking ervan na de inleiding van de procedure heeft derhalve te laat plaatsgevonden. Alle omstandigheden van de onderhavige zaak in aanmerking genomen, heeft de Commissie evenwel, ondanks de inleiding van de procedure, besloten na te gaan of elk van de 33 door Duitsland aangegeven gevallen daadwerkelijk met de steunregeling in overeenstemming was of niet.

(31) Volgens de gegevens van Duitsland ging het in de 33 betrokken steungevallen bij de 32 begunstigde ondernemingen om de volgende ondernemingen, die op het tijdstip van de toekenning van de steun naar verluidt gezonde ondernemingen waren.

1. FEFA Fenster & Fassaden Produktions GmbH, Zeulenroda
2. Thüringer Dämmstoffwerke GmbH, Bad Berka
3. Marit GmbH, Vertriebsgesellschaft für Gärtnerei- und Floristik-Artikel, Bad Salzungen
4. Schlacht- und Verarbeitings GmbH, Jena
5. Topogramm Gesellschaft für Erdkunde und Rauminformation mbH, Altenburg
6. Konstruktion-Holz-Werk Saubert KHW GmbH & Co. KG, Serba-Trotz

7. WEMAG Werkzeuge Maschinen Kunststofftechnik GmbH, Nordhausen
8. Wilhelm Steinberg Pianofortefabrik GmbH, Eisenberg
9. Möbelwerkstätten R. Nützel, Zeulenroda
10. SAPA Leichtmetallguss Sömmerda GmbH, Sömmerda
11. WEGRA-Anlagenbau GmbH, Westenfeld
12. Metallwerk Langensalza GmbH, Bad Langensalza
13. York Travelware GmbH, Kindelbrück
14. Rhönmetall GmbH, Dermbach
15. NTI New Technology Instruments GmbH, Kahla
16. Stahl- und Anlagebau Grüssing GmbH, Kambachsmühle ⁽¹⁴⁾
17. Metallgestaltung Hans Reiche, Gotha
18. Schlossbrauerei Schwarzbach GmbH
19. GEFO Folienbetrieb GmbH, Gera
20. Bike Systems GmbH & Co Thüringer Radwerk KG, Nordhausen
21. Metzgerei Holger Bennewitz
22. Meder Reed GmbH, Fux, Hof, Werlich GbR, Großbreitenbach
23. Fein-Elast Umspinnwerk GmbH, Zeulenroda
24. Bäckerei und Konditorei Bretschneider
25. Sägewerk Crawinkel GmbH
26. Wiegand GbR
27. Hausgeräte Altenburg GmbH
28. Analytik Jena GmbH
29. Oplibell Produktions GmbH

⁽¹⁴⁾ Deze onderneming heeft tweemaal steun ontvangen in het kader van de regeling.

30. Apparate- und Industrieranlagenbau Grüssing GmbH
31. Kunststoffverarbeitung Tiefenort GmbH
32. Kahla/Thüringen Porzellan GmbH, Kahla ⁽¹⁵⁾.

(32) In de onderstaande gevallen geeft Duitsland aan niet in staat te zijn geweest de omstandigheden van de steunverlening te controleren, ofwel omdat de onderneming in liquidatie verkeert ofwel omdat de onderneming niet meer actief is ofwel omdat er geen informatie beschikbaar is. In deze gevallen kan de Commissie op basis van de haar beschikbare informatie niet beoordelen of de steun door de regeling gedekt is.

(33) Duitsland is meer bepaald niet in staat, wat betreft de categorie gezonde ondernemingen, gegevens te verstrekken over de intensiteit van de aan de beide onderstaande ondernemingen verleende steun, omdat deze informatie ontbreekt in de stukken over de steunverlening:

- Marit GmbH, Vertriebsgesellschaft für Gärtnerei- und Floristik-Artikel, Bad Salzungen,
- Topogramm Gesellschaft für Erderkundung und Rauminformation mbH, Altenburg.

Duitsland beschikt bijgevolg in deze beide gevallen niet over de informatie die nodig is om te kunnen aangeven of de in de regeling vastgelegde steunintensiteit in acht is genomen. Om deze reden kan de Commissie niet vaststellen of de steunmaatregelen in kwestie met de regeling in overeenstemming zijn.

(34) Wat de onderstaande drie ondernemingen betreft, kan Duitsland evenmin aangeven of het gaat om KMO's, omdat deze informatie ontbreekt in de stukken over de steunverlening:

- Marit GmbH, Vertriebsgesellschaft für Gärtnerei- und Floristik-Artikel, Bad Salzungen,
- Topogramm Gesellschaft für Erderkundung und Rauminformation mbH, Altenburg,
- Kahla Porzellan GmbH, Kahla.

(35) Duitsland heeft voor geen enkel steungeval aangegeven of er voor de door het programma van de deelstaat Thüringen gesubsidieerde investeringen ook steun is toegekend in het kader van een ander investeringshulppro-

gramma, bv. in het kader van de investeringspremieregeling. De Commissie heeft echter bij de inleiding van de procedure ook niet uitdrukkelijk om deze informatie gevraagd.

(36) Samenvattend stelt de Commissie vast dat de toepassing van de regeling ten gunste van de ondernemingen Marit, Topogramm en Kahla ⁽¹⁶⁾ rechtmatig was. De overige gevallen waarin de regeling toegepast werd ten gunste van ondernemingen die op het tijdstip van de steunverlening gezond waren, zijn volgens de Commissie in overeenstemming met de goedgekeurde regeling, mits het totaalbedrag van de staatssteun ten behoeve van de bewuste investeringen een intensiteit van 35 % bruto bij grote ondernemingen en bij ondernemingen met een onbekende status (vgl. overweging 34), en van 50 % bruto in alle overige gevallen niet overschrijdt. Steunmaatregelen die niet voldoen aan deze voorwaarde, zijn onrechtmatig. Steunmaatregelen die voldoen aan deze voorwaarde, hoeven daarentegen niet ook nog te worden onderzocht met het oog op de verenigbaarheid ervan met de gemeenschappelijke markt.

B. Aanwezigheid van staatssteun

(37) Wat betreft de vraag of de 29 subsidies aan de volgens Duitsland in moeilijkheden verkerende ondernemingen en aan gezonde ondernemingen die niet onder de werkingssfeer van de regeling vallen, staatssteun vormen, neemt de Commissie het volgende standpunt in.

(38) In het onderhavige geval maakt de niet-naleving van een in een steunregeling vervatte voorwaarde het voorwerp uit van de analyse van de Commissie. De analyse heeft derhalve eerder betrekking op de vraag naar de verenigbaarheid met de gemeenschappelijke markt dan op de vraag of er al dan niet sprake is van staatssteun.

(39) De steunregeling is een instrument waarmee een lidstaat ondernemingen die voldoen aan de in de regeling vastgelegde voorwaarden, voordelen biedt. Duitsland heeft geen voordelen ad hoc verleend en heeft bij de Commissie niet elk geval afzonderlijk aangemeld. Om deze reden is de Commissie op grond van het soort maatregel zelf en op grond van haar bevoegdheid, overeenkomstig het EG-Verdrag, Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag ⁽¹⁷⁾ en de jurisprudentie van het Hof van Justitie ⁽¹⁸⁾, verplicht om een algemene en abstracte ana-

⁽¹⁶⁾ Vgl. voetnoot 15.

⁽¹⁷⁾ PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1.

⁽¹⁸⁾ Arresten van het Hof van Justitie van 14 oktober 1987 in zaak nr. 248/84, Duitsland/Commissie, Jurisprudentie 1987, blz. 4013, rechtsoverweging 17 e.v., van 5 oktober 1994 in zaak nr. C-47/91, Italië/Commissie, Jurisprudentie 1994, blz. I-4635, rechtsoverweging 20 e.v., van 17 juni 1999 in zaak nr. C-75/97, België/Commissie, Jurisprudentie 1999, blz. I-3671, rechtsoverweging 48, van 19 oktober 2000 in gevoegde zaken C-15/98 en C-105/99, Italië en Sardegna Lines/Commissie, Jurisprudentie 2000, blz. I-8855, rechtsoverweging 51.

⁽¹⁵⁾ Deze onderneming stond eerst op de lijst van de ondernemingen in moeilijkheden. In zijn kennisgeving van 26 september 2001 heeft Duitsland deze lijst gecorrigeerd en verklaard dat Kahla op het tijdstip van de steunverlening diende te worden aangemerkt als een economisch gezonde onderneming. Dit afzonderlijke geval is momenteel voorwerp van een procedure overeenkomstig artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag (C 62/2000), en de onderhavige beschikking geldt ongeacht de desbetreffende beschikking van de Commissie.

lyse uit te voeren. De Commissie gaat niet in detail na of in elk geval dat van de toepassing van de bestaande regeling uitgesloten is, sprake is van staatssteun.

- (40) Duitsland heeft de steunregeling ingevoerd en toegepast om een bepaald soort, helder gedefinieerd effect te bereiken. Alle elementen die zijn vereist om te beoordelen of een steunregeling staatssteun bevat, zijn in de regeling vervat. Bovendien zou, gelet op de bijzondere omstandigheden van deze zaak, een onderzoek naar de vraag of de in het kader van de regeling verleende subsidies staatssteun vormen of niet, in een individueel geval waarschijnlijk niet tot een ander resultaat leiden, vooral niet met betrekking tot gezonde ondernemingen of ondernemingen in moeilijkheden. Wanneer het gaat om ondernemingen in moeilijkheden, zouden de subsidies normaal gesproken worden aangemerkt als staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag. De lidstaat heeft de oorspronkelijke regeling als staatssteun aangemeld, en deze is door de Commissie als zodanig goedgekeurd. Vervolgens heeft de lidstaat zijn steun toegekend buiten het toepassingsgebied van de goedgekeurde steunregeling.
- (41) De Commissie is van mening dat zij de vraag of er sprake is van staatssteun, in elk van deze onrechtmatige gevallen slechts afzonderlijk had hoeven vast te stellen indien Duitsland daarom had verzocht. Met elk verzoek had ten minste alle noodzakelijke informatie moeten worden verstrekt om de Commissie in staat te stellen elk geval afzonderlijk te beoordelen, d.w.z. de informatie had normaliter aan de Commissie moeten worden verstrekt in het kader van een volledige aanmelding van een afzonderlijke steunmaatregel overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag. Duitsland is zich bewust van de twijfel die de Commissie met betrekking tot deze gevallen naar voren heeft gebracht. Zou Duitsland van mening zijn geweest dat bepaalde afzonderlijke gevallen, gezien de kenmerken ervan, afzonderlijk beoordeeld hadden moeten worden, dan zou het verplicht zijn geweest de Commissie over alle bijzonderheden te informeren en haar van alle informatie te voorzien die voor een afzonderlijke beoordeling noodzakelijk was.
- (42) In de steunregeling wordt voorzien in steunmaatregelen ten behoeve van productieve investeringen van ondernemingen die in de deelstaat Thüringen werkzaam zijn. De verleende steun is afkomstig uit middelen van de deelstaat Thüringen. Aangezien de regeling een verbetering van de concurrentiepositie van de begunstigde ondernemingen mogelijk maakt, ongeacht of deze gezond zijn of niet, en aangezien enkele van deze maatregelen de handel tussen de lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden, vormt deze regeling staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag en lid 61, lid 1, van de EER-overeenkomst.
- (43) Duitsland heeft noch naar aanleiding van het bevel tot het verstrekken van inlichtingen in de zin van de zaak-

Italgrani, noch overeenkomstig de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag, informatie verstrekt waaruit kan worden opgemaakt of meerdere van de bewuste steunmaatregelen niet vallen onder het toepassingsgebied van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag.

C. Verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt

- (44) De uitzonderingen en vrijstellingen voor maatregelen die vallen onder artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag, zijn vermeld in artikel 87, leden 2 en 3, van het EG-Verdrag. De uitzonderingsbepalingen uit artikel 87, lid 2, van het EG-Verdrag en in het bijzonder artikel 87, lid 2, onder b), zijn echter niet van toepassing, aangezien de steunregeling is bedoeld voor het stimuleren van de ontwikkeling van KMO's in de deelstaat Thüringen en niet voor het vergoeden van schade die is veroorzaakt door natuurrampen of andere buitengewone gebeurtenissen, en evenmin ter compensatie van economische nadelen die zijn veroorzaakt door de deling van Duitsland. Overigens maakt Duitsland geen aanspraak op deze uitzonderingsbepalingen. Bovendien is de Commissie van mening dat de bewuste staatssteun niet valt onder de afwijking uit artikel 87, lid 3, onder b), van het EG-Verdrag, aangezien de steunmaatregelen niet zijn bestemd voor de verwezenlijking van belangrijke projecten van gemeenschappelijk Europees belang of om een ernstige verstoring in de economie van een lidstaat op te heffen. Tot slot kan de regeling ook niet overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder d), van het EG-Verdrag verenigbaar worden verklaard met de gemeenschappelijke markt, omdat zij niet is bedoeld voor de bevordering van de cultuur en de instandhouding van het culturele erfgoed.
- (45) De steunregeling is gericht op ondernemingen die zijn gevestigd in een steungebied ex artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag, met uitzondering van ondernemingen die werkzaam zijn in de zogenaamde gevoelige sectoren. Voor het bewuste steungebied heeft de Commissie in 1994 ⁽¹⁹⁾ voor investeringssteun de maximale intensiteit vastgesteld op 35 % bruto voor grote ondernemingen en 50 % bruto voor KMO's.
- (46) Voorzover er steun is verleend voor initiële investeringen, dient deze te worden beoordeeld op grond van de voor regionale steunmaatregelen geldende criteria. Indien de steun was bestemd voor de redding of herstructurering van een onderneming in moeilijkheden, wordt de verenigbaarheid ervan met de gemeenschappelijke markt beoordeeld aan de hand van de voorschriften die gelden voor reddings- en herstructureringssteun ten behoeve van ondernemingen in moeilijkheden.
- (47) De bewuste steunregeling is toegepast in de periode van 1994 tot 1996.

⁽¹⁹⁾ Steunzaak N 464/1993 — SG(94) D/1551 van 4.2.1994 (PB C 373 van 29.12.1994, blz. 3).

a) *Overeenstemming met de voorschriften over regionale steunmaatregelen*

- (48) In het geval van de ondernemingen Marit en Topogramm en in de andere gevallen waarin de regeling is toegepast ten gunste van ondernemingen die op het tijdstip van de steunverlening gezond waren maar die niet door de goedgekeurde regeling gedekt zijn omdat het totaalbedrag van de staatssteun ten behoeve van de bewuste investeringen een intensiteit had van meer dan 35 % bruto bij grote ondernemingen en bij ondernemingen met een onbekende status en van meer dan 50 % in alle overige gevallen, wordt de verenigbaarheid van de steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt beoordeeld op grond van de voorschriften die gelden op het tijdstip van de oneigenlijke toepassing van de regeling⁽²⁰⁾, overeenkomstig de mededeling van de Commissie betreffende de vaststelling van regels voor de beoordeling van onrechtmatig verleende staatssteun⁽²¹⁾. Deze beoordeling vindt plaats op basis van de informatie die de Commissie ter beschikking staat.
- (49) Aangezien het gaat om steun ten behoeve van initiële investeringen, vindt de beoordeling plaats op basis van de mededeling van de Commissie inzake de wijze van toepassing van artikel 92, lid 3, onder a) en c), op regionale steunmaatregelen van 1988⁽²²⁾, juncto punt 18 van de bijlage bij de mededeling van de Commissie over regionale steunregelingen (1979)⁽²³⁾. In de genoemde bijlage is een „initiële investering” gedefinieerd als een investering in vaste activa bij vestiging van een nieuwe onderneming, de uitbreiding van een bestaande onderneming of bij inschakeling van de onderneming van een activiteit die een fundamentele wijziging met zich meebrengt van het product of van het productieproces van een bestaande onderneming (door middel van rationalisatie, diversificatie of modernisering). Een investering in vaste activa door overneming van een onderneming die gesloten is of die zou hebben moeten sluiten indien een dergelijke overneming achterwege was gebleven, kan ook worden opgevat als een initiële investering.
- (50) Voor de bewuste periode, en ongeacht de bijzondere voorschriften over investeringssteun ten gunste van ondernemingen in gevoelige economische sectoren, geldt een steunregeling ten gunste van initiële investeringen in een steungebied als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt, indien de in overweging 45 genoemde maximale intensiteit (50 % voor KMO's en 35 % voor grote ondernemingen) volgens de regeling ook in het geval van cumulering met andere regionale steunmaatregelen niet wordt overschreden. In de in overweging 48 genoemde onrechtmatige gevallen is niet voldaan aan deze voorwaarde van de verenigbaarheid met de gemeenschappelijke markt. In die gevallen kan de Commissie derhalve aan de hand van de haar beschikbare informatie niet vaststellen of de steunmaat-

regelen in hun totaliteit als regionale steun verenigbaar zijn met de gemeenschappelijke markt.

- (51) Wanneer Duitsland echter over alle noodzakelijke informatie beschikt en de maximale intensiteit of het cumuleringsplafond toch wordt overschreden, is het deel van de steun dat daar boven uitgaat onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

b) *Overeenstemming met de voorschriften over herstructureringssteun*

- (52) Bij de beoordeling van de verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt in de 29 gevallen waarin Duitsland naar eigen zeggen ondernemingen in moeilijkheden heeft gesubsidieerd, houdt de Commissie rekening met de omstandigheid dat er in geen enkel geval een herstructureringsplan is voorgelegd en dat uit de informatie waarover de Commissie beschikt, niet blijkt of een dergelijk plan op het tijdstip van de steunverlening heeft bestaan.
- (53) Duitsland heeft in zijn antwoorden op het bevel tot het verstrekken van inlichtingen en in zijn antwoord op het besluit tot inleiding van de procedure bevestigd dat de regeling — in strijd met zijn eerdere bindende toezegging — is toegepast op ondernemingen in moeilijkheden waarvan verscheidene moeten worden aangemerkt als grote ondernemingen. Om deze reden moet de Commissie nagaan of de bewuste investeringssteun ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden kan worden beschouwd als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt.
- (54) Volgens de tot 1999 gangbare beschikkingenpraktijk van de Commissie was het in het kader van een regionale steunregeling mogelijk om zonder voorafgaande aanmelding regionale steun te verlenen ten behoeve van initiële investeringen in ondernemingen in moeilijkheden⁽²⁴⁾. Hieraan was evenwel de voorwaarde verbonden dat deze steun mee in rekening wordt gebracht bij de beoordeling van de verenigbaarheid van een voornemen herstructureringssteun te verlenen aan ondernemingen in moeilijkheden overeenkomstig de uitvoeringsbepalingen voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden⁽²⁵⁾.

⁽²⁴⁾ De Commissie heeft deze praktijk gewijzigd toen zij in 1999 de kaderregeling voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden (PB C 288 van 9.10.1999, blz. 2) goedgekeurde en overeenkomstig artikel 88, lid 1, van het EG-Verdrag dienstige maatregelen voorstelde. Sindsdien dient elke investeringssteun ten gunste van een grote onderneming in moeilijkheden afzonderlijk te worden aangemeld.

⁽²⁵⁾ Vgl. in verband hiermee de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen, blz. 21 onderaan. Het onderzoek heeft vooral betrekking op het bepalen van de voor het herstel van de levensvatbaarheid van de onderneming noodzakelijke minimale omvang van de steun, waarbij elke in het kader van een herstructureringsproject verleende investeringssteun moet worden meegerekend als deel van de totale steun, en de totale steun het voor het herstel van de levensvatbaarheid noodzakelijke minimum niet mag overschrijden.

⁽²⁰⁾ In ieder geval zou ook de toepassing van de huidige voorschriften inzake regionale steunmaatregelen niet leiden tot een beoordeling voor de begunstigden van de steun die gunstiger zou zijn dan wanneer de in deze beschikking vervatte bepalingen worden toegepast.

⁽²¹⁾ PB C 119 van 22.5.2002, blz. 22.

⁽²²⁾ PB C 212 van 12.8.1988, blz. 2.

⁽²³⁾ PB C 31 van 3.2.1979, blz. 9.

- (55) In het onderhavige geval is de bewuste steun ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden niet toegekend in het kader van een goedgekeurde regionale steunregeling. Integendeel, de steun is uitdrukkelijk uitgesloten van het toepassingsgebied van de goedgekeurde regeling, zodat de Commissie niet hoefde te controleren of de bewuste investeringssteun mocht worden verleend als onderdeel van de totale herstructureringssteun. Bovendien is de Commissie — gezien het grote aantal gevallen waarin steun is verleend aan ondernemingen in moeilijkheden door de onrechtmatige toepassing van de regeling — van mening dat er voor de bewuste steun geen regionale doelstelling kan worden vastgesteld.
- (56) Volgens de door Duitsland verstrekte informatie gaat het bij de onderstaande begunstigden van de steun om ondernemingen die op het tijdstip van de steunverlening ondernemingen in moeilijkheden waren:
1. Graf von Henneberg Porzellan GmbH
 2. WEIDA Leder GmbH
 3. ALPA GmbH Textilwerk Triebes
 4. KMP Kunststoff und Metallproduktion GmbH, Hohleborn
 5. Porzellanambiente Reichenbach GmbH
 6. Thüringer Kleiderwerk Alfred Platz GmbH, Gotha
 7. Bergwerksmaschinen Diellas GmbH, Diellas
 8. Franz Götz KG, Gotha
 9. Modedruck Gera GmbH
 10. Spezialverpackungen Polymen GmbH, Gera
 11. Forstbetriebsgemeinschaft Katzhütte GmbH
 12. Barbarossa Brauerei GmbH, Artern
 13. Zeuro Möbelwerk GmbH, Zeulenroda
 14. LMG Leichtmetallgiesserei GmbH, Gera
 15. Artluminare Leuchten GmbH, Stadlilm
 16. Radisch Textilbetriebs-GmbH, Neustadt/orta
 17. Creaplat GmbH, Schlotheim
 18. Thüringer Motorenwerke und Getriebetechnik GmbH, Nordhausen
 19. Hewitt Industriekeramik, Triplis
 20. UNI PUSH Motoren und Getriebetechnik GmbH, Pössneck
 21. Feuerverzinkerei Heldringen GmbH, Heldringen
 22. AWA Antriebstechnik GmbH, Weimar
 23. Kyffhäuser Maschinenfabrik Artem GmbH, Artem
 24. ALZI Metallveredelung GmbH, Wünschendorf
 25. Göltzsch-Mühle Spezialpapierfabrik Greiz
 26. TPM Pralinenmanufaktur GmbH, Issaroda
 27. MAT Maschinen- und Automatisierungstechnik GmbH, Großruderstedt
 28. Stentex GmbH, Gera
 29. GD Gotha Druck und Verpackung GmbH & Co. KG.
- (57) De Commissie is van mening dat de afzonderlijke steun ten behoeve van investeringen in ondernemingen in moeilijkheden slechts dan als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kan worden beschouwd wanneer deze overeenstemt met de uitvoeringsbepalingen voor steun aan ondernemingen in moeilijkheden. Volgens 101, onder b), van de communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden (1999) onderzoekt de Commissie alle herstructureringssteun die zonder haar toestemming en derhalve in strijd met artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag is verleend, „op de grondslag van de ten tijde van de toekenning van de steun geldende richtsnoeren” op de verenigbaarheid ervan met de gemeenschappelijke markt.
- (58) De onderzochte steun is toegekend in de periode 1994-1996. Beslissend voor de in strijd met artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag toegekende steun zijn derhalve de communautaire kaderregeling voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden uit het jaar 1994 ⁽²⁶⁾ (hierna „kaderregeling van 1994” genoemd). De Commissie is van mening dat de bovengenoemde kaderregeling in dit opzicht haar op het tijdstip van de steunverlening in het kader van de regeling gangbare praktijk met betrekking tot herstructureringssteun duidelijk weergeven.

⁽²⁶⁾ PB C 368 van 23.12.1994, blz. 2.

- (59) Om onderscheid te kunnen maken tussen een onderneming in moeilijkheden en een gezonde onderneming, heeft de Commissie in punt 2.1 van de kaderregeling van 1994 het begrip „onderneming in moeilijkheden” als volgt gedefinieerd: „een onderneming die niet in staat is uit deze moeilijkheden te komen, noch met eigen middelen, noch door het nodige kapitaal te verkrijgen van aandeelhouders of via leningen”. De typische symptomen van een onderneming in moeilijkheden zijn „een verminderende rentabiliteit of toenemend verlies, een dalende omzet, groeiende voorraden, overcapaciteit, een geringere cashflow, een stijgende schulden- en rentelast en een lage nettowaarde van de activa”. Deze definitie vormt de basis voor de onderhavige beschikking van de Commissie en bevestigt de tot dusver gehanteerde benadering van de Commissie.
- (60) Op dit punt merkt de Commissie op dat Duitsland bij de ex-post controle van de begunstigde ondernemingen — waaruit naar voren kwam dat 29 ondernemingen ⁽²⁷⁾ op het tijdstip van de steunverlening ondernemingen in moeilijkheden waren — zich in wezen op dezelfde indicatoren heeft gebaseerd. De Commissie stelt bovendien vast dat, indien Duitsland de steunregeling in de door de Commissie goedgekeurde vorm had toegepast en deze controle bovendien tijdig had uitgevoerd, deze gevallen afzonderlijk bij de Commissie aangemeld hadden moeten worden.
- (61) Voorzover de steunregeling is gebruikt ten behoeve van de redding en herstructurering van ondernemingen in moeilijkheden, had deze, om verenigbaar te zijn met de gemeenschappelijke markt, bepalingen in overeenstemming met bovengenoemde kaderregeling moeten bevatten. In het geval van reddingssteun had de steun, om in de onderhavige zaak als verenigbaar te kunnen worden aangemerkt, de vorm moeten aannemen van een lening onder marktvoorwaarden of van een garantie, met als doel de onderneming in staat te stellen haar voortbestaan op de markt veilig te stellen gedurende de beperkte periode die nodig is voor het opstellen van een herstructureringsplan. Er kan echter worden geconstateerd dat niet aan deze voorwaarde is voldaan, aangezien de steun de vorm had van subsidies. In het geval van herstructureringssteun had de regeling moeten voorzien in een haalbaar, coherent en ingrijpend herstructureringsplan om de levensvatbaarheid van de onderneming op lange termijn te herstellen, rekening houdend zowel met de omstandigheden die de onderneming in moeilijkheden hebben gebracht als met de situatie en vermoedelijke ontwikkeling van de markt in de desbetreffende sector. Bovendien had de regeling overeenkomstig de kaderregeling van 1994 maatregelen moeten bevatten ter voorkoming van buitensporige concurrentievervalsing, en zou vast hebben moeten staan dat de omvang en intensiteit van de steun in verhouding stond tot de kosten en baten van de herstructurering.
- (62) De Commissie stelt vast dat de steunregeling een dergelijke bepaling niet bevat en dat Duitsland geen informatie heeft verstrekt over de bijzondere gevallen waarin afzonderlijke subsidies werden toegekend, zodat de Commissie had kunnen vaststellen of er was voldaan aan de diverse voorwaarden.
- (63) De steunregeling behelst slechts het vooraf overleggen van een „samenhangend bedrijfsplan voor de lange termijn”, zonder dat evenwel een analyse verlangd wordt van de omstandigheden die hebben geleid tot het verval van de onderneming, of realistische vooruitzichten die het herstel van de levensvatbaarheid van de onderneming op lange termijn mogelijk maken. Duitsland heeft inderdaad toegegeven zelfs geen controle te hebben uitgevoerd om zich ervan te vergewissen of de begunstigde ondernemingen op het tijdstip van de steunverlening werkelijk uitzicht hadden op een herstel van hun levensvatbaarheid binnen een redelijke termijn.
- (64) Bij gebreke van bepalingen zoals de verplichting tot het afzonderlijk aanmelden van steun ten gunste van grote ondernemingen in moeilijkheden, en vooral bij gebreke van een beperking van de verleende steun tot een voor het bereiken van dit doel vereist maximum, en bij gebreke van de noodzakelijke informatie over de bijzondere gevallen, werden de voorschriften die op het tijdstip van de toekenning van de reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden golden, in het geval van de toen onderzochte steunmaatregelen niet nageleefd. Aangezien ten slotte de meerderheid van de begunstigde ondernemingen die door Duitsland met terugwerkende kracht zijn erkend als ondernemingen in moeilijkheden, intussen het faillissement heeft aangevraagd, kon het „coherente bedrijfsplan voor de lange termijn” niet volledig ten uitvoer worden gelegd, zoals de kaderregeling van 1994 voorschrijft.
- (65) De Commissie herinnert eraan dat zij Duitsland had verzocht haar alle stukken, informatie en gegevens te doen toekomen die relevant zijn voor de beoordeling van de verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt en voor de beoordeling van alle afzonderlijke steunmaatregelen die op basis van de steunregeling zijn toegekend. Bovendien heeft zij erop gewezen dat zij deze steun bij gebreke van de voor de beoordeling van de verenigbaarheid noodzakelijke informatie onverenigbaar zal verklaren met de gemeenschappelijke markt. Om die reden is de Commissie van mening dat deze afzonderlijke steunmaatregelen onverenigbaar zijn met de gemeenschappelijke markt in de gevallen waarin de steunregeling de verlening van reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden mogelijk maakte.

6. CONCLUSIES

- (66) Met uitzondering van de gevallen Marit en Topogramm zijn de steunmaatregelen ten gunste van ondernemingen die op het tijdstip van de steunverlening gezond waren, in overeenstemming met de bestaande steunregeling, mits het totaalbedrag van de overheidssteun die is toege-

⁽²⁷⁾ Waarvan de meeste intussen het faillissement hebben aangevraagd.

kend ter bevordering van de bewuste investeringen, een intensiteit van niet meer dan 35 % heeft bij grote ondernemingen en bij ondernemingen met een onbekende status (vgl. overweging 34) of van niet meer dan 50 % in alle overige gevallen. Wanneer aan deze voorwaarde wordt voldaan, hoeft niet nog eens te worden nagegaan of de steunmaatregelen verenigbaar zijn met de gemeenschappelijke markt. De overige afzonderlijke gevallen waarin de steunregeling is toegepast, inclusief de 29 steunmaatregelen ten gunste van ondernemingen die zich op het tijdstip van de steunverlening in moeilijkheden bevonden, vallen niet onder de goedgekeurde regeling.

- (67) De steun die in het kader van de oneigenlijke toepassing van het programma van de deelstaat Thüringen ten gunste van investeringen voor KMO's in de periode van 1994 tot 1996 is toegekend, vormt staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag.
- (68) De oneigenlijke toepassing van de steunregeling in de periode 1994-1996 en de daaruit voortkomende afzonderlijke gevallen waarin zij werd toegepast, zijn onrechtmatig.
- (69) De gevallen waarin de regeling onrechtmatig of oneigenlijk is toegepast ten gunste van gezonde ondernemingen, zijn onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.
- (70) Ingeval de oneigenlijke toepassing van de regeling de verlening van reddingssteun ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden mogelijk heeft gemaakt, zijn alle desbetreffende afzonderlijke steunmaatregelen onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.
- (71) Voorzover de oneigenlijke toepassing van de regeling de mogelijkheid heeft gecreëerd herstructureringssteun te verlenen ten gunste van ondernemingen in moeilijkheden, in strijd met de desbetreffende criteria — d.w.z. de verplichting tot afzonderlijke aanmelding, het vermijden van buitensporige concurrentievervalsing en de beperking tot het strikte minimum — zijn alle desbetreffende afzonderlijke steunmaatregelen onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.
- (72) Volgens vaste praktijk van de Commissie moet elke onrechtmatig verleende steun die wordt beschouwd als onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, overeenkomstig artikel 87 van het EG-Verdrag van de ontvanger worden teruggevorderd. Deze praktijk is bevestigd in artikel 14 van Verordening (EG) nr. 659/1999, volgens welke de betrokken lidstaat alle nodige maatregelen dient te nemen om de steun van de begunstigde terug te vorderen, waarover hij de Commissie moet informeren.
- (73) De onderhavige beschikking heeft betrekking op de steunregeling in haar oneigenlijke toepassing en op alle afzonderlijke steunmaatregelen, en dient onverwijld te worden uitgevoerd, met inbegrip van de terugvordering

van alle vermelde afzonderlijke steun, ongeacht of deze in het kader van de regeling is verleend.

- (74) De Commissie wijst er ook op dat de onderhavige beschikking de beschikkingen onverlet laat die zij heeft gegeven of nog zal geven ten aanzien van afzonderlijke toepassingsgevallen die voorwerp zijn of waren van een procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

Het programma van de deelstaat Thüringen ten gunste van investeringen voor kleine en middelgrote ondernemingen (hierna „de regeling” genoemd) is staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag.

De tenuitvoerlegging van de regeling zonder te voldoen aan de bepalingen ervan is onrechtmatig.

Artikel 2

Voorzover hierdoor ondernemingen in moeilijkheden zijn begunstigd, zijn de steunregeling en alle overeenkomstige afzonderlijke steunmaatregelen onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

Ingeval er initiële investeringen van economisch gezonde ondernemingen mee worden gesteund, zijn de steunregeling en alle overeenkomstige afzonderlijke steunmaatregelen verenigbaar met de gemeenschappelijke markt, voorzover de in artikel 3 vastgelegde maximale intensiteit niet wordt overschreden. Het gedeelte van de steun dat de toegestane maximale intensiteit overschrijdt, is onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

Artikel 3

De steun voor initiële investeringen mag ook in het geval van cumulering met andere regionale steunmaatregelen de maximale intensiteit van 35 % bruto voor grote en 50 % bruto voor kleine en middelgrote ondernemingen niet overschrijden.

Artikel 4

Duitsland neemt alle nodige maatregelen om de in artikel 2 bedoelde en reeds onwettig ter beschikking gestelde steun van de begunstigten terug te vorderen.

De terugvordering geschiedt onverwijld en in overeenstemming met de nationaal-rechtelijke procedures voorzover deze procedures een onverwijld en daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de onderhavige beschikking toelaten. De terug te vorderen steun omvat rente vanaf de datum waarop de steun de begunstigten ter beschikking is gesteld tot de datum van de daadwer-

kelijke terugbetaling ervan. De rente wordt berekend op grond van de referentierentevoet welke wordt gehanteerd voor de berekening van het netto subsidie-equivalent in het kader van regionale steunregelingen.

Artikel 5

Duitsland deelt de Commissie binnen twee maanden vanaf de kennisgeving van deze beschikking mee welke maatregelen het heeft genomen om hieraan te voldoen.

Artikel 6

Deze beschikking is gericht tot de Bondsrepubliek Duitsland.

Gedaan te Brussel, 19 juni 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 24 september 2002

betreffende een voorgenomen steunregeling van Duitsland „Richt snoeren ter stimulering van kleine en middelgrote ondernemingen — Verbetering van de capaciteit van ondernemers in Saksen” — deelprogramma's 1 (begeleiding), 4 (deelname aan beurzen), 5 (samenwerking) en 7 (bevordering van vormgeving)

(Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 2606)

(Slechts de tekst in de Duitse taal is authentiek)

(Voor de EER relevante tekst)

(2003/226/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, en met name op artikel 62, lid 1, onder a),

Na de belanghebbenden overeenkomstig de genoemde artikelen ⁽¹⁾ in de gelegenheid te hebben gesteld hun opmerkingen te maken,

Overwegende hetgeen volgt:

1. PROCEDURE

- (1) Bij schrijven SG(98) D/9545 van 12 november 1998 heeft de Commissie haar goedkeuring gehecht aan de richtsnoeren voor de stimulering van kleine en middelgrote ondernemingen van de deelstaat Saksen tot en met 31 december 2000 ⁽²⁾.
- (2) Bij schrijven van 29 december 2000 (registratienummer A/47 van het secretariaat-generaal van de Commissie van 3 januari 2001) heeft Duitsland overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag zes deelprogramma's aangemeld in het kader van een nieuwe versie ⁽³⁾ van de richtsnoeren ter stimulering van kleine en middelgrote ondernemingen (hierna „de steunregeling” te noemen) met een geplande geldigheidsduur van vijf jaar vanaf het moment van goedkeuring door de Commissie. De Commissie verzocht Duitsland bij schrijven van 5 februari 2001 (D/50478) en 5 september 2001 (D/53620) om aanvullende gegevens.

⁽¹⁾ PB C 34 van 7.2.2002, blz. 2.

⁽²⁾ Steunzaak N 567/98 — Duitsland (Richtsnoeren ter stimulering van kleine en middelgrote ondernemingen — Verbetering van de capaciteit van ondernemers).

⁽³⁾ De richtsnoeren in de nieuwe versie omvatten in totaal elf deelprogramma's. De aanmelding beperkte zich tot zes daarvan, omdat het bepaalde in artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag naar de mening van Duitsland niet van toepassing is op de overige deelprogramma's.

- (3) Duitsland verstrekke aanvullende inlichtingen bij schrijven van 12 maart 2001 (registratienummer A/3069 van 12 maart 2001), 13 maart 2001 (registratienummer A/3361 van 20 maart 2001), 1 juni 2001 (registratienummer A/34569 van 11 juni 2001) en 9 oktober 2001 (registratienummer A/37882 van 10 oktober 2001).

- (4) Op 14 juni 2001 vond in Berlijn een bespreking plaats tussen vertegenwoordigers van Duitsland en de Commissie.

- (5) Bij schrijven van 2 augustus 2001 verstrekke Duitsland een samenvatting van de zes deelprogramma's met het oog op vrijstelling, voorzover zij in overeenstemming zijn met de bepalingen van Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen ⁽⁴⁾, totdat de Commissie een eindbeschikking zou hebben gegeven.

- (6) De Commissie stelde Duitsland bij schrijven SG(2001) D/292 745 van 13 december 2001 in kennis van haar besluit tot inleiding van de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag ten aanzien van bepaalde deelprogramma's van de steunregeling. De inleiding van de formele onderzoeksprocedure had betrekking op de deelprogramma's „begeleiding”, „deelname aan beurzen”, „samenwerking” en „bevordering van vormgeving”. Tegen de deelprogramma's „adviesing op het gebied van economische betrekkingen met het buitenland” en „milieubeheer” heeft de Commissie bij haar besluit tot inleiding van de procedure geen bezwaar gemaakt.

- (7) De Commissie wees Duitsland daarbij op de opschortende werking van artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag en vestigde zijn aandacht op artikel 14 van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag ⁽⁵⁾, volgens welke onrechtmatige steun van de begunstigden kan worden

⁽⁴⁾ PB L 10 van 13.1.2001, blz. 33.

⁽⁵⁾ PB L 83 van 27.3.1999, blz. 3.

teruggevorderd. Tegelijkertijd bevestigde de Commissie dat individuele steunregelingen die beantwoorden aan alle voorwaarden van Verordening (EG) nr. 70/2001, overeenkomstig artikel 3, lid 1, van de verordening als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd.

- (8) Het besluit van de Commissie tot inleiding van de procedure in deze zaak is in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* ⁽⁶⁾ bekendgemaakt. De Commissie heeft alle belanghebbenden verzocht om opmerkingen over de betreffende maatregel kenbaar te maken, maar heeft geen opmerkingen ontvangen.
- (9) Duitsland maakte bij schrijven van 21 januari 2002 (registratienummer A/30488) zijn opmerkingen over deze zaak bekend.
- (10) Na inleiding van de formele onderzoeksprocedure vonden er nog twee besprekingen plaats tussen vertegenwoordigers van Duitsland en de Commissie: op 19 februari 2002 in Brussel en op 10 juni 2002 in Berlijn.

2. BESCHRIJVING VAN DE MAATREGEL

2.1. Vorm en rechtsgrond van de steun

- (11) Door de deelstaat Saksen wordt steun toegekend in de vorm van subsidies op grond van § 23 en 44 Landeshaushaltsordnung en op grond van de steunregeling die het voorwerp van de onderhavige procedure vormt.

2.2. Budget en looptijd

- (12) De steunregeling heeft een looptijd van vijf jaar vanaf het moment dat de Commissie de vier deelprogramma's die nog worden onderzocht, goedkeurt. Voor deze periode is voor de gehele steunregeling een budget van 89 miljoen EUR beschikbaar.

2.3. Begunstigden

- (13) De steunregeling is bedoeld ter stimulering van economisch rendabele kleine en middelgrote ondernemingen in de zin van Aanbeveling 96/280/EG van de Commissie van 3 april 1996 betreffende de definitie van de kleine en middelgrote ondernemingen ⁽⁷⁾ (hierna „KMO's”) met vestigingen in de deelstaat Saksen, dat tot 31 december 2003 een steungebied is in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag. Duitsland heeft toegezegd de communautaire bepalingen betreffende staatssteun in de zogenaamde „gevoelige” bedrijfstakken (kolen- en staalindustrie, vervoer, kunstvezels en

scheepsbouw) te zullen naleven.

- (14) De steunregeling geldt niet voor activiteiten die zijn gericht op de productie, verwerking en verkoop van de in bijlage I van het Verdrag genoemde goederen.

2.4. Formeel onderzoek van vier deelprogramma's

- (15) De volgende vier deelprogramma's van de steunregeling vormen het voorwerp van de formele onderzoeksprocedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag:
- begeleiding (deel 1 van de steunregeling),
 - deelname aan beurzen (deel 4 van de steunregeling),
 - samenwerking (deel 5 van de steunregeling),
 - bevordering van vormgeving (deel 7 van de steunregeling).

2.5. Voorwaarden voor de vier deelprogramma's

- (16) Voor de toepassing van de steunregeling heeft de deelstaat Saksen aan de hand van bepaalde indicatoren, zoals inkomen, koopkracht en werkloosheidspercentage, specifieke probleemgebieden vastgelegd. Duitsland heeft de Commissie een kaart ter hand gesteld waarop deze gebieden zeer gedetailleerd zijn weergegeven. Tweederde van de gebieden ligt aan de buitengrenzen van de Gemeenschap.
- (17) Met de steun uit het deelprogramma „begeleiding van ondernemingen” moeten KMO's gemakkelijker toegang krijgen tot diensten van externe adviseurs. De maatregel dient ter ondersteuning van de bedrijfsleiding in financiële, personeels-, technologische en organisatorische kwesties.
- (18) Dit deel van de steunregeling voorziet in een steunplafond van 65 % voor kleine ondernemingen in specifieke probleemgebieden en van 50 % voor kleine en middelgrote ondernemingen in andere gebieden.
- (19) Bij dit deelprogramma zijn de kosten van externe advisering subsidiabel. De betrokken diensten mogen niet langer duren dan 50 dagen per jaar en mogen geen activiteit zijn van permanente of periodieke aard. Diensten die verband houden met de gewone bedrijfsuitgaven van een onderneming, zoals bijvoorbeeld routinematig belastingadvies, regelmatige dienstverlening op juridisch gebied of reclame, zijn van steun uitgesloten.
- (20) De steun uit het deelprogramma „deelname aan beurzen” moet KMO's helpen bij de presentatie van hun onderneming op beurzen binnen en buiten de Gemeenschap.

⁽⁶⁾ Zie voetnoot 1.

⁽⁷⁾ PB L 107 van 30.4.1996, blz. 4.

- (21) In specifieke probleemgebieden is voorzien in een steunintensiteit van maximaal 60 % voor de deelname van kleine ondernemingen aan beurzen in de Gemeenschap. Voor ondernemingen die in andere gebieden zijn gevestigd, geldt in principe een maximaal steunpercentage van 50 %.
- (22) Uit hoofde van dit deelprogramma komen de volgende kosten voor steun in aanmerking:
- de huur van de standplaats,
 - het opbouwen en afbreken van de stand door derden,
 - het transport van de te exposeren goederen,
 - vergoedingen voor deelname aan een beurs, honoraria van tolken en reclamekosten.
- (23) In dit deel van de steunregeling is bepaald dat een onderneming maximaal vijf maal per jaar steun kan ontvangen, waardoor herhaalde deelname (maximaal drie keer) aan één en dezelfde beurs mogelijk is.
- (24) Doel van het deelprogramma „samenwerking” is de bevordering van de samenwerking tussen minstens drie tot vijf KMO's binnen een bepaalde regio of branche om de doelmatigheid en de afzetmogelijkheden van de betrokken ondernemingen te vergroten. Gesteund worden met name:
- haalbaarheidsstudies voor samenwerkingsprojecten ter ontsluiting van regionale en op specifieke branches gerichte markten;
 - diensten van derden in verband met workshops en informatiebijeenkomsten;
 - oprichting van samenwerkingsbureaus in Duitsland;
 - vorming van afzetverenigingen om gezamenlijk buitenlandse markten binnen en buiten de Gemeenschap te betreden; dit zijn samenwerkingsbureaus of contactpersonen, die KMO's de diensten kunnen aanbieden die noodzakelijk zijn om een buitenlandse markt te betreden ⁽⁸⁾.
- (25) De maximale steun bedraagt over het algemeen 65 %; voor kleine ondernemingen in specifieke probleemgebieden geldt een maximaal steunpercentage van 80 %.
- (26) Bij de oprichting van samenwerkingsbureaus zijn de volgende kosten subsidiabel:
- adviesverlening alsmede andere diensten en werkzaamheden van externe adviseurs;
 - huur, materiaalkosten en salarissen van de medewerkers en de bureauchef.
- (27) Het deelprogramma „bevordering van vormgeving” is bedoeld om KMO's gemakkelijker toegang te geven tot de diensten van professionele productontwerpers.
- (28) In principe bedraagt de maximale steun 50 %; voor kleine ondernemingen in specifieke probleemgebieden is voorzien in een maximaal steunpercentage van 70 %.
- (29) Er kan steun worden verleend met betrekking tot de kosten van externe ontwerpbedrijven op de volgende gebieden:
- vormgeving van consumptiegoederen, investeringsgoederen en diensten;
 - corporate design en vormgeving van producten.
- (30) Duitsland heeft zich ertoe verplicht voor alle deelprogramma's ieder geval van steunverlening apart aan te melden indien één van de volgende drempelwaarden wordt overschreden:
- a) de totale subsidiabele kosten van het project bedragen ten minste 25 miljoen EUR en de netto steunintensiteit is ten minste 50 % van de op de regionale steunkaart vermelde maximale netto steun of
 - b) de totale steun bedraagt ten minste 15 miljoen EUR bruto.
- (31) Duitsland heeft zich ertoe verplicht steun uit hoofde van de deelprogramma's slechts toe te kennen indien de desbetreffende onderneming daartoe vóór de aanvang van het project een aanvraag heeft ingediend.
- (32) Duitsland heeft toegezegd dat steun uit hoofde van de deelprogramma's niet met andere staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag of met een communautaire financiering ten aanzien van dezelfde subsidiabele kosten zal worden gecumuleerd indien daardoor de geldende bovengrenzen voor de steunintensiteit worden overschreden.
- (33) Duitsland heeft zich ertoe verplicht jaarlijks verslag uit te brengen over de toepassing van het programma.

3. REDENEN VOOR DE INLEIDING VAN DE PROCEDURE

⁽⁸⁾ De maatregel „afzetverenigingen” vormde oorspronkelijk het onderwerp van procedure CP 92/01-Duitsland, maar werd vervolgens gevoegd met de hoofdprocedure in de steunzaak C 89/01-Duitsland, waarvan Duitsland bij schrijven D/54756 van 16 november 2001 in kennis werd gesteld.

- (34) De Commissie heeft de vier deelprogramma's om de volgende redenen getoetst aan Verordening (EG) nr.

70/2001 en de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen van 1998 ⁽⁹⁾ (hierna „richtsnoeren regionale steun”).

- (35) Steun uit hoofde van het deelprogramma „begeleiding” voor adviezen die niet betrekking hebben op de gewone exploitatiekosten van de onderneming, voldoet aan de criteria van Verordening (EG) nr. 70/2001, voorzover deze overeenkomstig artikel 5, onder a), niet meer bedraagt dan 50 % van de kosten (bruto). Aan deze voorwaarde is niet voldaan omdat het deelprogramma voorziet in steunintensiteiten tot 65 % voor kleine ondernemingen in specifieke probleemgebieden. Derhalve had de Commissie ernstige twijfels over de verenigbaarheid van het deelprogramma met de gemeenschappelijke markt.
- (36) In het kader van het deelprogramma „deelname aan beurzen” kan de begunstigde onderneming maximaal vijf keer per jaar steun ontvangen en maximaal drie keer aan één en dezelfde vakbeurs deelnemen. Dit is in tegenspraak met het bepaalde in artikel 5, onder b), van Verordening (EG) nr. 70/2001, op grond waarvan deze vrijstelling slechts geldt voor de eerste keer dat een onderneming aan een bepaalde vakbeurs of tentoonstelling deelneemt. Bovendien voorziet het deelprogramma in steunintensiteiten die het plafond van 50 % bruto overeenkomstig artikel 5, onder b), van de genoemde verordening kunnen overschrijden. Derhalve had de Commissie ernstige twijfels over de verenigbaarheid van dit deelprogramma met de gemeenschappelijke markt.
- (37) Voorzover het deelprogramma „samenwerking” betrekking heeft op advies- en andere diensten van derden in verband met de samenwerking, die geen verband houden met de gewone bedrijfsuitgaven van de onderneming, ging de Commissie ervan uit dat de steun voldoet aan de criteria van Verordening (EG) nr. 70/2001, voorzover het steunplafond overeenkomstig artikel 5, onder a), 50 % bruto van de kosten niet overschrijdt. Met steunintensiteiten van 80 % voor kleine ondernemingen in specifieke probleemgebieden en 65 % voor kleine en middelgrote ondernemingen in andere gebieden is het deelprogramma duidelijk niet in overeenstemming met de genoemde verordening.
- (38) Voorts voorziet het deelprogramma „samenwerking” in financiële steun voor de oprichting van nationale samenwerkingsbureaus en voor de betaling van bureaumedewerkers. Op basis van de door Duitsland verstrekte informatie twijfelde de Commissie er ernstig aan of deze maatregelen voldoen aan het bepaalde in artikel 4 (Investerings) van Verordening (EG) nr. 70/2001. Want op grond van artikel 4, lid 3, mogen de steunintensiteiten niet hoger zijn dan het plafond dat voor regionale investeringssteun is vastgesteld op de door de Commissie goedgekeurde regionalesteunkaart, plus een bijkomende 15 % bruto in gesteunde gebieden in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag. De regionalesteunkaart vermeldt voor de deelstaat Saksen steunintensiteiten van 35 % netto plus een bijkomende 15 % bruto voor KMO's. Dientengevolge zijn steunintensiteiten van 80 % voor kleine ondernemingen in specifieke probleemgebieden en van 65 % voor kleine en middelgrote ondernemingen in andere gebieden in strijd met Verordening (EG) nr. 70/2001, zodat de Commissie ernstige twijfels had over de verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt.
- (39) Voorts lijkt het deelprogramma „samenwerking” maatregelen te omvatten met betrekking tot de totstandbrenging en exploitatie van een distributienetwerk in het buitenland alsmede andere lopende uitgaven in verband met werkzaamheden op het gebied van de uitvoer. Dit is in strijd met artikel 1 van Verordening (EG) nr. 70/2001, volgens welke dergelijke maatregelen uitdrukkelijk niet binnen de werkingssfeer van de verordening vallen. Derhalve had de Commissie ernstige twijfels over de verenigbaarheid van dit deelprogramma met de gemeenschappelijke markt.
- (40) De op grond van het deelprogramma „samenwerking” toe te kennen steun voor bepaalde soorten kosten (salaries van medewerkers en van het hoofd van het samenwerkingsbureau) omvat bovendien in sommige gevallen exploitatiesteun die onder de richtsnoeren regionale steun valt. Exploitatiesteun kan echter slechts worden toegestaan, wanneer deze voldoet aan een reeks voorwaarden: de steun moet bijvoorbeeld van tijdelijke aard zijn en geleidelijk afnemen en mag niet dienen voor de bevordering van de uitvoer tussen lidstaten (punt 4.17 van de richtsnoeren regionale steun); aan deze voorwaarden is in het onderhavige deelprogramma niet voldaan. Derhalve had de Commissie ernstige twijfels over de verenigbaarheid van dit deelprogramma met de gemeenschappelijke markt.
- (41) De steun uit hoofde van het deelprogramma „bevordering van vormgeving” valt naar de mening van de Commissie weliswaar in principe onder artikel 5 (advies- en andere diensten en werkzaamheden) van Verordening (EG) nr. 70/2001, maar omdat ook hier de steunintensiteiten boven het overeenkomstig artikel 5, onder b), toegestane maximale steunpercentage van 50 % ligt, had de Commissie ernstige twijfels over de verenigbaarheid ervan met de gemeenschappelijke markt.

4. OPMERKINGEN VAN DUITSLAND

- (42) Duitsland is van mening dat de steunregeling moet worden onderzocht in het licht van de communautaire kaderregeling inzake overheidssteun aan kleine en middelgrote ondernemingen ⁽¹⁰⁾ (hierna „communautaire

⁽⁹⁾ PB C 74 van 10.3.1998, blz. 9.

⁽¹⁰⁾ PB C 213 van 23.7.1996, blz. 4.

kaderregeling KMO's" te noemen), omdat zij op 3 januari 2001 — dus vóór de inwerkingtreding van Verordening (EG) nr. 70/2001 ⁽¹¹⁾ — in een versnelde procedure bij de Commissie is aangemeld. Aangezien de vragen die de Commissie bij schrijven van 5 februari 2001 heeft gesteld niet substantieel van aard waren, had de aanmelding volgens Duitsland van meet af aan als volledig moeten worden beschouwd.

- (43) Onder verwijzing naar de inhoud van de overwegingen 11 ⁽¹²⁾ en 14 ⁽¹³⁾ van Verordening (EG) nr. 70/2001 is Duitsland van mening dat in steungebieden in de zin van artikel 87, lid 3, onder a) of c), van het EG-Verdrag en ten behoeve van kleine ondernemingen hogere steunpercentages als met de gemeenschappelijke markt verenigbaar moeten worden beschouwd dan in niet-steungebieden en voor middelgrote ondernemingen. Aangezien volgens Verordening (EG) nr. 70/2001 een maximaal steunpercentage van 50 % voor advies- en andere diensten en werkzaamheden ten behoeve van middelgrote ondernemingen buiten de steungebieden verenigbaar is met de gemeenschappelijke markt, zouden op grond van een aanmelding overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag voor kleine ondernemingen in gebieden van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag hogere steunintensiteiten moeten worden toegestaan.
- (44) Onder verwijzing naar overweging 4 ⁽¹⁴⁾ van Verordening (EG) nr. 70/2001 neemt Duitsland het standpunt in dat men uit het feit dat er in artikel 5 van de genoemde verordening niet is voorzien in hogere steunpercentages voor kleine ondernemingen, niet kan afleiden dat een welwillender behandeling van kleine ondernemingen of steungebieden in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag uitgesloten is van goedkeuring door de Commissie; dergelijke hogere steunpercentages zouden slechts vooraf moeten worden aangemeld.
- (45) De Commissie heeft volgens Duitsland een ruime beoordelingsmarge en kan aangemelde steunregelingen op grond van één van de vrijstellingsbepalingen van artikel 87 van het EG-Verdrag ook direct goedkeuren, zelfs indien de aangemelde maatregel mogelijk niet exact voldoet aan de voorwaarden van Verordening (EG) nr. 70/2001. Derhalve moet het mogelijk zijn voor de

Commissie om aangemelde steun die verder reikt dan het bepaalde in de verordening, toe te laten.

- (46) De Commissie heeft volgens Duitsland met de vaststelling van Verordening (EG) nr. 70/2001 toch niet het doel gehad om strengere maatstaven aan te leggen voor steunintensiteiten, maar om de juridische procedures voor steunmaatregelen te vereenvoudigen en zich de afhandeling van routinematige gevallen te besparen. Een strenger steunbeleid ten opzichte van kleine ondernemingen zou in strijd zijn met de conclusies van de Europese Raad tijdens de zittingen in Lissabon op 23 en 24 maart 2000 en in Stockholm op 23 en 24 maart 2001, waar een uitbreiding van de horizontale doelstellingen is aangekondigd.
- (47) Nut en doel van Verordening (EG) nr. 70/2001, die de Commissie moet ontlasten van routinezaken, komen volgens Duitsland niet in het geding wanneer voor kleine ondernemingen in steungebieden hogere steunpercentages worden toegelaten, want dit soort aanmeldingen zijn beperkt in aantal en vormen een uitzondering. Bovendien zijn met de verordening geen dienstige maatregelen ingevoerd, zodat een strenger steunbeleid niet de bedoeling van de Commissie kan zijn geweest; anders zouden reeds goedgekeurde steunzaken een ongelijke behandeling hebben ondergaan.
- (48) Over het deelprogramma „deelname aan beurzen" voert Duitsland aan dat de eenmalige deelname van een onderneming niet voldoende is om een markt te betreden, omdat slechts de herhaaldelijke aanwezigheid bij één en dezelfde beurs tot een voldoende goede bekendheid van de firma leidt. Ook in dit opzicht heeft de Commissie een ruime beoordelingsmarge en kan zij aangemelde steun rechtstreeks goedkeuren op grond van artikel 87 van het EG-Verdrag en dientengevolge aangemelde steun toelaten die verder reikt dan het bepaalde in Verordening (EG) nr. 70/2001.
- (49) Het deelprogramma „samenwerking" valt volgens Duitsland weliswaar buiten de werkingssfeer van Verordening (EG) nr. 70/2001, omdat het zeer complexe maatregelen omvat ten behoeve van KMO-groepen en niet van afzonderlijke ondernemingen, maar de oprichting van bureaus en de beloning van medewerkers zouden niet als investeringen in de zin van artikel 4 van Verordening (EG) nr. 70/2001 moeten worden beschouwd, maar als „steun voor andere doeleinden" in de zin van punt 4.2.8 van de communautaire kaderregeling KMO's. Ook al is het bepaalde in punt 4.2.8 niet in de nieuwe Verordening (EG) nr. 70/2001 overgenomen, toch zou de Commissie dit soort steun rechtstreeks moeten goedkeuren op grond van artikel 87, lid 3, van het EG-Verdrag.
- (50) Ten aanzien van het door de Commissie gemaakte bezwaar dat bepaalde maatregelen van het deelprogramma „samenwerking" exploitatiesteun zouden kunnen inhouden, is Duitsland van mening dat aan het criterium van de geleidelijke afname van de steun overeenkomstig punt 4.17 van de richtsnoeren regionale steun niet hoeft te worden voldaan vanwege de geringe steunintensiteiten van het deelprogramma.

⁽¹¹⁾ De verordening trad op 2 februari 2001 in werking.

⁽¹²⁾ „Gezien de verschillen tussen kleine ondernemingen en middelgrote ondernemingen, dienen voor kleine ondernemingen en voor middelgrote ondernemingen verschillende maximale steunintensiteiten te worden vastgesteld.”

⁽¹³⁾ „De bij deze verordening verleende vrijstelling dient te gelden voor steun voor kleine en middelgrote ondernemingen, ongeacht de vestigingsplaats. Investerings- en het scheppen van arbeidsplaatsen kunnen bijdragen tot de economische ontwikkeling van achtergebleven gebieden in de Gemeenschap. Kleine en middelgrote ondernemingen in deze gebieden lijden zowel onder het structurele nadeel van hun vestigingsplaats als onder de moeilijkheden die voortvloeien uit hun omvang. Bijgevolg dienen voor kleine en middelgrote ondernemingen in gesteunde gebieden hogere plafonds te worden vastgelegd.”

⁽¹⁴⁾ „Deze verordening laat de mogelijkheid voor de lidstaten om steun voor kleine en middelgrote ondernemingen aan te melden onverlet. Dergelijke aanmeldingen zullen door de Commissie in het bijzonder aan de in deze verordening vastgestelde criteria worden getoetst.”

- (51) Over de bevordering van de vorming van afzetverenigingen binnen en buiten de Gemeenschap voert Duitsland aan dat de oprichting van een bureau in het buitenland niet kan worden beschouwd als „de totstandbrenging en exploitatie van een distributienetwerk in het buitenland” omdat de kosten niet rechtstreeks met de uitvoer van producten verband houden, maar eigenlijk een prikkel voor KMO's vormen om een buitenlandse markt — hoofdzakelijk buiten de gemeenschappelijke markt — te betreden. Daarom zou de steun voor personeels- en bedrijfskosten rechtstreeks door de Commissie moeten worden goedgekeurd op grond van artikel 87, lid 3, van het EG-Verdrag.

5. JURIDISCHE BEOORDELING VAN DE MAATREGEL

5.1. Aanwezigheid van staatssteun

- (52) De vier deelprogramma's, die het voorwerp vormen van de onderzoekprocedure ter beoordeling van staatssteun in de zin van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag, vallen om de volgende redenen onder het bepaalde in artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag en artikel 61, lid 1, van de EER-overeenkomst: zij betreffen de toekenning van steun uit overheidsmiddelen aan ondernemingen die goederen produceren of diensten verlenen waarvoor intracommunautair handelsverkeer bestaat. Deze steun biedt de begunstigen de mogelijkheid hun algemene financiële situatie te verbeteren en hun marktpositie uit te bouwen. Daarom moet worden geconcludeerd dat de onderzochte maatregelen van dien aard zijn dat zij de mededinging kunnen vervalsen en daardoor de handel tussen lidstaten nadelig kunnen beïnvloeden. Duitsland heeft deze conclusie niet weersproken.

5.2. Rechtmatigheid van de steun

- (53) De Commissie stelt vast dat Duitsland zijn aanmeldingsplicht overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag is nagekomen.

5.3. Procedurele rechtsgronden

- (54) Duitsland is van mening dat de aangemelde steunregeling door middel van een versnelde goedkeuringsprocedure dient te worden beoordeeld (vgl. overweging 42). De Commissie deelt deze mening niet. In dezen zijn de procedureregels van Verordening (EG) nr. 659/1999 van toepassing. De 20-dagenregel voor de versnelde procedure kan in het onderhavige geval niet worden toegepast; overigens zou de toepassing van deze bepalingen ook niet van invloed zijn op het resultaat van het onderzoek, en wel om de volgende redenen:

1. De overeenkomstig de versnelde procedure aangemelde en op 3 januari 2001 bij de Commissie geregistreerde steunregeling voldeed niet aan de voorwaarden van de Mededeling van de Commissie

inzake de versnelde goedkeuringsprocedure voor steunmaatregelen ten behoeve van het midden en kleinbedrijf en voor wijzigingen van bestaande steunregelingen ⁽¹⁵⁾. Als „nieuwe regeling” in de zin van deze mededeling voldeed de maatregel niet aan de voorwaarden van de mededeling, en wel om de redenen op grond waarvan de Commissie de onderzoeksprocedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag heeft ingeleid (alle exportsteun in de intercommunautaire handel is uitgesloten van de procedure). Als „wijziging van een bestaande regeling” in de zin van de mededeling viel de maatregel onder geen van de daarin vermelde categorieën, want de regeling behelsde meer dan uitsluitend een verlenging met verhoging van de begrotingsmiddelen en voorzag niet in strengere toepassingscriteria.

2. De termijn gaat in ieder geval pas in vanaf het moment dat de aanmelding volledig is, wat in de onderhavige zaak niet het geval was zolang de Commissie Duitsland om aanvullende inlichtingen verzocht.
3. De aanmelding geschiedde onweerlegbaar na de inwerkingtreding van Verordening (EG) nr. 659/1999, waarvan de procedurele bepalingen terstond — en daarmee ook in de onderhavige zaak — van toepassing waren. Duitsland heeft zich niet beroepen op het bepaalde in artikel 4, lid 6, van Verordening (EG) nr. 659/1999.
4. De Commissie heeft de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag ook ingeleid omdat het om een nieuwe maatregel gaat; tegen deze conclusie heeft Duitsland niet tijdig bezwaar gemaakt.
5. De Commissie heeft Duitsland bij schrijven van 5 februari 2001 medegedeeld dat aanvullingen, zoals die in de aangemelde steunregeling zijn voorzien, niet middels een versnelde procedure kunnen worden goedgekeurd; ook dit werd door Duitsland niet aangevochten.

- (55) Duitsland is van mening dat de aangemelde steunregeling beoordeeld dient te worden overeenkomstig de communautaire kaderregeling KMO's (vgl. overweging 42). De Commissie deelt deze mening niet. Verordening (EG) nr. 70/2001 trad op 2 februari 2001 in werking. Vanaf dat moment moest de Commissie de verordening toepassen, hoewel al was begonnen met het onderzoek van de aanmelding. Voorts wordt in overweging 4 van de verordening vermeld: „De kaderregeling inzake overheidssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen wordt met ingang van de datum van inwerkingtreding van deze verordening ingetrokken”. Er zijn geen overgangsbepalingen vastgesteld voor steun die is aangemeld vóór het tijdstip van inwerkingtreding. Bijgevolg was en is de Commissie gehouden de aangemelde deelprogram-

⁽¹⁵⁾ PB C 213 van 19.8.1992, blz. 10.

ma's te onderzoeken aan de hand van Verordening (EG) nr. 70/2001 – en niet van de communautaire kaderregeling KMO's. Bij de beoordeling van exploitatiesteun voor KMO's in steungebieden heeft de Commissie zich ook, voorzover noodzakelijk, gebaseerd op de richtsnoeren regionale steun, die met de vaststelling van Verordening (EG) nr. 70/2001 noch volledig noch gedeeltelijk werden ingetrokken.

- (56) Het argument van Duitsland dat de Commissie zich, indien zij binnen 20 werkdagen na de oorspronkelijke aanmelding een beslissing had genomen (vgl. overweging 42), had moeten baseren op de communautaire kaderregeling KMO's en niet op Verordening (EG) nr. 70/2001, is voor de onderhavige beoordeling om de reeds uiteengezette redenen niet relevant. Want er wordt geen onderscheid gemaakt tussen procedurele en materiële aspecten. De Commissie was en is, volkomen onafhankelijk van de reden waarom zij heeft besloten tot inleiding van de procedure, na de inwerkingtreding van Verordening (EG) nr. 70/2001, verplicht de verordening toe te passen. De oorspronkelijke aanmelding voldeed in ieder geval niet aan de voorwaarden van de versnelde procedure en was voorts onvolledig. Duitsland heeft zich op geen enkel moment beroepen op het bepaalde in artikel 4, lid 6, van Verordening (EG) nr. 659/1999.

5.4. Verenigbaarheid van de steun met de gemeenschappelijke markt

5.4.1. Deelprogramma „begeleiding”

- (57) Het deelprogramma „begeleiding” omvat een type steun dat bij Verordening (EG) nr. 70/2001 wordt geregeld. Het programma strookt slechts met de verordening en dientengevolge met artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag in zoverre het voorziet in steun voor adviesdiensten die geen verband houden met de gewone exploitatiekosten van de onderneming en voorzover de steun overeenkomstig artikel 5, onder a), van de genoemde verordening niet meer bedraagt dan 50 % bruto van de kosten.
- (58) Aan deze voorwaarde is niet voldaan omdat het deelprogramma voor kleine ondernemingen in specifieke probleemgebieden van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag voorziet in een steunplafond tot 65 %. De Commissie stelt derhalve vast dat dit deel van de maatregel niet in overeenstemming is met Verordening (EG) nr. 70/2001.
- (59) Met inachtneming van overweging 4 van Verordening (EG) nr. 70/2001, volgens welke aangemelde steunregelingen door de Commissie „in het bijzonder aan de in deze verordening vastgestelde criteria worden getoetst”, beoordeelt de Commissie voorts of de aanvullende steunbedragen kunnen worden goedgekeurd, waarbij zij

opnieuw gebruikmaakt van haar ruime beoordelingsmarge op basis van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag. Dergelijke maatregelen moeten worden beoordeeld met inachtneming van een uniforme beschikkingspraktijk en gelijke behandeling ⁽¹⁶⁾.

- (60) De Commissie weet uit ervaring dat een steunintensiteit van meer dan 50 % voor een maatregel als de onderhavige het bedrag te boven gaat dat nodig is om een onderneming te stimuleren dit soort kosten te maken. Dit geldt evenzeer voor kleine ondernemingen als voor kleine en middelgrote ondernemingen in steungebieden. Hogere steunintensiteiten zouden tot een onevenredige beperking van de mededinging leiden. De Commissie is in het bijzonder van mening dat het feit dat een onderneming wordt verplicht om ten minste de helft van de kosten zelf te dragen, de doeltreffendheid en rendabiliteit van de maatregel ten goede komt. Bijgevolg zou naar de mening van de Commissie een hogere steunintensiteit in het kader van dit deelprogramma de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt zodanig veranderen dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad; dit deel van de maatregel kan derhalve niet overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag als in overeenstemming met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd.
- (61) Duitsland is van mening dat bij het te onderzoeken soort steun voor kleine ondernemingen – in tegenstelling tot middelgrote ondernemingen – een hogere intensiteit mogelijk zou moeten zijn (vgl. overweging 43). Duitsland wijst in het bijzonder op overweging 11 van Verordening (EG) nr. 70/2001. De Commissie deelt deze mening niet. Overweging 11 van Verordening (EG) nr. 70/2001 heeft betrekking op de specifieke situatie waarin investeringssteun wordt toegekend buiten regionale steungebieden. De overweging betreft geen steun voor externe advisering. De Commissie is van mening dat een eenmalig percentage (van 50 %) voor externe adviesdiensten voor alle KMO's redelijk is, om het even of het gaat om een kleine of een middelgrote onderneming. Een dergelijke steun zou in principe, vergeleken met een nieuwe investering, een relatief bescheiden bedrag vertegenwoordigen en zou de vorm hebben van eenmalige kosten (gewone exploitatiesteun is overeenkomstig artikel 5 van Verordening (EG) nr. 70/2001 uitgesloten). Gewoonlijk kan niet zonder meer van KMO's worden verwacht dat zij dergelijke kosten financieren met leningen op de middellange termijn. KMO's zijn echter vooral wat middellangetermijnleningen betreft (voor investeringsdoeleinden) in het nadeel door hun relatieve omvang. In dit opzicht zijn kleine ondernemingen meer in het nadeel dan middelgrote ondernemingen. Om deze reden is de Commissie van mening dat met betrekking tot investeringssteun een verschil in steunintensiteit gerechtvaardigd kan zijn. Bij steun voor externe

⁽¹⁶⁾ Zie bijvoorbeeld het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 24 maart 1993, zaak C-313/90, Jurisprudentie 1993, blz. I-1125, rechtsoverweging 44, en Verordening (EG) nr. 994/98 van de Raad, artikel 4, lid 2 (PB L 142 van 14.5.1998, blz. 1).

advisering, waar dit relatieve nadeel minder sterk tot uiting komt, is een dergelijk verschil echter niet gerechtvaardigd.

- (62) Duitsland voert bovendien aan dat in steungebieden in de zin van artikel 87, lid 3, onder a) en c), van het EG-Verdrag en ten behoeve van kleine ondernemingen, voor dit type steun een hogere steunintensiteit met de gemeenschappelijke markt verenigbaar zou moeten worden geacht (vgl. overweging 43). Duitsland verwijst daarbij met name naar overweging 14 van Verordening (EG) nr. 70/2001. De Commissie deelt deze mening niet. De overweging heeft betrekking op de specifieke situatie waarin investeringssteun wordt verleend en niet op steun voor de stimulering van externe advisering. De Commissie is van mening dat een eenmalig percentage (van maximaal 50 %) van de steun voor externe advisering redelijk is voor alle KMO's, om het even of deze in steungebieden gevestigd zijn of niet. Deze steun heeft over het algemeen geen rechtstreeks of langdurig effect, noch op de regionale ontwikkeling noch op het scheppen van arbeidsplaatsen — ten minste niet in dezelfde mate als investeringssteun. Het is daarom niet noodzakelijk om in steungebieden hogere steunintensiteiten toe te staan.
- (63) Duitsland betoogt dat het niet logisch is om bij de toekenning van investeringssteun in steungebieden geen onderscheid te maken tussen kleine en middelgrote ondernemingen (vgl. overweging 43). De Commissie deelt deze mening niet. Dit argument is niet relevant voor het onderhavige geval, omdat het hier niet gaat om investeringssteun, maar om externe advisering. Voor investeringssteun is de factor regionale ontwikkeling belangrijker dan de relatieve omvang van ondernemingen. In ieder geval staat het de lidstaten vrij om lagere steunintensiteiten vast te stellen dan in het communautaire recht is vastgelegd. Ze zouden bijgevolg lagere steunintensiteiten kunnen vaststellen voor middelgrote ondernemingen.
- (64) Duitsland heeft ook met bepaalde opmerkingen over de omstandigheden waaronder Verordening (EG) nr. 70/2001 tot stand is gekomen, gepleit voor een positieve beschikking (vgl. overwegingen 46 en 47). De Commissie verklaart dat de doelstellingen van Verordening (EG) nr. 70/2001 in de overwegingen zijn vastgesteld. Het ontbreken van dienstige maatregelen betekent niet dat de tekst van de verordening identiek is aan de tekst van de communautaire kaderregeling KMO's (wat niet het geval is); zij is veeleer op een brede politieke benadering en op andere overwegingen gebaseerd, hetgeen de correcte juridische uitleg van de desbetreffende teksten evenwel niet beïnvloedt.
- (65) Wat de richtsnoeren regionale steun betreft, heeft Duitsland niet geopperd dat de maatregelen exploitatiesteun in een steungebied in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag vormen (artikel 5 van Verordening (EG) nr. 70/2001 is hoe dan ook niet van toepassing op exploitatiesteun), en evenmin aangetoond dat

aan de desbetreffende voorwaarden van de genoemde richtsnoeren is voldaan (met name dat dergelijke steun van tijdelijke aard is, geleidelijk afneemt en in verhouding moet staan tot de te verhelpen handicaps). De Commissie heeft derhalve geen reden om aan te nemen dat de steun in bepaalde omstandigheden op grond van deze bepalingen verenigbaar zou kunnen zijn met de gemeenschappelijke markt.

5.4.2. Deelprogramma „deelname aan beurzen”

- (66) Het deelprogramma „deelname aan beurzen” betreft een vorm van steun die in Verordening (EG) nr. 70/2001 wordt geregeld. In het deelprogramma wordt bepaald dat een onderneming tot maximaal vijf keer per jaar steun kan ontvangen, waarbij herhaalde deelname (maximaal drie keer) aan één en dezelfde beurs is toegestaan. Duitsland stelt dat een onderneming het nut van deelname aan een bepaalde beurs niet na eenmalige deelname kan beoordelen. Derhalve zou de Commissie in overeenstemming met de overwegingen 11 en 14 van Verordening (EG) nr. 70/2001 in staat moeten zijn om royelere steunmaatregelen en hogere steunintensiteiten toe te staan (vgl. overweging 48). De Commissie kan hierin niet meegaan. Uit het onderzoek van de Commissie is gebleken dat het deelprogramma niet in overeenstemming is met artikel 5, onder b), van Verordening (EG) nr. 70/2001, volgens welke de vrijstelling slechts geldt voor de eerste keer dat aan een bepaalde beurs of tentoonstelling wordt deelgenomen en de steun bruto niet meer dan 50 % van de bijkomende kosten mag bedragen. De maatregel is slechts in overeenstemming met de gemeenschappelijke markt voorzover deze ten uitvoer wordt gelegd voor de eerste deelname; steun voor verdere deelname is onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt. Deze regel is noodzakelijk omdat alleen zo het stimulerende effect van de maatregel wordt gewaarborgd. Als een kleine of middelgrote onderneming eenmaal aan een bepaalde beurs heeft deelgenomen, kan terecht van dat bedrijf worden verwacht dat het een tweede deelname zelf financiert, nadat het voor zichzelf het nut ervan heeft afgewogen.
- (67) Bovendien is de Commissie van mening dat een volledig nieuwe uitoefening van haar discretionaire bevoegdheid niets aan deze conclusie zou veranderen. Om de vernoemde redenen is de Commissie van mening dat de instrumenten waarmee de doelstelling van steun aan KMO's wordt gewaarborgd terwijl tegelijkertijd het stimulerende effect overeenkomstig het gangbare steunbeleid van de Commissie behouden blijft, toereikend en passend zijn. Een op de markt gerichte maatregel zoals de deelname aan een beurs, waarbij het maximale percentage van 50 % zoals bij het deelprogramma in kwestie wordt overschreden, verandert het handelsverkeer zodanig dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad. De Commissie is van mening dat de verplichting van een onderneming om ten minste de helft van de kosten zelf te dragen, bijdraagt aan de doeltreffendheid en efficiëntie van de maatregel. Bijgevolg is de Commissie van mening dat hogere steunintensiteiten

niet overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag als met de gemeenschappelijke markt verenigbaar kunnen worden beschouwd.

- (68) Wat de richtsnoeren regionale steun betreft, heeft Duitsland niet betoogd dat de och aangegeven maatregelen exploitatiesteun in een steungebied in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag vormen (artikel 5 van Verordening (EG) nr. 70/2001 is hoe dan ook niet van toepassing op exploitatiesteun), en evenmin aangevoerd dat aan de desbetreffende voorwaarden van de genoemde richtsnoeren is voldaan (met name dat dergelijke steun van tijdelijke aard is, geleidelijk afneemt en in verhouding moet staan tot de te verhelpen handicaps). De Commissie heeft derhalve geen redenen om aan te nemen dat de steun in bepaalde omstandigheden op grond van deze bepalingen verenigbaar zou kunnen zijn met de gemeenschappelijke markt.

5.4.3. Deelprogramma „samenwerking”

- (69) Het deelprogramma „samenwerking” omvat verschillende steunmaatregelen. Het voorziet onder meer in steun voor de „oprichting van samenwerkingsbureaus in Duitsland” — om de kosten voor huur, materiaal en salarissen van medewerkers te dekken —, waardoor de samenwerkingsbureaus en/of betrokken ondernemingen middelen van onbekende omvang ter beschikking worden gesteld. Dit is volgens de Commissie exploitatiesteun, die moet worden getoetst aan de richtsnoeren regionale steun. De Commissie stelt zich op het standpunt dat het deelprogramma volledig moet voldoen aan de voorwaarden van de richtsnoeren regionale steun, wat op grond van punt 4.17 inhoudt dat exploitatiesteun zowel van tijdelijke aard moet zijn als geleidelijk dient af te nemen en niet bestemd mag zijn voor de bevordering van de uitvoer naar andere lidstaten. Bovendien moet de betrokken lidstaat eventuele handicaps aantonen en de omvang ervan ramen. De Commissie stelt vast dat aan deze voorwaarden niet is voldaan omdat de steunregeling voor vijf jaar is bedoeld, ondanks het feit dat de regionalesteunkaart voor Duitsland op 31 december 2003 ongeldig wordt. Afgezien daarvan worden de steunmaatregelen niet geleidelijk afgebouwd; Duitsland is van mening dat degressiviteit niet noodzakelijk is vanwege de geringe steunbedragen (vgl. overwegingen 49 en 50). De Commissie kan dit argument niet accepteren; zij is van mening dat de maatregel onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt, omdat zij exploitatiesteun inhoudt. Bovendien heeft Duitsland niet aangetoond hoe de maatregel kan worden gerechtvaardigd op grond van de te verhelpen handicaps; ook is niet zeker of de samenwerkingsbureaus uitsluitend in Saksen worden opgericht. Het staat Duitsland evenwel vrij de maatregel „oprichting van samenwerkingsbureaus in Duitsland” als „de minimis”-steun aan te melden overeenkomstig het bepaalde in Verordening (EG) nr. 69/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op „de minimis”-steun ⁽¹⁷⁾.

- (70) Andere steunmaatregelen van het deelprogramma „samenwerking” betreffen de „vorming van afzetverenigingen” binnen en buiten de Gemeenschap (vgl. overweging 51). Daarbij richten telkens ten minste drie KMO's met een complementair productassortiment een gezamenlijk bureau op. Subsidiabel zijn personeels- en exploitatiekosten van de afzetvereniging zelf en/of van de betrokken ondernemingen. Deze vereniging moet KMO's helpen bij het onderzoek naar en het betreden van buitenlandse markten. De Commissie is van mening dat het verschil tussen deze steunmaatregel en een handelsvertegenwoordiging niet groot genoeg is en het derhalve gaat om de „de totstandbrenging en exploitatie van een distributienetwerk in het buitenland”, activiteiten die zowel volgens artikel 1, lid 2, onder b), van Verordening (EG) nr. 70/2001 als volgens de richtsnoeren regionale steun zijn uitgesloten. Gezien haar jarenlange praktijk zal de Commissie geen steunmaatregelen toestaan die exportsteun vormen. Deze steun kan derhalve volgens geen van de genoemde rechtsgronden met de gemeenschappelijke markt verenigbaar worden geacht en wel om de daarin uiteengezette redenen.

- (71) Bovendien is de Commissie van mening dat een volledig nieuwe uitoefening van haar discretionaire bevoegdheid met betrekking tot de voornoemde maatregelen niets aan deze conclusie zou veranderen. Om de vermelde redenen is de Commissie van mening dat haar gangbare steunbeleid toereikend en passend is. Naar haar mening veranderen de steunintensiteiten tot 80 % voor de bevordering van zeer dichtbij de marktgesitueerde maatregelen in het kader van dit deelprogramma namelijk het handelsverkeer zodanig dat het gemeenschappelijk belang wordt geschaad; dit deel van de maatregel kan derhalve niet overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag als in overeenstemming met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd.

- (72) Voorzover het deelprogramma „samenwerking” evenwel betrekking heeft op hulp voor de gebruikmaking van externe adviesdiensten en de deelname aan beurzen en seminars in het buitenland, kan het in overeenstemming met artikel 5 van Verordening (EG) nr. 70/2001 zijn, indien het steunpercentage niet meer dan 50 % bedraagt. Naar de mening van de Commissie kunnen afzetverenigingen in het buitenland zeer wel KMO's adviseren over buitenlandse markten en mogen KMO's die een beroep doen op dergelijke adviesdiensten daarvoor ook een vergoeding ontvangen. Verordening (EG) nr. 70/2001 houdt rekening met de internationale verplichtingen van de Gemeenschap: in overweging 16 wordt verwezen naar de WTO-overeenkomst inzake subsidies en compenserende maatregelen, volgens welke „steun ter compensatie van de kosten van de deelneming aan handelsbeurzen of van studies of adviesdiensten die noodzakelijk zijn voor het lanceren van een nieuw product of van een bestaand product op een nieuwe markt, [...] in de regel geen exportsteun” is.

5.4.4. Deelprogramma „bevordering van vormgeving”

- (73) Het deelprogramma „bevordering van vormgeving” is om vergelijkbare redenen niet in overeenstemming met

⁽¹⁷⁾ PB L 10 van 13.1.2001, blz. 30.

Verordening (EG) nr. 70/2001 en is dientengevolge onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, omdat het de gebruikmaking van adviesdiensten steunt voor meer dan 50 % bruto.

5.4.5. Slotopmerkingen

- (74) De Commissie constateert dat in het geval van de hier onderzochte steunregeling de uitzonderingsbepalingen van artikel 87, lid 2, van het EG-Verdrag niet van toepassing zijn omdat met de steunmaatregel geen van de daarin vermelde doelstellingen wordt nagestreefd en Duitsland ook geen argumenten dienaangaande heeft aangevoerd.
- (75) Steun die op basis van de steunregeling wordt toegekend, is niet bedoeld om een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang te verwezenlijken noch om een ernstige verstoring in de economie van een lidstaat op te heffen en is ook niet bestemd voor de bevordering van de cultuur en de instandhouding van het cultureel erfgoed. Naar de mening van de Commissie kunnen de deelprogramma's dan ook niet op grond van artikel 87, lid 3, onder b) of d), van het EG-Verdrag worden vrijgepleit van fundamentele onverenigbaarheid van staatssteun met de gemeenschappelijke markt. Ook de uitzondering van artikel 87, lid 3, onder a), is niet van toepassing omdat de maatregelen zijn gericht op de stimulering van KMO's in Saksen, wat betekent dat er sprake is van een horizontale doelstelling.

6. CONCLUSIE

- (76) De deelprogramma's „begeleiding”, „deelname aan beurzen”, „bevordering van vormgeving” en „samenwerking” (voorzover zij voorzien in steun voor de gebruikmaking van externe adviesdiensten of de deelname aan een beurs) zijn verenigbaar met de gemeenschappelijke markt op voorwaarde dat Duitsland de steunintensiteiten verlaagt tot het overeenkomstig Verordening (EG) nr. 70/2001 toegestane niveau en de toekenning van steun voor de deelname aan beurzen beperkt tot de eenmalige deelname aan een bepaalde beurs of tentoonstelling.
- (77) Aangezien het deelprogramma „samenwerking” voorziet in exploitatiesteun die niet voldoet aan de voorwaarden van de richtsnoeren regionale steun, is het onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt. Hetzelfde geldt voor steunmaatregelen in verband met de vorming van afzetverenigingen in de Europese Unie, in de Europese Economische Ruimte en in landen die de officiële status hebben van kandidaat voor toetreding tot de Europese Unie,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De vier deelprogramma's „begeleiding”, „deelname aan beurzen”, „samenwerking” en „bevordering van vormgeving” van de Richtsnoeren ter stimulering van KMO's — Verbetering van de capaciteit van ondernemers (hierna „de steunregeling van de deelstaat Saksen” te noemen), vormen steunmaatregelen van de staten in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag.

Artikel 2

Voorzover de in artikel 1 genoemde vier deelprogramma's de werkingssfeer en de steunintensiteiten van Verordening (EG) nr. 70/2001 niet overschrijden, kunnen zij op grond van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd.

Voorzover de vier deelprogramma's steun omvatten die de werkingssfeer en de steunintensiteiten van Verordening (EG) nr. 70/2001 overschrijdt, zijn zij onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

Artikel 3

Voorzover het in artikel 1 genoemde deelprogramma „samenwerking” exploitatiesteun omvat, is het onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

Artikel 4

Duitsland mag de in artikel 1 genoemde vier deelprogramma's pas ten uitvoer leggen nadat het deze in overeenstemming heeft gebracht met deze beschikking.

Artikel 5

Duitsland deelt de Commissie binnen twee maanden vanaf de kennisgeving van deze beschikking mee welke maatregelen het heeft genomen om hieraan te voldoen.

Artikel 6

Deze beschikking is gericht tot de Bondsrepubliek Duitsland.

Gedaan te Brussel, 24 september 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE**van 2 augustus 2002****betreffende diverse steunmaatregelen van Spanje ten gunste van het themapark „Terra Mítica SA” in Benidorm (Alicante)**

(Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 2980)

(Slechts de tekst in de Spaanse taal is authentiek)

(Voor de EER relevante tekst)

(2003/227/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschappen, en met name op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag ⁽¹⁾, en met name op artikel 7,Gezien het besluit van 20 juni 2001 van de Commissie ⁽²⁾ tot inleiding van de procedure overeenkomstig artikel 88, lid 2 van het EG-Verdrag ten aanzien van steunmaatregel C 42/01 (ex NN 14/01),

Na de belanghebbenden overeenkomstig het genoemde artikel te hebben aangemaand hun opmerkingen kenbaar te maken, en met inachtneming van deze opmerkingen,

Overwegende hetgeen volgt:

PROCEDURE

- (1) Bij schrijven van 25 augustus 1997 (geregistreerd op 28 augustus 1997) heeft de Fédération européenne des Parcs d'attractions (hierna: „klaagster”) een klacht ingediend bij de Commissie, in verband met de bouw van een themapark in Benidorm (Alicante, Spanje). Dit themapark zou veel overheidssteun ontvangen, met name van de regionale overheid (de Generalitat Valenciana), in strijd met hetgeen in het EG-Verdrag is bepaald inzake overheidssteun.
- (2) Na dit schrijven volgden nog achttien brieven, gezonden tussen 6 februari 1998 en 2 mei 2000, waarin klaagster op talrijke punten bezwaar maakte.
- (3) Zelf heeft de Commissie in de periode van 15 september 1997 tot 23 december 1998 tot zevenmaal verzoeken

om informatie aan de Spaanse autoriteiten doen toekomen, om duidelijkheid te krijgen over de bezwaren van klaagster. Zij heeft klaagster in de periode van 19 januari 1998 tot 23 maart 2000 ook viermaal aangeschreven.

- (4) De Spaanse autoriteiten hebben de Commissie geantwoord met zes brieven, die werden verzonden tussen 15 december 1997 en 10 maart 1999.
- (5) De Commissie heeft ook een schrijven ontvangen van de Generalitat Valenciana d.d. 2 maart 1999, alsmede een schrijven d.d. 27 oktober 1999 van het themapark waarop de klacht betrekking heeft.
- (6) De Commissie heeft ook verscheidene bijeenkomsten gehouden met klaagster, de Spaanse autoriteiten en de Generalitat Valenciana.
- (7) Op 20 juni 2001 heeft de Commissie een besluit tot gedeeltelijke inleiding van de procedure genomen overeenkomstig artikel 88, lid 2 van het Verdrag ten aanzien van een aantal elementen waartegen klaagster bezwaren had geuit. Met betrekking tot de overige bezwaren van klaagster kwam de Commissie tot de conclusie dat er geen sprake was van staatssteun.
- (8) Het besluit van de Commissie tot inleiding van de procedure overeenkomstig artikel 88, lid 2 van het Verdrag werd in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* ⁽³⁾ bekendgemaakt. De Commissie heeft de belanghebbenden uitgenodigd hun opmerkingen over de betrokken steunmaatregel kenbaar te maken.
- (9) Bij brief van 3 augustus 2001 (geregistreerd op 7 augustus 2001) hebben de Spaanse autoriteiten hun opmerkingen doen toekomen. Na een bijeenkomst met de Commissiediensten, die op 14 september 2001 plaatsvond, hebben de Spaanse autoriteiten aanvullende opmerkingen opgestuurd bij brieven van 16 november 2001 (geregistreerd op 20 november 2001), 2 mei 2002 (geregistreerd op 2 mei 2002), en 10 juni 2002 (geregistreerd op 13 juni 2002).

⁽¹⁾ PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1.⁽²⁾ PB C 300 van 26.10.2001, blz. 2.⁽³⁾ PB C 300 van 26.10.2001, blz. 2.

- (10) Bij brief van 21 november 2001 (geregistreerd op 22 november 2001) heeft de Fédération européenne des Parcs d'attractions haar opmerkingen doen toekomen.
- (11) Bij brief van 6 december 2001 heeft de Commissie deze opmerkingen doorgezonden aan de Spaanse autoriteiten.
- (12) Bij brief van 17 januari 2002 (geregistreerd op 22 januari 2002) hebben de Spaanse autoriteiten hun commentaar op de genoemde opmerkingen doen toekomen.

BESCHRIJVING

- (13) De regionale autoriteiten van Valencia hadden sinds lang de wens kenbaar gemaakt dat in de regio een groot themapark zou worden gebouwd. Toen er aanvankelijk geen particulier initiatief kwam, heeft de Generalitat Valenciana een overheidsbedrijf opgericht (Parque Temático de Alicante, SA), dat de eerste stappen heeft gezet met het oog op de bouw van het park. Zo is het dit overheidsbedrijf dat de gronden heeft verworven en de eerste werkzaamheden heeft uitgevoerd. Vervolgens is een particuliere onderneming opgericht (Terra Mítica, SA). In deze onderneming bezit Parque Temático de Alicante, SA ongeveer 15 % van het kapitaal. De overige aandeelhouders komen in wezen allemaal uit de particuliere sector (voornamelijk banken uit de regio, maar ook diverse natuurlijke en rechtspersonen⁽⁴⁾). Bij de oprichting van Terra Mítica, SA, evenals nadien bij de overeenkomsten betreffende kapitaalverhoging, heeft Parque Temático de Alicante, SA aan de nieuwe onderneming een aantal activa overgedragen in ruil voor aandelen van de onderneming. Deze activa omvatten naast de gronden waarop het park is gevestigd⁽⁵⁾, en andere roerende en immateriële activa, zoals de naam „Terra Mítica”, ook de uitgaven voor de initiatieven die het overheidsbedrijf had genomen voordat de nieuwe particuliere onderneming werd opgericht met het oog op de bouw van het park.

Het besluit van de Commissie van 20 juni 2001

- (14) In haar besluit van 20 juni 2001 onderzocht de Commissie alle bezwaren van klaagster.
- (15) De Commissie was van oordeel dat een aantal van deze bezwaren, met name ten aanzien van het gebruik van de rechtsvorm „naamloze vennootschap” door de Gene-

ralitat Valenciana⁽⁶⁾, de terbeschikkingstelling van gronden tegen lage prijzen⁽⁷⁾, de uitgaven voor het park gedragen door Parque Temático de Alicante, SA⁽⁸⁾, de niet-naleving van het beginsel van de particuliere investeerder⁽⁹⁾, de consortiale lening ten gunste van Terra Mítica, SA⁽¹⁰⁾, de aanvullende inbreng van 1 miljard ESP⁽¹¹⁾, de uitgaven voor selectie en opleiding van personeel⁽¹²⁾, de rechtstreekse regionale steun⁽¹³⁾, en de vrijstelling van gemeentebelasting ten gunste van Iberdrola⁽¹⁴⁾, ongegrond waren.

- (16) De Commissie formuleerde daarentegen twijfels, en leidde dienovereenkomstig de procedure van artikel 88, lid 2 van het EG-Verdrag in, ten aanzien van de volgende punten:

- a) de financiering van de infrastructuur die nodig is voor de werking van het park⁽¹⁵⁾;
- b) de waarde van de activa, met name de gronden en de naam „Terra Mítica”, die door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA zijn overgedragen⁽¹⁶⁾;
- c) de voorwaarden voor de aan Terra Mítica, SA toegekende aandeelhouderslening van 8 miljard ESP⁽¹⁷⁾;
- d) de door de stad Benidorm toegekende verlaging van gemeentebelastingen⁽¹⁸⁾;
- e) de mogelijke inbreng van 6 miljard ESP door het Toeristisch Agentschap van Valencia in Terra Mítica, SA⁽¹⁹⁾.

Ten aanzien van de punten a), b), c) en e) hebben de twijfels van de Commissie betrekking op het wel of niet bestaan van een voordeel voor Terra Mítica, SA en, derhalve, op het wel of niet bestaan van staatssteun. Ten aanzien van punt d) kwam de Commissie tot de voorlopige conclusie dat het hier gaat om staatssteun die mogelijk als investeringssteun kan worden beschouwd, en dat, om deze steun verenigbaar met de gemeenschappelijke markt te kunnen verklaren, het noodzakelijk is de verenigbaarheid ervan te onderzoeken, waarbij vooral moet worden nagegaan of er sprake is van een mogelijke cumulatie met de verschillende onderzochte maatregelen.

⁽⁶⁾ Zie punt 49 van het besluit.

⁽⁷⁾ Zie punt 50 van het besluit.

⁽⁸⁾ Zie punt 52 van het besluit.

⁽⁹⁾ Zie punt 53 van het besluit.

⁽¹⁰⁾ Zie punt 57 van het besluit.

⁽¹¹⁾ Zie punt 59 van het besluit.

⁽¹²⁾ Zie punt 61 van het besluit.

⁽¹³⁾ Zie punt 62 van het besluit.

⁽¹⁴⁾ Zie punt 63 van het besluit.

⁽¹⁵⁾ Zie punt 51 *in fine* van het besluit.

⁽¹⁶⁾ Zie punt 56 *in fine* van het besluit.

⁽¹⁷⁾ Zie punt 58 *in fine* van het besluit.

⁽¹⁸⁾ Zie punt 60 *in fine* van het besluit.

⁽¹⁹⁾ Zie punt 64 *in fine* van het besluit.

⁽⁴⁾ Het gaat met name om Caja de Ahorros del Mediterráneo (15 %), Bancaja (10 %), Caja Rural de Valencia (5,827 %), Ediciones Calpe, SA (5 %), Mondirber SA (5 %), Lladró Comercial SA (5 %), Crónica Mítica Valenciana (5 %), ATEVAL (5 %), AUMAR (5 %).

⁽⁵⁾ In feite werd slechts een vrij beperkt deel van de gronden (die waarop het park zal worden aangelegd, ofwel zo'n 10 % van de gronden) overgedragen aan Terra Mítica, SA. Alle overige gronden zijn nog steeds eigendom van het overheidsbedrijf, dat er hotels, golfterreinen, enzovoort wil laten bouwen.

Opmerkingen van de belanghebbenden

(17) De Fédération européenne des Parcs d'attractions heeft, bij brief van 21 november 2001, als enige belanghebbende opmerkingen gestuurd binnen de door de Commissie vastgestelde termijn. In deze opmerkingen beperkt de federatie zich ertoe het besluit van de Commissie van 20 juni 2001 te onderschrijven en het belang van de naleving van het beginsel van eerlijke mededinging in de Gemeenschap te onderstrepen. Voor het overige verwijst de federatie naar de brieven die zij vóór het besluit van 20 juni 2001 naar de Commissie heeft gezonden.

Commentaar van de Spaanse autoriteiten

Inleiding

(18) De Spaanse autoriteiten plaatsen in het algemeen vraagtekens bij, ten eerste, de legitimiteit van de tussenkomst van de Fédération européenne des Parcs d'attractions in dit dossier. Volgens de Spaanse autoriteiten is bijna niets bekend over deze organisatie, over de werkelijke belangen die zij vertegenwoordigt, over het aantal en de identiteit van haar leden, over het doel dat zij nastreeft met haar klacht bij de Commissie, in zoverre zij niet als dekmantel dient voor de echte klager, die nog niet uit de anonimiteit is getreden. Voorts zijn de Spaanse autoriteiten verbaasd over de omvang van de correspondentie die de klager naar de Commissie heeft gestuurd en zijn zij van oordeel dat de Commissie bij de behandeling van dit dossier te veel rekening heeft gehouden met de ondoorzichtige belangen van de klager, terwijl een dergelijk misbruik van de klachtprocedure juist vermeden zou moeten worden. Ten slotte plaatsen de Spaanse autoriteiten vraagtekens bij de door de Commissie geformuleerde twijfels, aangezien de Commissie meermaals kenbaar heeft gemaakt, zowel aan de Spaanse autoriteiten als aan de klager, dat er volgens haar geen sprake is van staatssteun.

Geen negatieve gevolgen voor het handelsverkeer tussen de lidstaten

(19) Volgens de Spaanse autoriteiten is het bestaan van negatieve gevolgen voor de intracommunautaire handel onvoldoende aangetoond in het besluit. Daarenboven worden noch de geografische markt noch de productmarkt in het besluit gedefinieerd. Volgens de Spaanse autoriteiten moet Terra Mítica als een regionaal park worden beschouwd dat niet als reisdoel op zich fungeert, enerzijds omdat het niet behoort tot een keten van attractieparken onder gecentraliseerd beheer, zoals Eurodisney, noch standaardthema's gebruikt die ontleend zijn aan de exploitatie van activa op andere markten, zoals Universal of Warner doen, en anderzijds omdat de primaire vraag voor ongeveer 90 % afkomstig is van de bevolking binnen een straal van 150 tot 200 km rondom het park, en de resterende 10 % voor het overgrote deel bestaat uit inwoners van Spanje.

Financiering van de infrastructuur die nodig is voor de werking van het park

(20) Volgens de Spaanse autoriteiten moet het argument van de klager, volgens hetwelk alle infrastructuurwerken die door Parque Temático de Alicante, SA op grond van het bestemmings- en infrastructuurplan („Plan Espacial de Usos e Infraestructuras” — PEUI) zijn uitgevoerd, als staatssteun ten gunste van het park moeten worden beschouwd omdat deze werken zonder de aanleg van het park niet zouden hebben plaatsgevonden, worden verworpen. Door dit argument te aanvaarden zou de bevoegdheid van de overheid inzake ruimtelijke ordening worden betwist. Volgens de Spaanse autoriteiten is het duidelijk dat, vanaf het moment dat er plannen zijn voor een themapark alsook hotelaccommodatie en recreatievoorzieningen, de overheid rekening moet houden met de gevolgen van intensiever personen- en voertuigenverkeer, toename van de bevolking, milieugevolgen, enzovoort, hetgeen noodzakelijkerwijs gepaard gaat met de uitvoering van infrastructuurwerken die met het oog op de ruimtelijke ordening noodzakelijk zijn.

(21) De Spaanse autoriteiten ontkennen dat de maatregelen die Parque Temático de Alicante, SA uit hoofde van het bestemmings- en infrastructuurplan heeft genomen uitsluitend ten gunste van Terra Mítica, SA zijn uitgevoerd. Volgens hen gaat het om werken van algemeen belang die met het oog op de ruimtelijke ordening zijn gerealiseerd. Anderzijds herinneren de Spaanse autoriteiten eraan dat het park slechts 10 % van het gebied bestrijkt waarop de maatregelen van het bestemmings- en infrastructuurplan van toepassing zijn.

(22) De Spaanse autoriteiten hebben een lijst en een uitvoerige beschrijving doen toekomen van de werken die het overheidsbedrijf Parque Temático de Alicante, SA uit hoofde van het bestemmings- en infrastructuurplan heeft uitgevoerd. Deze werkzaamheden kunnen als volgt worden samengevat:

a) milieuwerkzaamheden: de Spaanse autoriteiten verklaren dat het hele gebied waarop het bestemmings- en infrastructuurplan van toepassing is oorspronkelijk in een zeer slechte staat verkeerde, vooral als gevolg van verscheidene bosbranden alsook door de aanwezigheid van een illegale stortplaats. De uitgevoerde werkzaamheden bestonden derhalve met name uit herbebossing, milieuhetstel van de zone, bouwrijp maken van de gronden, reiniging van de rivierbeddingen om overstromingen te voorkomen, enzovoort;

b) wegwerkzaamheden: de Spaanse autoriteiten wijzen erop dat, gezien de reeds waargenomen toename van toeristenstromen rondom de stad Benidorm, maatregelen ter voorkoming van de congestie van verkeerswegen in het gebied hoe dan ook noodzakelijk waren. Bovendien had in een deel van de stad Benidorm nabij het gebied waarop het bestemmings- en infrastructuurplan van toepassing is, alsook in de nabijgelegen plaatsen La Nucía en Finestrat, een bevolkingstoename plaatsgevonden zonder dat de verkeersinfrastructuur toereikend was om het extra verkeer op te vangen. De verschillende overheden

hebben, in het kader van hun respectievebevoegdheden, aan verschillende grote wegen aanpassingswerken uitgevoerd: gescheiden rijbanen bij de weg CV-70, een nieuwe tolplaats op de autoweg A7 met een tweede toegangsweg tot de stad Benidorm, als ook de aanleg van verschillende wegen (Vía Parque, Avenida del Murtal, Bulevar Central) tussen de stad Benidorm en het gebied waarop het bestemmings- en infrastructuurplan van toepassing is;

- c) werkzaamheden op het gebied van elektriciteits-, gas-, water- en telecommunicatie-infrastructuur: wat betreft de elektriciteitsvoorziening bleef de rol van Parque Temático de Alicante, SA beperkt tot de reorganisatie van de distributienetten, in samenwerking met Red Eléctrica Española, SA, het bedrijf dat het hoogspanningsnet beheert, en Iberdrola, het bedrijf dat eigenaar is van de netten. Deze netwerken verbinden de transformatorstations van de omliggende dorpen. De betrokken werkzaamheden komen derhalve ten goede aan alle gebruikers. Wat de gasvoorzieninginfrastructuur betreft, werd nog geen enkele pijpleiding aangelegd; tot nu toe zijn er, buiten het terrein van het park, slechts twee gastanks, een verdamper en een verwarmingsketel aangelegd. Wat de watervoorziening betreft, is een leidingnetwerk in de gebieden waar een risico van bosbranden bestaat en zijn pijpleidingen voor de watervoorziening en de afvoer van afvalwater aangelegd. Voorts werd een zuiveringsinstallatie gebouwd voor afvalwater, dat vervolgens voor irrigatie wordt gebruikt, alsook een zuiveringsinstallatie voor de productie van drinkwater. En ten slotte, de telecommunicatie-infrastructuur bestond reeds vóór het bestemmings- en infrastructuurplan.
- (23) Volgens de Spaanse autoriteiten komen alle bovengenoemde infrastructuurwerkzaamheden ten goede aan de gehele bevolking, en niet alleen aan het park. De Spaanse autoriteiten hebben ook een beschrijving doen toekomen van alle werkzaamheden die Terra Mítica, SA zelf heeft uitgevoerd en gefinancierd, met inbegrip van een kopie van de respectieve overeenkomsten. Deze omvatten alle werkzaamheden voor de aansluiting van het park op de algemene infrastructuur: toegangswegen tot het park, bouwrijp maken van de gronden, netwerken voor elektriciteit, gas, drinkwater, brandbestrijding, communicatie, riolering, enzovoort. Ten slotte draagt Terra Mítica, SA ook, zoals maar logisch is, de kosten voor het verbruik van de goederen die via de netten worden getransporteerd, alsook de kosten van de aansluiting op deze netten.

De waarde van de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA overgedragen activa (met name de gronden en de naam „Terra Mítica”)

- (24) De Spaanse autoriteiten stellen in de eerste plaats vast dat in het besluit van de Commissie geen bezwaren worden geuit tegen de onteigeningsprocedure die Parque Temático de Alicante, SA heeft toegepast om de gronden te verwerven. Bovendien wordt in het besluit vast-

gesteld dat de bovengenoemde onderneming niet in strijd met het beginsel van de particuliere investeerder in een markteconomie heeft gehandeld. Onder deze omstandigheden kan Parque Temático de Alicante, SA er niet van worden beschuldigd de waarde van de aan Terra Mítica, SA overgedragen activa te hebben willen verminderen.

- (25) De Spaanse autoriteiten herhalen in elk geval dat de twee bureaus die de activa hebben getaxeerd onafhankelijke deskundigen zijn. Tevens herinneren ze eraan dat het bedrijf Tasaciones del Mediterráneo (Tabimed), dat volgens klagster niet onafhankelijk zou zijn, niet door Terra Mítica, SA maar door de voor het handelsregister bevoegde ambtenaar werd gekozen.
- (26) De Spaanse autoriteiten herinneren er voorts aan dat beide taxatiebureaus hun schattingen binnen hetzelfde wettelijk kader hebben uitgevoerd. Welnu, het doel van dit rechtskader is een reële waardering van het maatschappelijk kapitaal te waarborgen, zodat alle belanghebbenden zeker kunnen zijn van de werkelijke waarde van de niet-financiële activa die in de onderneming zijn gebracht.
- (27) Met betrekking tot de waarde van de gronden verklaren de Spaanse autoriteiten, ten eerste, dat Parque Temático de Alicante, SA het terrein waarop het park is gevestigd via onteigening heeft verworven en, in sommige gevallen, rechtstreeks van de eigenaars heeft gekocht⁽²⁰⁾. In alle gevallen ging het om niet-bebouwbaar landbouwgrond zonder rendabele teelt. De gemiddelde prijs bedroeg 460 ESP/m².
- (28) Toen deze activa vervolgens aan Terra Mítica, SA werden overgedragen, gaf laatstgenoemde het bureau TINSA de opdracht om de activa te taxeren. Aangezien de kapitaalverhoging die met deze overdracht gepaard ging in het handelsregister moest worden ingeschreven, gaf de voor het register bevoegde ambtenaar een andere deskundige⁽²¹⁾ de opdracht een tweede taxatie uit te voeren, zoals voorgeschreven door de Spaanse vennootschapswetgeving. Welnu, terwijl klagster de door Tabimed gebruikte methode (de methode van de initiële waarde) had bekritiseerd, en niet meer geschikte methoden zoals de methode van de „kapitalisering van de verwachte opbrengsten”, werd juist deze laatste methode door TINSA gebruikt en uiteindelijk voor de vaststelling van de waarde van de gronden in aanmerking genomen. Anderzijds was het verschil tussen beide taxatieverslagen wat de waarde van de gronden betreft miniem⁽²²⁾. In elk geval kwamen de meerwaarden die werden verkregen door het verschil tussen de prijs die oorspronkelijk voor de gronden was betaald en de prijs die werd vastgesteld op het ogenblik van de overdracht aan Terra Mítica, SA uitsluitend ten goede aan het overheidsbedrijf Parque Temático de Alicante, SA.

⁽²⁰⁾ In deze gevallen was de betaalde prijs hoger, aangezien de eigenaars afstand deden van het recht van retour.

⁽²¹⁾ De onderneming Tabimed.

⁽²²⁾ 1 300 ESP/m² voor TINSA en 1 062 ESP/m² voor Tabimed.

- (29) Wat de waarde van de naam „Terra Mítica” betreft, merken de Spaanse autoriteiten op dat toen Tabimed de taxatie van de naam uitvoerde, deze nog altijd niet definitief geregistreerd was. Terra Mítica, SA beschikte derhalve niet over een definitief recht op de naam, dat het tegenover derden kon laten gelden. Daarom stemde Tabimed, dat bezwaren had geformuleerd over de mogelijke inbreng van de naam in het kapitaal van de vennootschap, weliswaar in met deze inbreng, maar tegen de waarde van de aankoop prijs. Het zou in strijd met het voorzichtigheidsbeginsel zijn geweest om de waarde van de naam uitsluitend aan de hand van het verwachte succes ervan te bepalen, aangezien dit succes juist afhankelijk is van de investeringen die worden gedaan in reclame en verhoging van de naamsbekendheid. In het onderhavige geval ging het om aanzienlijke uitgaven, en dit kan de reden zijn waarom de waarde van de naam sindsdien is gestegen. Al deze kosten werden gedragen door Terra Mítica, SA.
- (30) De Spaanse autoriteiten hebben een kopie gezonden van de documenten betreffende deze aandelhouderslening, alsook betreffende de consortiale lening die Terra Mítica, SA bij een groep van banken en spaarbanken heeft afgesloten⁽²³⁾, zodat de Commissie kon onderzoeken of de aandelhouderslening overeenkomstig de gebruikelijke praktijken werd aangegaan.
- (31) In dit verband verklaren de Spaanse autoriteiten dat de aandelhouderslening op 23 december 1998 werd aangegaan tegen een rentevoet die overeenkomt met de jaarlijkse MIBOR-rente [...]*(*) . De consortiale lening werd op 15 april 1999 gesloten tegen een rentevoet die overeenkomt met de jaarlijkse MIBOR-rente. Volgens de Spaanse autoriteiten is het vooral belangrijk dat kan worden vastgesteld of een particuliere investeerder het genoemde bedrag onder dezelfde voorwaarden zou hebben geleend, waarbij ook rekening moet worden gehouden met de informatie die omtrent het project beschikbaar was toen de aandelhouderslening werd gesloten.
- (32) In deze context zou moeten worden nagegaan of het verschil van 0,25 % tussen de rentevoeten van beide leningen een compensatie vormt voor het feit dat de aandelhouderslening een achtergestelde lening is ten opzichte van de consortiale lening, vooral met het oog op een eventueel beroep op de garanties bij niet-terugbetaling. Volgens de Spaanse autoriteiten zouden er drie referentiecriteriën zijn om na te gaan of de rentevoet van de aandelhouderslening als „marktconform” kan worden beschouwd.
- (33) Een eerste criterium zou volgens de Spaanse autoriteiten de referentierentevoet van de Commissie kunnen zijn. Overeenkomstig de mededeling van de Commissie over de methode waarmee de referentie- en disconteringspercentages worden vastgesteld⁽²⁴⁾, is deze rentevoet gelijk aan de vijfjaars interbancaire „swap”-rente, vermeerderd met een opslag van 0,75 procentpunten. De Spaanse autoriteiten zijn van oordeel dat op grond van dit criterium de aandelhouderslening tegen marktvoorwaarden werd gesloten.
- (34) Als tweede criterium zou, met het oog op de rentabiliteit voor de kredietgever, het verschil met de basisrentevoet in aanmerking kunnen worden genomen. Aangezien de MIBOR-rente in december 1998 rond 3,20 % lag, komt de extra marge van [...] * in feite overeen met 47 % van de MIBOR-rente. Volgens de berekeningen van de Spaanse autoriteiten levert het verschil van 0,25 % tussen de aandelhouderslening en de consortiale lening voor Parque Temático de Alicante, SA een surplus op van tussen de 350 en 500 miljoen ESP ten opzichte van de consortiale lening, wat als een behoorlijke rentabiliteit kan worden beschouwd.
- (35) Ten derde moet het interne rendementspercentage van het project in aanmerking worden genomen. Dit werd in december 1998 op 10 % geschat. Op basis van de informatie die over het verwachte rendement van het project en de vooruitzichten voor de sector beschikbaar was toen de aandelhouderslening werd gesloten, zou de rentevoet van de lening, die in elk geval lager moet zijn dan het interne rendementspercentage, als redelijk kunnen worden beschouwd.
- (36) Ten aanzien van de garanties zijn de Spaanse autoriteiten van oordeel dat, hoewel garanties in eerste rang (die van de consortiale lening) wellicht meer zekerheid bieden dan garanties in tweede rang (die van de aandelhouderslening), het in dezen niet gaat om een vergelijking tussen beide, maar om de vraag of de garanties van de aandelhouderslening toereikend zijn. Op dat punt bieden de leningen dezelfde garanties, zoals de aan Terra Mítica, SA opgelegde limieten met betrekking tot het financieel beheer, de schuldquote of de beschikbaarheid van activa. Daarenboven herinneren de Spaanse autoriteiten eraan dat de schuld van de aandelhouderslening niet kan worden omgezet in kapitaal, en dat winstdeelnamen als formule voor terugbetaling is uitgesloten, waaruit blijkt dat Parque Temático de Alicante, SA in elk geval wil worden terugbetaald. De Spaanse autoriteiten benadrukken daarenboven dat het niet gebruikelijk is om dit soort leningen afhankelijk te stellen van de formele vestiging van hypotheek, gezien de aanvullende kosten die dat meebrengt. In dit soort gevallen wordt doorgaans gebruikgemaakt van een onherroepelijke verbintenis om op eenvoudig verzoek van de kredietgever garanties te stellen. Welnu, deze verbintenis bestaat, zowel voor de consortiale lening als voor de aandelhouderslening.

⁽²³⁾ Ten aanzien van deze consortiale lening kwam de Commissie tot de conclusie dat er geen sprake was van staatssteun; zie punt 57 van het besluit van 20 juni 2001.

(*) Vertrouwelijke informatie.

⁽²⁴⁾ PB C 273 van 9.9.1997, blz. 3.

(37) Ten slotte merken de Spaanse autoriteiten op dat in verscheidene sectoren het bestaan van een achtergestelde lening niet ongebruikelijk is. Volgens hen komt de financieringsstructuur van Terra Mítica, SA ook overeen met die van vergelijkbare projecten, zoals „Port Aventura” of „Isla Mágica”. In dit verband hebben de Spaanse autoriteiten een kopie van een verslag van een onafhankelijke deskundige doen toekomen⁽²⁵⁾, waarin wordt vastgesteld dat het bij dit soort projecten gebruikelijk is om de hoofdlening vergezeld te laten gaan van achtergestelde leningen, en dat deze achtergestelde leningen doorgaans worden verstrekt door aandeelhouders van de onderneming die verantwoordelijk is voor het project. Volgens dit verslag, waarin recente voorbeelden van achtergestelde aandeelhoudersleningen worden aangehaald, zijn de rentevoeten die op achtergestelde leningen worden toegepast gewoonlijk vergelijkbaar, en soms zelfs lager dan die van de hoofdleningen. In het verslag wordt ook beklemtoond dat aandeelhoudersleningen voor de aandeelhouders bepaalde voordelen inhouden ten opzichte van de normale vergoeding van aandeelhouders via dividenden: in geval van een faillissement heeft de achtergestelde schuld namelijk voorrang op het kapitaal; zelfs bij afwezigheid van dividenden worden de interesten uitbetaald; de belastingkosten van aandeelhoudersleningen zijn lager dan die van kapitaalverhogingen en -verminderingen, enzovoort. Op basis van een analyse van verschillende factoren, zoals de vraag of een achtergestelde lening al dan niet passend is binnen de financiële structuur van het parkproject, het feit dat een aandeelhouder van het project ook kredietgever is, de bedragen van de hoofdlening en de achtergestelde lening in verhouding tot de financiële vooruitzichten voor de investeerders, de toegepaste rentevoeten en de vergoeding van de kredietgever met het oog op de bestaande garanties voor de achtergestelde lening, wordt in het verslag met betrekking tot de aandeelhouderslening aan Terra Mítica, SA geconcludeerd dat, in vergelijking met gelijksoortige projecten, de onderhavige transactie als normaal kan worden beschouwd. In het verslag wordt geconstateerd dat de vergoeding voor de achtergestelde lening hoger ligt dan bij andere vergelijkbare transacties in dezelfde periode. Iedere investeerder zou deze lening derhalve redelijkerwijze hebben kunnen aangaan.

(38) De door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA verstrekte aandeelhouderslening zou derhalve volgens de gebruikelijke regels zijn gesloten.

De door de stad Benidorm toegekende verlaging van gemeentebelastingen ⁽²⁶⁾

(39) De Spaanse autoriteiten betwisten niet dat de toekenning van een belastingverlaging door een overheidsinstantie een element van staatssteun kan bevatten, maar volgens

⁽²⁵⁾ Het gaat om Ahorro Corporación Financiera, SBV, SA, een van de belangrijkste financiële adviesbureaus van Spanje. Dit adviesbureau is een particuliere onderneming waaraan 42 Spaanse spaarbanken deelnemen, en het beschikt over een uitgebreide ervaring op de Spaanse financiële markt.

⁽²⁶⁾ De toegekende belastingverlaging bedroeg 88 399 400 ESP (531 291 EUR).

hen werd in het onderhavige geval de intracommunautaire handel hierdoor niet ongunstig beïnvloed. Zelfs indien de belastingverlaging staatssteun inhoudt, moet deze maatregel volgens hen als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd, aangezien het om steun voor de initiële investering gaat. De Spaanse autoriteiten benadrukken dat de rechtsgrond voor deze verlaging een algemene regel is, die voor alle Spaanse gemeenten geldt.

(40) De Spaanse autoriteiten merken bovendien op dat Terra Mítica, SA sinds zijn oprichting alle belastingen en heffingen heeft betaald die het op grond van zijn activiteit verschuldigd is.

De mogelijke inbreng van 6 miljard ESP door het Toeristisch Agentschap van Valencia in Terra Mítica, SA

(41) De Spaanse autoriteiten ontkennen dat het Toeristisch Agentschap van Valencia en Terra Mítica, SA een overeenkomst hebben gesloten op grond waarvan het agentschap 6 miljard ESP zou „inbrengen” in Terra Mítica, SA. Deze informatie, die blijkbaar door de pers is gepubliceerd, is volgens de Spaanse autoriteiten ongegrond.

(42) De Spaanse autoriteiten verklaren daarentegen dat het Toeristisch Agentschap en Terra Mítica, SA in april 2001 een licentieovereenkomst voor de exploitatie van reclamerechten en dienstverlening hebben gesloten voor een bedrag van 1,9 miljard ESP (11,42 miljoen EUR), inclusief uitgaven, onkosten en belastingen. Een kopie van deze overeenkomst werd naar de Commissie gezonden.

(43) De Spaanse autoriteiten zijn van oordeel dat deze overeenkomst geen enkel element van staatssteun bevat, aangezien de prijs (die veel lager ligt dan de vermeende „inbreng” waarnaar in het besluit van de Commissie wordt verwezen) betrekking heeft op de vergoeding van bepaalde diensten die Terra Mítica, SA op grond van deze overeenkomst aan het Toeristisch Agentschap heeft geleverd.

(44) Volgens de Spaanse autoriteiten heeft Terra Mítica, SA vanaf zijn oprichting alle investeringskosten van reclamecampagnes voor het park gedragen⁽²⁷⁾. Het Toeristisch Agentschap van Valencia is een openbare instantie die rechtspersoonlijkheid bezit en tot doel heeft de toeristische voorzieningen van de regio Valencia te promoten, waaronder logischerwijze ook het park, als belangrijke toeristische attractie van de regio. Het Toeristisch Agentschap doet dit met name door reclamecampagnes, deelname aan beurzen, sponsoring, exploitatie van beeldrechten, beelden, symbolen of namen waarmee de regio wordt geïdentificeerd, enzovoort.

⁽²⁷⁾ Deze uitgaven bedroegen in totaal [...] in 1998, [...] in 1999 en [...] in 2000.

- (45) De Spaanse autoriteiten zijn van oordeel dat dit contract geen enkel onrechtmatig voordeel ten gunste van Terra Mítica, SA inhoudt, aangezien het beantwoordt aan het beginsel van de particuliere investeerder in een markteconomie. Volgens de Spaanse autoriteiten is de door het Toeristisch Agentschap betaalde prijs redelijk, gezien de ontvangen tegenprestaties. Ze geven toe dat in het onderhavige geval moeilijk kan worden vastgesteld wat een redelijke prijs is. Volgens de Spaanse autoriteiten moet bij de vaststelling van de prijs van bepaalde rechten of diensten niet alleen naar de intrinsieke waarde daarvan worden gekeken, maar ook naar het belang dat de andere partij kan hebben bij het verwerven ervan. In dit verband benadrukken zij dat het voor het Toeristisch Agentschap van fundamenteel belang is om het park als reclameplatform te kunnen gebruiken voor het aantrekken van toeristen naar de regio, aangezien het park sinds zijn opening een van de belangrijkste toeristische attracties van de regio is en bijdraagt aan de diversificatie van het toeristisch aanbod, dat te zeer gebaseerd is op louter zon- en strandvakanties. De Spaanse autoriteiten benadrukken in elk geval dat de overeenkomst voor een looptijd van een jaar werd gesloten en niet stilziggend kan worden verlengd. Om de overeenkomst te verlengen is de uitdrukkelijke toestemming van beide partijen nodig, en de partijen moeten tevens overeenstemming bereiken over de economische voorwaarden, zodat de overeenkomst kan worden aangepast indien zou worden vastgesteld dat de verplichtingen van beide partijen niet in evenwicht zijn.
- (46) De Spaanse autoriteiten gaan vervolgens in op de inhoud van de wederzijdse verplichtingen van beide partijen. Zo verleent Terra Mítica, SA aan het Toeristisch Agentschap licenties voor:
- a) reclameactiviteiten binnen het park. Het Toeristisch Agentschap verkrijgt een exclusief recht op het gebruik van het park voor reclamedoeleinden (behoudens de rechten die het park reeds vóór de overeenkomst heeft toegekend ⁽²⁸⁾). De licentie bestrijkt de hele binnenruimte van het park, zonder onderscheid tussen de verschillende commerciële zones, alsook de ingang, de reclameborden aan de buitenkant en het parkeerterrein. Het Toeristisch Agentschap kan derhalve alle bestaande of potentiële reclameruimte gebruiken en exploiteren en alle mogelijke reclameactiviteiten in het park ontplooiën. De prijs van deze rechten wordt op [...] * geraamd;
 - b) de exploitatie van de afbeeldingen van het park. Het Toeristisch Agentschap verkrijgt het recht op het gebruik en de commerciële exploitatie van het beeldmateriaal van het park, inclusief het recht om beelden te reproduceren van alle delen van het park en iedere gebeurtenis die zich binnen het park afspeelt, ongeacht of deze gebeurtenis door het Toeristisch Agentschap wordt georganiseerd. Dit betekent dat het Toeristisch Agentschap de mogelijkheid heeft om deze rechten zonder de toestemming van het park door te verkopen aan derden, zolang dit op de een of andere manier bijdraagt aan de promotie van de regio Valencia. De prijs van deze rechten wordt op [...] * geraamd;
 - c) de exploitatie van audiovisuele werken die eigendom zijn van het park. Het Toeristisch Agentschap kan deze werken gebruiken en commercieel exploiteren. De Spaanse autoriteiten wijzen erop dat het park voor ongeveer [...] * in audiovisuele werken heeft geïnvesteerd. De prijs van deze exploitatierechten wordt op [...] * geraamd;
 - d) de exploitatie van de industriële eigendomsrechten. Het Toeristisch Agentschap verkrijgt een niet-exclusieve licentie voor de exploitatie van alle „Terra Mítica”-merken die eigendom zijn van het park, alsook een voorkeursoptie voor de verwerving van de exploitatierechten van andere merknamen waarvan het park eigenaar zou kunnen worden. De Spaanse autoriteiten wijzen erop dat deze naam thans een zeer hoge waarde heeft dankzij de inspanningen van het park, dat tussen 1998 en 2000 [...] * in reclame heeft geïnvesteerd. De prijs weerspiegelt met name de uitgaven voor de creatie en ontwikkeling van de naam, de bekendheid van de naam bij het publiek ⁽²⁹⁾, alsmede de vooruitzichten voor de ontwikkeling van het park. De Spaanse autoriteiten wijzen er ook op dat het onrechtstreekse voordeel dat het park qua promotie voor zichzelf verkrijgt doordat het Toeristisch Agentschap deze licentie verwerft, naar behoren in aanmerking is genomen bij de vaststelling van de prijs voor de licentie, en wel overeenkomstig de contractuele bepalingen. Volgens de Spaanse autoriteiten zijn dergelijke licenties gebruikelijk in deze sector en ze noemen een ander park als voorbeeld. De prijs van deze rechten wordt op [...] * geraamd;
 - e) de verstrekking van bepaalde diensten ten behoeve van het Toeristisch Agentschap. Het park verbindt zich ertoe het logo van het Toeristisch Agentschap te gebruiken, zowel binnen het park (bij de attracties, diverse voorzieningen, toegangen, rustplekken) als bij iedere reclame- of promotieactiviteit die het park organiseert (d.w.z. in de gidsen, plattegronden, advertenties in alle mogelijke media, toegangskaarten).

⁽²⁸⁾ Het park had aan twee andere bedrijven [...] * niet-exclusieve licenties verleend. De prijs van deze twee contracten, die een veel kleinere draagwijdte hebben, bedroeg respectievelijk [...] * en [...] *. Overeenkomstig het eerste contract dient het park met name het bedrijfslogo op drie elementen van het park alsook op de toegangen en de gidsen aan te brengen, en ruimte te bieden voor een reclamebord buiten het park. Het tweede contract bepaalt dat het park het bedrijfslogo op de toegangskaarten en gidsen alsook op een monoliet moet aanbrengen. De Spaanse autoriteiten benadrukken dat deze contracten vóór de opening van het park werden gesloten.

⁽²⁹⁾ Naar schatting kent 96,3 % van de bevolking van de regio en ongeveer 60 % van de Spaanse bevolking de naam „Terra Mítica”. Geen enkele andere attractie in de regio geniet een dergelijke bekendheid.

ten, enzovoort) ⁽³⁰⁾. Voorts verbindt het park zich ertoe binnen het park twee ruimten ter beschikking van het Toeristisch Agentschap te stellen (waardoor het park exploitatie-inkomsten moet derven doordat het deze locaties niet zelf kan gebruiken ⁽³¹⁾ en het Toeristisch Agentschap bovendien over een strategisch informatiepunt beschikt met het oog op het hoge aantal bezoekers van het park). Daarenboven verbindt het park zich ertoe om promotiefilms van het Toeristisch Agentschap uit te zenden op de interne monitors van het park, alsook om toegangskaarten ter beschikking te stellen ⁽³²⁾. De prijs van deze diensten wordt op [...] geraamd.

Iedere dienst aan het Toeristisch Agentschap zou op objectieve wijze zijn getaxeerd en een economische grondslag hebben, al werd uiteindelijk een globale prijs overeengekomen. Zoals reeds is aangegeven, omvat deze prijs van 1,9 miljard ESP ook alle kosten, belastingen en heffingen. Bijgevolg zouden alle door Terra Mítica, SA gedragen kosten, alsook de respectieve belastingen van dit bedrag moeten worden afgetrokken om het nettobedrag vast te stellen dat Terra Mítica, SA daadwerkelijk ontvangt. Volgens de Spaanse autoriteiten zou het nettobedrag in werkelijkheid zo'n 1,6 miljard ESP (9,62 miljoen EUR) bedragen.

De verenigbaarheid van de onderzochte maatregelen met de gemeenschappelijke markt

- (47) De Spaanse autoriteiten zijn van oordeel dat indien de Commissie de onderzochte maatregelen als staatssteun beschouwt, deze steun als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt moet worden beschouwd overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag.
- (48) In dit verband herinneren de Spaanse autoriteiten eraan dat toen de onderzochte maatregelen werden uitgevoerd, de regio Valencia ten volle in aanmerking kwam voor regionale steunmaatregelen uit hoofde van artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag. Om precies te zijn, bedroeg de maximaal toegestane steunintensiteit in de periode 1995-1999 voor de provincie Alicante, waar het park gevestigd is, 50 % NSE. In de volgende periode (2000-2006) blijft de gehele regio Valencia in aanmerking komen voor regionale steunmaatregelen uit hoofde van artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag, met een maximaal toegestane steunintensiteit voor de provincie Alicante van 40 % NSE.
- (49) De Spaanse autoriteiten erkennen dat, indien een of meer van de onderzochte maatregelen staatssteun vor-

men, het om een ad hoc-steunmaatregel zou gaan. In dit geval zouden de steunmaatregelen echter gerechtvaardigd zijn vanwege de bijdrage die ze leveren aan de langetermijnontwikkeling van de regio en het feit dat ze geen gevolgen hebben voor de concurrentievoorwaarden en het handelsverkeer tussen de lidstaten.

- (50) Ofschoon de Spaanse autoriteiten van oordeel zijn dat de multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten ⁽³³⁾ in het onderhavige geval niet van toepassing is, zou het volgens hen zinvol zijn om dit geval te toetsen aan de in deze kaderregeling vastgestelde beoordelingscriteria, namelijk de gevolgen voor de mededinging, de werkgelegenheid en de regionale ontwikkeling. Zo zou de vermeende steun een bijdrage leveren aan de sociaal-economische ontwikkeling op lange termijn van de regio, met name door het scheppen van talrijke rechtstreekse en onrechtstreekse arbeidsplaatsen ⁽³⁴⁾, zonder dat dit negatieve gevolgen heeft voor de mededinging, aangezien de steun niet wordt toegekend in een markt met overcapaciteit ⁽³⁵⁾ en niet leidt tot de vergroting van een reeds omvangrijk marktaandeel.
- (51) Anderzijds zou het in dit geval gaan om steun voor een initiële investering ten behoeve van de oprichting van een nieuwe vestiging in de zin van de punten 4.4 e.v. van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen ⁽³⁶⁾; de steunmaatregelen zouden betrekking hebben op nieuwe vaste activa (gronden, installaties en gebouwen), de investering zou minstens vijf jaar worden gehandhaafd en de begunstigde zou zelf meer dan 25 % hebben gefinancierd ⁽³⁷⁾.
- (52) Ten slotte, zelfs indien men de onderzochte maatregelen als staatssteun zou beschouwen, blijven ze ruimschoots onder de maximaal toegestane steunintensiteit voor investeringssteun (op dat moment 50 % NSE), zelfs indien de overige reeds toegekende regionale steun eveneens in aanmerking wordt genomen ⁽³⁸⁾.
- Commentaar van de Spaanse autoriteiten op de opmerkingen van belanghebbenden**
- (53) De Spaanse autoriteiten hebben verklaard dat zij reeds uitvoerig antwoord hebben gegeven op alle door klager opgeworpen kwesties en dat derhalve de door de Fédération européenne des Parcs d'attractions ingediende opmerkingen geen verder commentaar behoeven.

⁽³⁰⁾ Het logo van het Toeristisch Agentschap werd, op kosten van het park, aangebracht op de gidsen, plattegronden, toegangskaarten, scooters, vlaggen, reclameborden, rolstoelen, karretjes, posters, papiermanden en wegwijzers van het park.

⁽³¹⁾ In vergelijking met de verkoopcijfers op nabijgelegen locaties, zou hier een omzet van naar schatting ongeveer [...] kunnen worden gerealiseerd tijdens de periode januari-juli 2001, wat overeenkomt met [...] per jaar.

⁽³²⁾ Tot september 2001 werden [...] toegangskaarten ter beschikking gesteld, voor een nettowaarde van meer dan [...].

⁽³³⁾ PB C 107 van 7.4.1998, blz. 7.

⁽³⁴⁾ In 2001 werden 1 847 rechtstreekse arbeidsplaatsen geschapen.

⁽³⁵⁾ De Spaanse autoriteiten wijzen erop dat de markt voor attractieparken nagenoeg nieuw is in Spanje en zich in volle ontwikkeling bevindt, met een verwachte groei van de vraag met ongeveer 10 % per jaar.

⁽³⁶⁾ PB C 74 van 10.3.1998, blz. 4.

⁽³⁷⁾ Punt 4.2 van de richtsnoeren.

⁽³⁸⁾ Zie overweging 62 van het besluit van de Commissie van 20 juni 2001.

BEOORDELING

Geen gevolgen voor het handelsverkeer tussen de lidstaten

- (54) Ten eerste is het noodzakelijk de in punt 18 vermelde beweringen van de Spaanse autoriteiten kort te beantwoorden. Overeenkomstig de Europese rechtspraak op het gebied van staatssteun moet de Commissie alle klachten onderzoeken die bij haar worden ingediend, zonder dat dit inhoudt dat een beroep van klager tegen de beschikking van de Commissie met betrekking tot de klacht noodzakelijkerwijs ontvankelijk is. Anderzijds is de Commissie verplicht, overeenkomstig artikel 10, lid 1, van Verordening (EG) nr. 659/1999 betreffende de procedure op het gebied van staatssteun, om elke informatie met betrekking tot beweerdelijk onrechtmatige steun aan een onderzoek te onderwerpen, uit welke bron deze informatie ook afkomstig is. In het onderhavige geval is de Commissie van oordeel dat de *Fédération européenne des Parcs d'attractions* op zichzelf moet worden beschouwd, en dat er geen enkele reden is om vooraf te beoordelen of deze organisatie al dan niet een klager vertegenwoordigt die anoniem wenst te blijven. Ten aanzien van de brieven die de Commissiediensten eerder naar de Spaanse autoriteiten en klagster hebben gestuurd, merkt de Commissie op dat uit deze brieven duidelijk blijkt dat ze niet van beslissende aard zijn, maar een voorlopig standpunt van de Commissiediensten weergeven.
- (55) Overeenkomstig artikel 87, lid 1, van het Verdrag zijn, behoudens de afwijkingen waarin dit Verdrag voorziet, steunmaatregelen van de staten of in welke vorm ook met staatsmiddelen bekostigd, die de mededinging door begunstiging van bepaalde ondernemingen of bepaalde producties vervalsen of dreigen te vervalsen, onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, voorzover deze steun het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloedt. Een maatregel wordt derhalve als staatssteun beschouwd wanneer vier cumulatieve criteria zijn vervuld: a) het bestaan van een voordeel, b) dit voordeel ontstaat door middel van staatssteun, c) de steunmaatregel vervalst de mededinging of dreigt deze te vervalsen, waardoor het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig wordt beïnvloed, d) het gaat om een selectieve maatregel, waardoor aan bepaalde bedrijven een specifiek voordeel wordt toegekend.
- (56) De Commissie moet derhalve de in overweging 16 genoemde maatregelen, die hebben geleid tot het inleiden van de procedure overeenkomstig artikel 88, lid 2 van het Verdrag, onderzoeken op basis van de vier criteria die hierboven in overweging 55 zijn aangegeven.
- (57) In haar besluit tot inleiding van de procedure had de Commissie feitelijk reeds aangegeven dat, ten aanzien van het merendeel van de genoemde maatregelen, haar twijfels voornamelijk betrekking hadden op het al dan niet bestaan van staatssteun. Alleen ten aanzien van de beweringen van klagster inzake de door de stad Benidorm toegekende verlaging van gemeentebelastingen was de Commissie, in die fase van de procedure, van oordeel dat er sprake was van staatssteun en dat moest worden vastgesteld of deze steun verenigbaar was met de gemeenschappelijke markt.
- (58) De eerste beoordeling van de Commissie, volgens welke de in de onderhavige procedure onderzochte maatregelen gevolgen hebben voor het intracommunautaire handelsverkeer, werd door de Spaanse autoriteiten betwist. Aangezien het gaat om een noodzakelijk criterium voor de vaststelling van het bestaan van staatssteun, moet de Commissie zich allereerst over deze kwestie uitspreken.
- (59) Op dit punt zijn de Spaanse autoriteiten van oordeel dat Terra Mítica als een regionaal park en niet als een reisdoel op zich moet worden beschouwd, enerzijds omdat het niet behoort tot een keten van attractieparken onder gecentraliseerd beheer, zoals Eurodisney, noch standaardthema's gebruikt die ontleend zijn aan de exploitatie van activa op andere markten, zoals Universal of Warner doen, en anderzijds omdat de primaire vraag voor ongeveer 90 % afkomstig is van de bevolking in een straal van 150 tot 200 km rondom het park, en de overige 10 % voor het overgrote deel bestaat uit inwoners van Spanje.
- (60) De Commissie deelt het standpunt van de Spaanse autoriteiten niet. Het feit dat het park niet behoort tot een keten van parken onder gecentraliseerd beheer, zoals Eurodisney, betekent immers niet dat een park als Terra Mítica niet groot genoeg zou zijn om het handelsverkeer te beïnvloeden, zoals de Commissie in verschillende eerdere beschikkingen heeft geoordeeld⁽³⁹⁾. Anderzijds is de Commissie van oordeel dat het betrokken park, in tegenstelling tot wat de Spaanse autoriteiten beweren, wel degelijk een specifiek thema gebruikt (de oude mediterrane beschavingen), waardoor het kan worden gelijkgesteld met andere parken zoals de door de Spaanse autoriteiten genoemde voorbeelden. Ten slotte, zelfs indien de primaire vraag hoofdzakelijk afkomstig is van de bevolking van het gebied rondom het park, kan uit de documentatie die de Spaanse autoriteiten met betrekking tot de relatie tussen Terra Mítica, SA en het Toeristisch Agentschap van Valencia hebben verstrekt, worden afgeleid dat het park een actief beleid heeft gevoerd om bezoekers uit het buitenland aan te trekken. Daarenboven wordt in het reclamemateriaal duidelijk aangegeven hoe men vanuit enkele grote Europese steden het park kan bereiken. Ten slotte kan niet worden ontkend dat het park, via de diversificatie van het aanbod, een grote bijdrage levert aan de aantrekkelijkheid van een zeer toeristisch gebied, de streek rond Benidorm, waar veel toeristen uit andere landen van de Unie naartoe komen.

⁽³⁹⁾ Zie de zaken N 640/99 Frankrijk (PB C 284 van 7.10.2000, blz. 4); N 132/99 Italië (PB C 162 van 10.06.2000, blz. 23); N 785/99 Italië (PB C 382 van 18.11.2000, blz. 22); N 582/99 Italië (PB C 40 van 12.2.2000, blz. 2); N 229/01 Italië (PB C 330 van 24.11.2001, blz. 2).

- (61) De Commissie blijft derhalve bij de beoordeling die zij in het besluit tot inleiding van de procedure heeft geformuleerd, en is van oordeel dat de onderzochte maatregelen het handelsverkeer tussen de lidstaten minstens potentieel ongunstig kunnen beïnvloeden.

Financiering van de infrastructuur die nodig is voor de werking van het park

- (62) In haar besluit van 20 juni 2001 formuleerde de Commissie twijfels omtrent de aard van de werkzaamheden die de Generalitat Valenciana op het gebied van de infrastructuur had uitgevoerd en die Terra Mítica, SA mogelijk voor eigen rekening had moeten nemen.

- (63) Uit de door de Spaanse autoriteiten verstrekte documentatie blijkt dat in het hele gebied waar het park is gevestigd infrastructuur- en ruimtelijkeordeningswerken werden uitgevoerd uit hoofde van een bestemmings- en infrastructuurplan.

- (64) In dit verband ondersteunt de Commissie de bewering van de Spaanse autoriteiten dat overheidsinstanties ruimtelijkeordeningswerken op hun grondgebied mogen uitvoeren. Zo kunnen ze ook infrastructuurwerken financieren die potentieel de hele bevolking ten goede komen. Verder is de Commissie van oordeel dat het geen belang heeft om welke reden deze infrastructuurwerken worden uitgevoerd, zolang ze ten goede komen aan de hele bevolking. Wanneer dergelijke infrastructuur of diensten echter alleen nuttig zijn voor een particuliere onderneming, moet deze volgens de Commissie de financiering ervan voor eigen rekening nemen. Dit vloeit voort uit het feit dat, op het gebied van staatssteun, de Commissie een maatregel naar zijn concrete gevolgen en niet naar de beoogde doelen moet beoordelen. In het onderhavige geval is de Commissie derhalve van oordeel dat, zelfs indien het bestemmings- en infrastructuurplan uitsluitend werd aangenomen met het oog op de bouw van het themapark, er enkel onderzocht moet worden welke werkzaamheden of infrastructuur de hele gemeenschap ten goede komen (inclusief het park) en welke alleen nuttig zijn voor het park. Alleen deze laatste moeten door het park worden gefinancierd.

- (65) In het licht van de gedetailleerde uitleg die de Spaanse autoriteiten hebben verschaft, is de Commissie van oordeel dat de algemene infrastructuurwerken door de overheid konden worden gefinancierd. Volgens de Commissie zijn deze werken naar hun aard nuttig voor alle natuurlijke of rechtspersonen die in het gebied zijn gevestigd. Bovendien wijst de Commissie erop dat deze werken reeds vóór de oprichting van Terra Mítica, SA zijn uitgevoerd. Anderzijds is de Commissie van oordeel dat, zelfs indien het park aan de oorsprong van de verkeersstroom ligt, de verbetering van de verkeerswegen de hele bevolking van het gebied ten goede komt. Dat geldt ook voor de uitbreiding van de elektriciteits-, gas-, water- en telecommunicatie-infrastructuur. Het feit dat

het park mogelijk voor een toename van het wegverkeer in het gebied of een intensiever gebruik van de elektriciteits-, gas-, water- of telecommunicatie-infrastructuur heeft gezorgd, doet daar niets aan af.

- (66) Op basis van de door de Spaanse autoriteiten verstrekte documentatie heeft de Commissie ook kunnen vaststellen dat Terra Mítica, SA zelf alle werkzaamheden binnen het park, alsook alle werkzaamheden in verband met de aansluiting op de algemene infrastructuur heeft gefinancierd. De Commissie heeft niet kunnen vaststellen of Terra Mítica, SA eigenlijk ook andere infrastructuur had moeten financieren op grond van het feit dat deze infrastructuur uitsluitend aan het park ten goede is gekomen.

- (67) In het licht van het bovenstaande is de Commissie van oordeel dat Terra Mítica, SA op dit punt geen enkele staatssteun heeft ontvangen. De Commissie komt derhalve tot de conclusie dat er geen sprake is van staatssteun wat betreft de financiering van infrastructuur die voor de werking van het park noodzakelijk is.

Waarde van de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA overgedragen activa, en met name van de gronden en de naam „Terra Mítica”

- (68) Om te beginnen verklaart de Commissie opnieuw dat zij de onafhankelijkheid van de deskundigen die de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA overgedragen activa hebben getaxeerd niet in twijfel trekt, aangezien zij niet de minste aanwijzing heeft dat overheidsinstanties het werk van de deskundigen zouden hebben beïnvloed⁽⁴⁰⁾. Daarenboven stelt de Commissie ook vast dat Terra Mítica, SA geen rol heeft gespeeld bij de keuze van Tabimed als deskundige. De Commissie herinnert eraan dat de huidige procedure werd ingeleid om te waarborgen dat de waarde die werd toegekend aan de aan Terra Mítica, SA overgedragen activa overeenkomt met hun reële waarde op het moment van de overdracht.

- (69) Wat de waarde van de gronden betreft, merkt de Commissie in de eerste plaats op dat van de twee waarden die door de beide deskundigen zijn vastgesteld, uiteindelijk de hoogste waarde (die van TINSA) in aanmerking werd genomen (1 300 ESP/m²). De Commissie brengt tevens in herinnering dat, zoals de Spaanse autoriteiten hebben aangegeven, de door TINSA gebruikte methode door klaagster zelf als de meest geschikte methode voor de taxatie van dit soort activa werd beschouwd.

- (70) Anderzijds heeft de Commissie geen elementen ontdekt die bevestigen dat de door klaagster opgegeven markt-

⁽⁴⁰⁾ Zie overweging 56, zevende alinea van het besluit van de Commissie van 20 juni 2001.

prijs met de reële marktprijs van het gebied overeenstemt ⁽⁴¹⁾. Daarenboven is de Commissie van oordeel dat bij de vaststelling van de prijs van de gronden ook rekening moet worden gehouden met hun bestemming, dit wil zeggen met het feit dat ze bestemd waren voor de bouw van een themapark. Het zou derhalve verkeerd zijn om voor deze gronden eenzelfde prijs te hanteren als voor bouwgronden. Bij gebrek aan andere referentiepunten, blijkt de door TINSA gebruikte methode voor de taxatie (die van de „kapitalisering van de verwachte opbrengsten”) in het onderhavige geval volkomen geschikt te zijn.

- (71) Onder deze omstandigheden en op basis van haar onderzoek is de Commissie van oordeel dat er geen elementen zijn op grond waarvan kan worden betwijfeld dat de aan de gronden toegekende waarde met de reële waarde van deze activa overeenstemt. De Commissie wijst er ook op dat de vaststelling van de verkoopprijs beantwoordt aan punt II, onder 2, a), van de mededeling van de Commissie betreffende staatssteunelementen bij de verkoop van gronden en gebouwen door openbare instanties ⁽⁴²⁾.
- (72) Ten aanzien van de naam „Terra Mítica” is de Commissie van oordeel dat de daaraan toe te kennen waarde de reële waarde op het moment van de overdracht is. In dit verband merkt de Commissie op dat de naam op het ogenblik van de overdracht niet definitief was geregistreerd. Het is evenwel duidelijk dat de waarde van dergelijke activa afhankelijk is van de omvang van de eraan verbonden rechten. Er kan echter tegenover derden geen aanspraak worden gemaakt op een naam zolang hij niet is geregistreerd. De Commissie deelt derhalve het standpunt van de Spaanse autoriteiten en is van oordeel dat de waarde die de deskundige aan de naam heeft toegekend (enkel de aankoopprijs) de waarde van dit activum op het moment van de overdracht weerspiegelt en tevens in overeenstemming is met het voorzichtigheidsbeginsel. Klaagster heeft overigens geen enkel ander bewijselement verstrekt dat haar beweringen met betrekking tot de waarde van de naam zou kunnen staven.
- (73) Op grond van het voorgaande is de Commissie van oordeel dat Terra Mítica, SA op dit punt geen enkel specifiek voordeel heeft verkregen. Aangezien het bestaan van een voordeel ten gunste van een bedrijf een noodzakelijke voorwaarde is om het bestaan van staatssteun vast te stellen, concludeert de Commissie dat er geen sprake is van staatssteun wat betreft de waarde van de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA overgedragen activa, en met name van de gronden en de naam „Terra Mítica”.

Voorwaarden voor de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA toegekende aandeelhouderslening

- (74) Zoals in het voorgaande geval moet de Commissie onderzoeken of deze aandeelhouderslening tegen

dezelfde voorwaarden door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA werd toegekend als wanneer zij door een particuliere aandeelhouder zou zijn verstrekt. Daartoe neemt de Commissie de omstandigheden in aanmerking die golden toen de betrokken lening werd gesloten.

- (75) De Commissie stelt in de eerste plaats vast dat de aandeelhouderslening op 23 december 1998 werd gesloten, dit wil zeggen niet lang voordat de consortiale lening werd gesloten (15 april 1999). Welnu, zoals reeds is vastgesteld in het besluit van 20 juni 2001, is de Commissie van oordeel dat deze consortiale lening werd gesloten tegen marktvoorwaarden, aangezien de kredietgevers bestaan uit vijftientig commerciële banken ⁽⁴³⁾, waarvan tien particuliere banken en vijftien spaarbanken, elk met een aanmerkelijke participatie. Bovendien heeft de Commissie geen enkel element gevonden op grond waarvan openbare instanties verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor de beslissing van om het even welke van deze financiële instellingen om aan de lening deel te nemen (zie het arrest van het Hof van 16 mei 2002, C-482/99, Frankrijk tegen Commissie, „Stardust”). Ten slotte zij erop gewezen dat, volgens de informatie die door de lidstaat aan de Commissie is verstrekt, de overheid geen enkele garantie voor deze consortiale lening heeft gesteld. De Commissie kan zich voor de beoordeling van de aandeelhouderslening derhalve baseren op de voorwaarden voor de genoemde consortiale lening. Voorts stelt de Commissie vast dat de door Terra Mítica, SA gebruikte financieringsformule (een aandeelhouderslening die is achtergesteld ten opzichte van de hoofdening) niet ongebruikelijk is voor dit soort projecten en dat in deze gevallen de rentevoet van de achtergestelde aandeelhouderslening, bij gelijke terugbetalingsvoorwaarden zoals in het onderhavige geval, vergelijkbaar en zelfs lager is dan de rentevoet van de hoofdening.
- (76) In het onderhavige geval is de rentevoet van de aandeelhouderslening [...] * hoger dan de rentevoet van de consortiale lening [...] *, die werd verstrekt door commerciële instellingen zonder garanties van openbare instellingen, en die derhalve als marktconform moet worden beschouwd. Bovendien is de rentevoet van de aandeelhouderslening hoger dan de rentevoeten van andere aandeelhoudersleningen die voor vergelijkbare projecten door aandeelhouders zijn verstrekt.
- (77) Daarenboven merkt de Commissie op dat toen de aandeelhouderslening werd toegekend, de rentevoet vergelijkbaar was met de toenmalige referentierentvoet. Anderzijds moet de rangorde tussen beide leningen, namelijk het feit dat de aandeelhouderslening een achtergestelde lening is en derhalve een groter risico inhoudt wanneer het project mislukt, in verband worden gebracht met het percentage dat beide leningen vertegenwoordigen ten opzichte van de totale investering. Zo stelt de Commissie vast dat het bedrag van de consortiale lening ongeveer [30-40 %] * van de totale inves-

⁽⁴¹⁾ 2 000 ESP/m² voor de niet-bebouwbaar gronden en 5 000 ESP/m² voor de bebouwbaar gronden; zie overweging 56, derde alinea van het besluit van de Commissie van 20 juni 2001.

⁽⁴²⁾ PB C 209 van 10.7.1997, blz. 3.

⁽⁴³⁾ Zie overweging 57 van het besluit van 20 juni 2001.

tering uitmaakt en dat van de achtergestelde lening ongeveer [10-20%]*. Ten slotte neemt de Commissie nota van het feit dat alle kredietgevers hun beslissing hebben genomen op basis van een vooraf vastgesteld financieel plan waaruit bleek dat het project levensvatbaar was.

- (78) De Commissie is derhalve van oordeel dat de aan Terra Mítica, SA toegekende aandeelhouderslening geen enkel specifiek voordeel inhoudt. Aangezien het bestaan van een voordeel ten gunste van een onderneming een noodzakelijke voorwaarde is om het bestaan van staatssteun vast te stellen, concludeert de Commissie dat er geen sprake is van staatssteun wat betreft de voorwaarden voor de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA toegekende aandeelhouderslening.

Verlaging van gemeentebelastingen door de stad Benidorm

- (79) De Commissie acht het bewezen, en de Spaanse autoriteiten hebben dit niet ontkend, dat Terra Mítica, SA, ingevolge een besluit van de stad Benidorm, daadwerkelijk een vermindering met 95 % van de gemeentebelasting op de gebouwen, installaties en werken, voor een bedrag van 88 399 400 ESP (531 291 EUR), heeft verkregen.
- (80) De Commissie is van oordeel dat deze belastingverlaging als staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het Verdrag moet worden beschouwd, omdat de betrokken onderneming hierdoor een voordeel verkrijgt ten opzichte van andere ondernemingen die dergelijke werken zouden willen uitvoeren. Bovendien is het duidelijk dat dit voordeel door middel van staatssteun wordt toegekend en dat het om een selectieve maatregel gaat. Ten slotte, zoals aangegeven in overweging 61, deelt de Commissie in dezen niet het standpunt van de Spaanse autoriteiten en is zij van oordeel dat de maatregel minstens potentieel het intracommunautaire handelsverkeer ongunstig kan beïnvloeden. Anderzijds is de Commissie van oordeel dat het feit dat de rechtsgrond voor deze verlaging een voor alle Spaanse gemeenten geldende algemene regel ⁽⁴⁴⁾ niet wegneemt dat het in het onderhavige geval om staatssteun gaat, gezien de grote beoordelingsmarge waarover iedere gemeente beschikt. Ook het feit dat Terra Mítica, SA alle overige belastingen en heffingen heeft betaald, is volgens de Commissie van geen enkel belang voor de onderhavige zaak.
- (81) De Commissie komt derhalve tot de conclusie dat er op dit punt sprake is van staatssteun ten gunste van Terra Mítica, SA voor een bedrag van 88 399 400 ESP (531 291 EUR). De Commissie zal in de overwegingen

91 tot 100 onderzoeken of deze maatregel als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kan worden beschouwd.

Mogelijke inbreng van 6 miljard ESP door het Toeristisch Agentschap van Valencia in Terra Mítica, SA

- (82) De Commissie stelt in de eerste plaats vast dat de Spaanse autoriteiten het bestaan van deze inbreng, waarnaar in het besluit van 20 juni 2001 wordt verwezen, formeel hebben ontkend. Volgens de Spaanse autoriteiten gaat het om ongegronde persberichten. De Commissie stelt ook vast dat het bestaan van deze inbreng door geen enkel element van haar onderzoek wordt gestaafd. Onder deze omstandigheden concludeert de Commissie dat deze inbreng niet heeft plaatsgevonden.
- (83) Voorts stelt de Commissie vast dat de Spaanse autoriteiten erkennen dat het Toeristisch Agentschap van Valencia en Terra Mítica, SA een overeenkomst hebben gesloten betreffende een licentie voor de exploitatie van reclamerechten en dienstverlening. Een kopie van deze overeenkomst werd naar de Commissie gezonden. Op grond van deze overeenkomst betaalt het Toeristisch Agentschap 1,9 miljard ESP (11,42 miljoen EUR) in ruil voor bepaalde diensten van Terra Mítica, SA.
- (84) Aangezien het in dit geval gaat om een openbare instantie die ressorteert onder de Generalitat Valenciana, is de Commissie van oordeel dat niet a priori kan worden uitgesloten dat er sprake is van staatssteun ten gunste van Terra Mítica, SA, indien wordt vastgesteld dat de door het Toeristisch Agentschap betaalde prijs te hoog is gezien de tegenprestaties die ervoor zijn verkregen.
- (85) In dit verband stelt de Commissie vast dat, op grond van deze overeenkomst, Terra Mítica, SA aan het Toeristisch Agentschap een aantal licenties toekent voor de exploitatie van de reclamerechten van het park, de exploitatie van de beelden van het park, de exploitatie van de audiovisuele werken die eigendom zijn van het park en de exploitatie van de naam „Terra Mítica”, als ook andere diensten ten gunste van het Toeristisch Agentschap verleent, inclusief de terbeschikkingstelling van lokalen in het park en van toegangskaarten voor het park.
- (86) Volgens de Commissie kan op het eerste gezicht niet worden uitgesloten dat bepaalde elementen van de overeenkomst, indien ze afzonderlijk worden beschouwd, op het bestaan van staatssteun ten gunste van Terra Mítica, SA kunnen wijzen. Dit geldt met name voor de overdracht van industriële eigendomsrechten, waardoor een voordeel aan het park wordt toegekend, in zoverre dat de overdracht van de naam „Terra Mítica” aan het Toeristisch Agentschap en het gebruik van deze naam door het agentschap in het kader van zijn promotieactiviteiten voor de regio in feite reclame voor het park inhouden, terwijl het park er ook nog een vergoeding voor ontvangt. Dit zou ook het geval kunnen zijn met betrekking tot het recht om de beelden van het park en de audiovisuele werken die eigendom zijn van het park te exploiteren, aangezien de uitoefening van deze rechten eveneens reclame voor het park kan inhouden. In haar beoordeling kan de Commissie echter niet ontkennen dat deze voordelen voor het park bij de vaststelling van

⁽⁴⁴⁾ Het gaat om artikel 104, lid 2, van de Wet 39/1988 van 28 december tot regeling van de lokale financiën, zoals gewijzigd door artikel 18, lid 28, van de Wet 50/1998 van 28 december inzake fiscale, administratieve en sociale maatregelen.

de totale prijs van de overeenkomst theoretisch in aanmerking zijn genomen ⁽⁴⁵⁾.

- (87) Anderzijds stelt de Commissie vast dat de overeenkomst ook aanmerkelijke tegenprestaties van het park ten gunste van het Toeristisch Agentschap inhoudt. De Commissie constateert met name dat de evaluatie van de prijs die het Toeristisch Agentschap heeft betaald voor de exploitatie van de exclusieve licentie met betrekking tot het reclamepotentieel binnen het park [...]*, dat meer dan 60 elementen (attracties en bijkomende voorzieningen) alsook uitgebreide mogelijkheden voor de plaatsing van reclameborden omvat, zeer gunstig uitvalt voor het Toeristisch Agentschap indien men deze prijs vergelijkt met de prijzen die twee particuliere bedrijven hebben betaald voor niet-exclusieve licenties met een veel beperktere inhoud [...]* voor drie elementen en een reclamebord en [...]* voor één element, alsook in beide gevallen de toegangskaarten en gidsen). Daarenboven blijkt de voor de aan het Toeristisch Agentschap geleverde diensten betaalde prijs ook laag indien men enkel in aanmerking neemt dat de inkomstenderving ingevolge het niet gebruiken van de oppervlakte van de twee lokalen en het uitdelen van gratis toegangskaarten ongeveer [...]* belooft. Hieruit kan worden afgeleid dat de overeenkomst wederzijdse voordelen voor beide partijen biedt en over het geheel genomen evenwichtig lijkt, zoals ook blijkt uit het feit dat er een totale prijs voor het geheel van de prestaties werd vastgesteld. Er zij bovendien aan herinnerd dat de vergoeding die het park daadwerkelijk heeft ontvangen feitelijk lager is dan het bedrag van de overeenkomst, aangezien van dat bedrag alle specifieke uitgaven, alsook de belastingen en heffingen moeten worden afgetrokken.
- (88) Ten slotte stelt de Commissie vast dat de overeenkomst een beperkte looptijd van een jaar heeft en niet automatisch kan worden verlengd zonder de uitdrukkelijke toestemming van beide partijen, die elk volledig vrij zijn om opnieuw over de prijs te onderhandelen en deze derhalve kunnen aanpassen aan de hand van hun ervaring. Anderzijds wordt in de betrokken clausule, die uitdrukking geeft aan de wil van beide partijen om op een complex terrein geen enkele situatie vast te leggen noch onterechte inkomsten te creëren maar hun contractuele betrekkingen daarentegen voortdurend aan te passen met het oog op hun wederzijdse commerciële belangen, de kwestie van mogelijke steun in geval van een volledige of gedeeltelijke verlenging van de overeenkomst opengelaten.
- (89) Onder deze omstandigheden kan de Commissie niet concluderen dat de betrokken overeenkomst werd gesloten tegen voorwaarden die niet aanvaardbaar zouden zijn voor een particuliere marktdeelnemer die in de normale context van een markteconomie opereert.

- (90) De Commissie is derhalve van oordeel dat Terra Mítica, SA geen specifiek voordeel heeft gehaald uit het feit dat het een dergelijke overeenkomst met het Toeristisch Agentschap van Valencia heeft gesloten. Aangezien het bestaan van een voordeel ten gunste van een onderneming een noodzakelijke voorwaarde is om het bestaan van staatssteun vast te stellen, concludeert de Commissie dat er ten aanzien van dit punt geen sprake is van staatssteun.

Verenigbaarheid van de steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt

- (91) Uit de bovenstaande overwegingen blijkt dat van alle maatregelen die het voorwerp van de onderhavige procedure uitmaken, volgens de Commissie slechts één maatregel aan de voorwaarden voldoet om als staatssteun overeenkomstig artikel 87, lid 1, van het Verdrag te worden beschouwd. Het gaat met name om de door de stad Benidorm toegekende verlaging van gemeentebelastingen voor de gebouwen, installaties en werken. In de navolgende punten zal de Commissie de verenigbaarheid van deze maatregel met de gemeenschappelijke markt onderzoeken.
- (92) De Commissie stelt in de eerste plaats vast dat deze steun niet in het kader van een door de Commissie goedgekeurde steunregeling werd verleend. In feite is het wettelijke kader voor deze belastingverlaging uit hoofde van de Spaanse wet zeer vaag en beschikken de gemeenten over een ruime beoordelingsmarge. Het gaat derhalve om een ad hoc-steunmaatregel. Overeenkomstig punt 2, derde alinea van de bovengenoemde richtsnoeren inzake regionale steun worden dergelijke steunmaatregelen door de Commissie in eerste instantie gewoonlijk negatief beoordeeld. In elk geval moet het evenwicht tussen de uit de steunmaatregel voortvloeiende concurrentievervalsing en de voordelen van de steun voor de ontwikkeling van een achtergebleven regio worden gewaarborgd ⁽⁴⁶⁾. Het belang dat aan de voordelen van een steunmaatregel wordt toegekend, kan uiteenlopen naar gelang van de toegepaste afwijking; de concurrentievervalsing is groter in de situaties die in artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag zijn beschreven dan in die van artikel 87, lid 3, onder c), van het Verdrag ⁽⁴⁷⁾.
- (93) In dit verband stelt de Commissie vast dat het gebied waarin het park is gelegen een steungebied overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder a) van het Verdrag vormt. De Commissie is derhalve van oordeel dat deze steunmaatregel, overeenkomstig de in artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag vastgestelde afwijking, verenigbaar met het Verdrag kan worden verklaard, indien haar in eerste instantie negatieve oordeel kan worden herzien en indien kan worden vastgesteld dat de steun daadwerkelijk bijdraagt aan de ontwikkeling van een achtergebleven regio.

⁽⁴⁶⁾ Zie punt 2, tweede alinea van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen.

⁽⁴⁷⁾ Ibidem.

⁽⁴⁵⁾ Zesde clausule, zesde alinea van de overeenkomst.

- (94) De Commissie is van oordeel dat het in dit geval om steun voor de initiële investering gaat, aangezien de bouw van het park (die normaliter aan de betrokken belasting moet worden onderworpen) beantwoordt aan de definitie van punt 4, onder 4, eerste alinea, van de bovengenoemde richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen.
- (95) Anderzijds stelt de Commissie vast dat de bijdrage van de begunstigde aan de financiering van het project het in punt 4, onder 2, eerste alinea, van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen vereiste minimum van 25 % ruimschoots heeft overschreden. De Commissie stelt ook vast dat de steunaanvraag moest worden ingediend vóór het begin van de uitvoering van het project, zoals vereist in punt 4, onder 2, derde alinea van de bovengenoemde richtsnoeren, aangezien de vergunning waarop de belasting van toepassing was in elk geval vóór het begin van de werkzaamheden moest worden verkregen.
- (96) Daarenboven is het volgens de Commissie duidelijk dat in het onderhavige geval de investering gedurende een periode van minstens vijf jaar behouden blijft, zoals vereist uit hoofde van punt 4, onder 10, van de richtsnoeren.
- (97) De Commissie merkt op dat het bedrag van de steun een zeer beperkte steunintensiteit inhoudt, namelijk 88 399 400 ESP op een geschatte totale investering van ongeveer 52 miljard ESP, wat overeenkomt met een bruto steunintensiteit van minder dan 0,2 %. Derhalve ligt het bedrag van deze steunmaatregel, zelfs indien deze maatregel wordt opgeteld bij de overige regionale steun die de centrale autoriteiten ten gunste van dit project hebben toegekend (2 426,7 Mio. ESP, wat overeenkomt met een bruto steunintensiteit van 7 %) ⁽⁴⁸⁾, ver beneden het plafond voor regionale steun dat voor dit gebied van toepassing is. Anderzijds blijft de regionale steun (toegekend uit hoofde van de Wet 50/1985 inzake regionale impulsen), zelfs gecumuleerd met de belastingvermindering, ver beneden hetgeen het park overeenkomstig de betrokken regionale steunregeling had kunnen ontvangen.
- (98) Daarenboven draagt dit project volgens de Commissie daadwerkelijk bij aan de ontwikkeling van een achtergebleven regio. Zo heeft het project geleid tot een groot aantal rechtstreekse arbeidsplaatsen (1 847 in 2001). Bovendien zal naar verwachting ook een groot aantal onrechtstreekse arbeidsplaatsen worden geschapen, gezien het stimulerend effect dat een dergelijk project op de hele regio kan hebben. Daarenboven maakt het project een zekere diversificatie van het toeristisch aanbod in de regio mogelijk.
- (99) Ten slotte is de Commissie van oordeel dat de steun gezien zijn geringe omvang het handelsverkeer niet zal beïnvloeden op een wijze die tegen het gemeenschappelijk belang indruist, aangezien de impact van het park op communautair niveau weliswaar groot genoeg is om het handelsverkeer te beïnvloeden, maar niettemin beperkt blijft, zoals de Spaanse autoriteiten in overweging 19 hebben aangegeven (het park behoort niet tot een keten en de bezoekers zijn hoofdzakelijk afkomstig uit de regio en de rest van Spanje).
- (100) Gelet op het voorgaande is de Commissie van oordeel dat de verlaging van de gemeentebelastingen op de gebouwen, installaties en werken, die de stad Benidorm ten gunste van Terra Mítica, SA heeft toegekend, verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kan worden verklaard overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag.

CONCLUSIE

- (101) Gezien het bovenstaande komt de Commissie tot de conclusie dat de onderzochte maatregelen met betrekking tot de financiering van de voor de werking van het park noodzakelijke infrastructuur, alsmede de waarde van de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA overgedragen activa (met name de gronden en de naam „Terra Mítica”), de voorwaarden voor de aan Terra Mítica, SA toegekende aandeelhouderslening, als ook de overeenkomst tussen het Toeristisch Agentschap van Valencia en Terra Mítica, SA, geen staatssteun behelzen in de zin van artikel 87, lid 1, van het Verdrag.
- (102) De Commissie komt tevens tot de slotsom dat de verlaging van de gemeentebelasting op gebouwen, installaties en werken, die de stad Benidorm ten gunste van Terra Mítica, SA heeft toegekend, staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het Verdrag vormt. De Commissie stelt vast dat het Koninkrijk Spanje deze steun onrechtmatig en in strijd met artikel 88, lid 3, van het Verdrag heeft toegekend. Niettemin kan deze steun verenigbaar met het Verdrag worden verklaard overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag.

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De maatregelen met betrekking tot de financiering van de voor de werking van het themapark Terra Mítica, SA noodzakelijke infrastructuur, alsmede de waarde van de door Parque Temático de Alicante, SA aan Terra Mítica, SA overgedragen activa (met name de gronden en de naam „Terra Mítica”), de voorwaarden voor de aan Terra Mítica, SA toegekende aandeelhouderslening, alsook de overeenkomst tussen het Toeristisch

⁽⁴⁸⁾ Zie punt 62 van het besluit van 20 juni 2001.

Agentschap van Valencia en Terra Mítica, SA behelzen geen staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het Verdrag.

Artikel 2

De door de stad Benidorm toegekende staatssteun in de vorm van een vermindering van de gemeentebelasting op gebouwen, installaties en werken ten gunste van Terra Mítica, SA voor een bedrag van 88 399 400 ESP (531 291 EUR) kan als verenigbaar met het Verdrag worden beschouwd overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag.

Artikel 3

Deze beschikking is gericht tot het Koninkrijk Spanje.

Gedaan te Brussel, 2 augustus 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE**van 16 oktober 2002****betreffende de steunregeling die Italië voornemens is ten uitvoer te leggen voor de vermindering van de energiekosten van kleine en middelgrote ondernemingen in de regio Sardinië***(Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 3715)***(Slechts de tekst in de Italiaanse taal is authentiek)****(Voor de EER relevante tekst)**

(2003/228/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, en met name op artikel 62, lid 1, onder a),

Gelet op Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 88 van het EG-Verdrag ⁽¹⁾,Na de belanghebbenden overeenkomstig de genoemde artikelen te hebben aangemaand hun opmerkingen te maken ⁽²⁾,

Overwegende hetgeen volgt:

I. PROCEDURE

(1) Bij schrijven van 30 oktober 2001, nr. 13 305, hebben de Italiaanse autoriteiten overeenkomstig artikel 88, lid 3, van het Verdrag een voorgenomen steunregeling ten gunste van het midden- en kleinbedrijf (MKB) in de regio Sardinië aangemeld.

(2) De regeling, die pas in werking mag treden na voorafgaande goedkeuring door de Commissie overeenkomstig de artikelen 87 en 88 van het Verdrag, werd in het register van aangemelde steunmaatregelen ingeschreven onder N 759/2001.

(3) Bij schrijven van 30 november 2001 heeft de Commissie aanvullende inlichtingen gevraagd. Nadat de Commissie op 24 januari 2002 een aanmaning tot de Italiaanse autoriteiten had gericht, hebben deze geantwoord bij brief van 20 februari 2002, nr. 2 236.

(4) Bij schrijven van 26 april 2002 heeft de Commissie Italië kennis gegeven van haar besluit tot inleiding van de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag ten aanzien van deze steunmaatregel.

(5) Het besluit van de Commissie tot inleiding van de procedure is in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* ⁽³⁾ bekendgemaakt. De Commissie heeft de belanghebbenden uitgenodigd hun opmerkingen over de betrokken steunmaatregel te maken.

(6) De Commissie heeft van de belanghebbenden geen opmerkingen terzake ontvangen.

II. BESCHRIJVING*Doelstelling*

(7) Doordat er in de regio Sardinië geen distributienetwerk voor methaangas is, worden de ondernemingen op het eiland geconfronteerd met hogere energiekosten dan de ondernemingen in andere Italiaanse regio's waar wel dergelijke netwerken bestaan.

(8) Om het midden- en kleinbedrijf in de regio Sardinië te compenseren voor de hogere kosten ten gevolge van het gebruik van duurdere energiebronnen dan methaangas, voorziet de regeling in fiscale steunmaatregelen in de vorm van belastingkredieten.

(9) De regeling voldoet aan de regionale ontwikkelingsdoelstellingen.

Rechtsgrond

(10) De rechtsgrond voor de regeling in kwestie wordt gevormd door de wet van 23 december 2000 nr. 388, artikel 145, lid 9, en het ontwerp van interministerieel decreet van het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Productieve Activiteiten betreffende de modaliteiten en voorwaarden voor de toekenning van belastingvoordelen aan KMO's in de regio Sardinië ter

⁽¹⁾ PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1.

⁽²⁾ PB C 132 van 4.6.2002, blz. 6.

⁽³⁾ Zie voetnoot 2.

compensatie van het ontbreken van methaangasleidingen op het eiland.

Looptijd en begrotingsmiddelen

- (11) De regeling, waarvoor op de begroting 10,3 miljoen EUR is uitgetrokken, dekt de energiekosten van de ondernemingen in de jaren 2000 en 2001.

Begunstigden

- (12) De begunstigden zijn de KMO's in de zin van Aanbeveling 96/280/EG van de Commissie van 3 april 1996 betreffende de definitie van de kleine en middelgrote ondernemingen ⁽⁴⁾, die zijn gevestigd in de regio Sardinië en behoren tot de agro-voedingssector, de textielsector, de kledingsector, de papiersector, de chemische sector, de petrochemische sector, de sector bouwmaterialen, de sector glas en aardewerk en de sector machinebouw.

Doel van de steunmaatregel

- (13) Het doel van de regeling is de verlening van exploitatiesteun, te weten steun ter vermindering van de lopende energiekosten van de ondernemingen.

Vorm en intensiteit van de steun

- (14) De steun wordt verleend in de vorm van belastingkredieten bedrage van maximaal 60 % van de kosten voor de aankoop van vloeibare brandstoffen (zware stookolie) en LPG.

III. DOOR DE COMMISSIE GEUITE TWIJFEL IN HET KADER VAN DE PROCEDURE VAN ARTIKEL 88, LID 2, VAN HET VERDRAG

- (15) In het kader van de procedure van artikel 88, lid 2, van het Verdrag heeft de Commissie twijfel geuit ten aanzien van de structurele aard, in de zin van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen, van het door de Italiaanse autoriteiten onderkende nadeel en ten aanzien van de vraag of deze steun wordt gerechtvaardigd door de bijdrage ervan tot de regionale ontwikkeling.
- (16) De Commissie heeft geen opmerkingen van de Italiaanse autoriteiten of van belanghebbenden ontvangen.

IV. BEOORDELING

1. Beoordeling van het steunkarakter van de maatregelen in kwestie

- (17) Om te beoordelen of de bij de regeling ingestelde maatregelen steun in de zin van artikel 87, lid 1, van het

Verdrag vormen, moet worden vastgesteld of zij de betrokken ondernemingen begunstigen, of zij met staatsmiddelen worden bekostigd, of zij de mededinging vervalsen en of zij het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig beïnvloeden.

- (18) Het eerste element van artikel 87, lid 1, van het Verdrag is de mogelijkheid dat de maatregel bepaalde ondernemingen begunstigt. Derhalve moet enerzijds worden vastgesteld of de begunstigde ondernemingen een economisch voordeel ontvangen dat zij bij normale marktvoorwaarden niet zouden hebben verkregen, dan wel of zij ontsnappen aan kosten die zij normaliter hadden moeten dragen, en anderzijds of hierdoor een bepaalde categorie ondernemingen wordt begunstigd. De verlening van belastingkredieten aan ondernemingen in een Italiaanse regio (Sardinië) verschaft de begunstigden een economisch voordeel, want de belastingkredieten verminderen het belastingbedrag dat de ondernemingen normaliter hadden moeten betalen. Bovendien bevoorstellen deze maatregelen ondernemingen die in specifieke gebieden van het Italiaanse grondgebied werkzaam zijn en begunstigen zij deze ondernemingen doordat zij niet gelden voor ondernemingen die buiten deze gebieden zijn gevestigd.

- (19) De tweede voorwaarde die in artikel 87 van het Verdrag wordt vermeld, is dat het gaat om steunmaatregelen van de staat of met staatsmiddelen bekostigd. In het onderhavige geval gaat het om staatsmiddelen in negatieve vorm, want er is sprake van gederfde overheidsontvangsten: de verlening van belastingkredieten vermindert de belastingontvangsten van de staat.

- (20) De derde en de vierde voorwaarde die in artikel 87, lid 1, van het Verdrag worden vermeld, houden in dat de steun de mededinging vervalst of dreigt te vervalsen, of het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloedt. In het onderhavige geval dreigen de maatregelen in kwestie de mededinging te vervalsen, want zij versterken de financiële positie en de actiemogelijkheden van de begunstigde ondernemingen ten opzichte van concurrenten die er niet van profiteren. Indien dit effect optreedt in het kader van het handelsverkeer tussen lidstaten, wordt dit ongunstig beïnvloed door de genoemde maatregelen. Zoals verklaard door het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, met name in het arrest van 13 juli 1988 in zaak 102/87, Frankrijk/Commissie ⁽⁵⁾, vervalsen dergelijke maatregelen de mededinging en beïnvloeden zij het handelsverkeer tussen lidstaten ongunstig wanneer de begunstigde ondernemingen een deel van hun productie naar andere lidstaten uitvoeren; indien de ondernemingen in kwestie zelf niet exporteren, wordt de binnenlandse productie begunstigd door het feit dat de mogelijkheden van in andere lidstaten gevestigde ondernemingen om hun producten naar de Italiaanse markt uit te voeren, worden vermindert.

⁽⁴⁾ PB L 107 van 30.4.1996, blz. 4.

⁽⁵⁾ Jurisprudentie 1988, blz. 4067.

- (21) Om bovengenoemde redenen zijn de maatregelen in kwestie in principe verboden bij artikel 87, lid 1, van het Verdrag en kunnen zij uitsluitend als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd indien zij vallen onder één van de afwijkingen waarin het Verdrag voorziet.

2. Wettigheid van de regeling

- (22) Aangezien de maatregelen in kwestie nog niet in werking zijn getreden, constateert de Commissie dat de Italiaanse autoriteiten de in artikel 88, lid 3, van het Verdrag bedoelde verplichting tot aanmelding zijn nagekomen.

3. Beoordeling van de verenigbaarheid van de maatregelen met de gemeenschappelijke markt

- (23) Na het steunkarakter van de onderzochte maatregelen in de zin van artikel 87, lid 1, van het Verdrag te hebben vastgesteld, moet de Commissie onderzoeken of zij verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kunnen worden verklaard krachtens artikel 87, leden 2 en 3, van het Verdrag.
- (24) Met betrekking tot de toepasselijkheid van de afwijkingen waarin het Verdrag voorziet, is de Commissie van mening dat de steunmaatregelen in kwestie niet vallen onder de afwijkingen van artikel 87, lid 2, van het Verdrag, aangezien het niet gaat om steunmaatregelen van sociale aard in de zin van artikel 87, lid 2, onder a), noch om steunmaatregelen tot herstel van de schade veroorzaakt door natuurrampen of andere buitengewone gebeurtenissen in de zin van artikel 87, lid 2, onder b), noch om steunmaatregelen die vallen onder het bepaalde in artikel 87, lid 2, onder c). Uiteraard zijn de afwijkingen van artikel 87, lid 3, onder b) en d), evenmin van toepassing.
- (25) Aangezien het gaat om exploitatiesteun, onderzoekt de Commissie of de maatregelen kunnen vallen onder de regionale afwijkingen als bedoeld in artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag.

Komt de regio voor steun in aanmerking?

- (26) De Commissie merkt op dat zij bij besluit van 1 maart 2000 ⁽⁶⁾ haar goedkeuring heeft gehecht aan de regionalesteunkaart van Italië voor de periode 2000-2006 met betrekking tot de regio's die in aanmerking komen voor de afwijking van artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag. Op basis van deze kaart is Sardinië een regio die in aanmerking komt voor regionale steun krachtens genoemde afwijking.

Exploitatiesteun

- (27) In punt 4.15 van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen ⁽⁷⁾ wordt bepaald dat regionale steun

die bedoeld is om de lopende kosten van een onderneming te verminderen, in beginsel is verboden. Dergelijke steun mag evenwel bij uitzondering worden toegestaan in die regio's die onder de afwijking van artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag vallen, mits hij door de bijdrage aan de regionale ontwikkeling en de aard ervan gerechtvaardigd is en de hoogte ervan in verhouding staat tot de te verhelpen handicaps.

- (28) Op grond van punt 4.17 van deze richtsnoeren moet exploitatiesteun bovendien van tijdelijke aard zijn en geleidelijk afnemen.
- (29) Weliswaar is de regio waarin de steun wordt verleend, een regio die in aanmerking komt voor de afwijking van artikel 87, lid 3, onder a), van het Verdrag, maar toch kan de Commissie op grond van de door de Italiaanse autoriteiten verstrekte informatie niet concluderen dat de steun gerechtvaardigd is door de bijdrage aan de regionale ontwikkeling en de aard ervan alsmede door het feit dat de hoogte ervan in verhouding staat tot de te verhelpen handicaps.
- (30) In de eerste plaats zij opgemerkt dat de steunmaatregelen uit hoofde van de regeling in kwestie, die in de plaats komt van een in 1998 en 1999 op basis van de „de minimis”-regel toegepaste steunregeling, exploitatiekosten compenseren die in 2000 en 2001 reeds door de ondernemingen werden gedragen. Het feit dat genoemde periode reeds is afgesloten, sluit uit dat dergelijke steunmaatregelen noodzakelijk zijn om structurele nadelen te compenseren en dat zij een stimulerend effect hebben. Bovendien is, gezien de periode waarop de regeling betrekking heeft, het overgangskarakter van de maatregel niet aangetoond.
- (31) In de tweede plaats kan de Commissie niet concluderen dat de criteria voor de selectie van de begunstigde ondernemingen, de vorm en de looptijd van de steun geschikt zijn om de aard van het vastgestelde nadeel te verhelpen, en evenmin dat de hoogte van de steun evenredig is aan dit nadeel, want de steun lijkt niet beperkt tot de effectief door de ondernemingen gedragen meerkosten. De Commissie kan ook niet concluderen dat de steun waarin de regeling voorziet, geleidelijk afneemt.
- (32) In het kader van de beoordeling van de noodzaak van de maatregelen in kwestie gegeven de bijdrage ervan tot de sociaal-economische ontwikkeling van Sardinië kan de Commissie, bij gebrek aan door de Italiaanse autoriteiten verstrekte informatie over het ontbreken van alternatieve energiebronnen die economisch gelijkwaardig zijn aan aardgas, ook niet concluderen dat het door de Italiaanse autoriteiten vastgestelde nadeel (d.w.z. het ontbreken van een netwerk van aardgasleidingen) werkelijk een voor de sociaal-economische ontwikkeling van de regio nadelige structurele factor vormt.
- (33) Het ontbreken van een dergelijk netwerk, waardoor de ondernemingen volgens de Italiaanse autoriteiten hun toevlucht zouden moeten nemen tot duurdere energiebronnen, kan eventueel wel een factor zijn die het eco-

⁽⁶⁾ PB C 175 van 24.6.2000, blz. 11.

⁽⁷⁾ PB C 74 van 10.3.1998, blz. 9.

nomisch evenwicht verstoort, aangezien tegenover de vraag naar een goed (methaangas) niet het aanbod van dat goed staat. Aan die vraag zal echter kunnen worden voldaan zodra de voor de distributie van methaangas vereiste infrastructuur tot stand is gebracht en ter beschikking van de ondernemingen is gesteld, hetgeen uiterlijk eind 2006 het geval zou moeten zijn met de tenuitvoerlegging van het programma voor de aanleg van aardgasleidingen in Sardinië.

- (34) De Commissie kan derhalve niet concluderen dat het door de Italiaanse autoriteiten vastgestelde nadeel structureel is in de zin van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen en dat de steunmaatregelen waarin de regeling voorziet, gerechtvaardigd worden door de bijdrage ervan tot de regionale ontwikkeling.

Sector van de productie, verwerking en verkoop van de in bijlage I van het Verdrag bedoelde producten

Landbouwsector

- (35) Volgens punt 3.7 van de communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouwsector ⁽⁸⁾ gelden de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen niet voor deze sector.
- (36) Volgens punt 3.5 van bovenbedoelde richtsnoeren voor de landbouwsector wordt eenzijdige staatssteun die louter bedoeld is om de financiële situatie van producenten te verbeteren maar op geen enkele wijze tot de ontwikkeling van de sector bijdraagt, als exploitatiesteun beschouwd die met de gemeenschappelijke markt onverenigbaar is.
- (37) De steunmaatregelen in kwestie vertonen dergelijke kenmerken en zijn derhalve onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

Visserij- en aquacultuursector

- (38) Volgens punt 1.5 van de richtsnoeren voor het onderzoek van de steunmaatregelen van de staten in de visserij- en aquacultuursector ⁽⁹⁾ zijn de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen niet van toepassing op deze sector.
- (39) Volgens punt 1.2, vierde alinea, derde streepje, van bovengenoemde richtsnoeren is staatssteun die wordt verleend zonder dat de begunstigden enige verplichting wordt opgelegd, en die uitsluitend bestemd is voor ver-

betering van de kaspositie van het bedrijf, onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, omdat er sprake is van steun voor de bedrijfsvoering.

- (40) De steunmaatregelen in kwestie vertonen dergelijke kenmerken en zijn derhalve onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

V. CONCLUSIES

- (41) Op grond van de analyse in punt IV.3 van deze beschikking moet de Commissie vaststellen dat de steunregeling voor de vermindering van de energiekosten van het MKB in de regio Sardinië onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt is.

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De bij wet nr. 388/2000 bedoelde steunregeling voor de vermindering van de energiekosten van de kleine en middelgrote ondernemingen in de regio Sardinië, die Italië voornemens is ten uitvoer te leggen, is met de gemeenschappelijke markt onverenigbaar.

Deze steunregeling mag bijgevolg niet ten uitvoer worden gelegd.

Artikel 2

Italië deelt de Commissie binnen twee maanden vanaf de kennisgeving van deze beschikking mee welke maatregelen het heeft genomen om hieraan te voldoen.

Artikel 3

Deze beschikking is gericht tot de Italiaanse Republiek.

Gedaan te Brussel, 16 oktober 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie

⁽⁸⁾ PB C 28 van 1.2.2000, blz. 2.

⁽⁹⁾ PB C 19 van 20.1.2001, blz. 7.

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 30 oktober 2002

betreffende de door Duitsland toegekende verlenging van de investeringspremie van 8 % voor investeringen in de nieuwe Duitse deelstaten bij de belastingwet 1996 ten gunste van Mitteldeutsche Erdöl-Raffinerie GmbH

(Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 4037)

(Slechts de tekst in de Duitse taal is authentiek)

(Voor de EER relevante tekst)

(2003/229/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, en met name op artikel 62, lid 1, onder a),

Na de belanghebbenden overeenkomstig de bovengenoemde bepalingen te hebben aangemaand hun opmerkingen kenbaar te maken,

Overwegende hetgeen volgt:

1. ACHTERGROND EN PROCEDURE

- (1) Mitteldeutsche Erdöl-Raffinerie GmbH (hierna „MIDER” genoemd) is een dochteronderneming van de Franse naamloze vennootschap Elf Aquitaine SA (hierna „ELF” genoemd). Zij werd op 23 juli 1992 opgericht met het oog op de bouw van een nieuwe raffinaderij in Leuna, Saksen-Anhalt (hierna „project Leuna 2000” genoemd).
- (2) Bij beschikking van 11 november 1992 ⁽¹⁾ heeft de Commissie goedkeuring verleend aan een investeringspremie van 8 % voor investeringen in de voormalige DDR in overeenstemming met de investeringspremiewet 1993 (Investitionszulagengesetz 1993 — hierna „InvZulG” genoemd). In paragraaf 3, lid 3, van het InvZulG was bepaald dat de belanghebbende, om voor de investeringspremie van 8 % in aanmerking te komen, tussen 31 december 1992 en 1 juli 1994 met de uitvoering van zijn investeringsproject moest zijn begonnen en dit project vóór 1 januari 1997 moest hebben afgesloten. Ingeval het project niet binnen die termijn geheel was uitgevoerd, moest belanghebbende de bedragen terugbetalen die hij uit hoofde van de investeringspremie reeds had ontvangen.
- (3) Bij beschikking van 30 juni 1993 ⁽²⁾ heeft de Commissie een pakket steunmaatregelen voor de bouw van een

raffinaderij in het kader van het project Leuna 2000, waaronder de investeringspremie van 8 % ten bedrage van 184,1 miljoen EUR (360 miljoen DEM), op grond van artikel 92, lid 3, van het EG-Verdrag met de gemeenschappelijke markt verenigbaar verklaard. De belangrijkste elementen van deze beschikking waren de volgende: „Met uitzondering van de extra investeringssteun van 400 miljoen DEM komen alle toegekende steunmaatregelen overeen met de bestaande steunprogramma's, waaraan de Commissie toestemming heeft verleend (Investitionszulagengesetz: C 59/91, NN 150/91 en N 561/92; Fördergebietsgesetz: C 63/91, N 153/91; Gemeinschaftsaufgabe Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur: N 292/92 en NN 83/92). [...]”. „Gezien de toestand en de vooruitzichten van de raffinage-industrie in de Gemeenschap, de groeiende vraag naar brandstoffen en distillaten in de nieuwe deelstaten, de positieve uitwerking welke de raffinaderij op de ontwikkeling van de regio Halle zal hebben, en het feit dat de beoogde steunmaatregelen, welke overeenkomstig bestaande steunprogramma's worden toegekend, samen met de extra investeringssteun van 400 miljoen DEM niet uitkomen boven het cumulatief maximum van 35 % voor nieuwe investeringen in de nieuwe deelstaten, kan het steunproject overeenkomstig artikel 92, lid 3, van het EG-Verdrag worden aangemerkt als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt [...]”. Bij beschikking van 25 oktober 1994 heeft de Commissie toestemming gegeven voor de toekenning van extra steun aan het project Leuna 2000 ⁽³⁾.

- (4) Paragraaf 3, lid 3, van het InvZulG werd gewijzigd bij paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996. Krachtens deze bepaling moest de belanghebbende voortaan, om voor de investeringspremie van 8 % in aanmerking te komen, de uitvoering van zijn investeringsproject vóór 1 januari 1999 hebben voltooid. Hierdoor werd de uitvoeringstermijn voor de voor steun in aanmerking komende investeringen met twee jaar verlengd, zonder dat evenwel de termijn waarin met de uitvoering moest zijn begonnen werd veranderd. De belastingwet 1996 trad op 1 januari 1996 in werking.

⁽¹⁾ Staatssteun N 561/92 — Duitsland (Verlenging van de investeringspremie in de voormalige DDR).

⁽²⁾ Staatssteun NN 11/93 en N 109/93 — Duitsland (Privatisering van Leuna-Minol — Investeringssteun van de deelstaat Saksen-Anhalt), PB C 214 van 7.8.1993, blz. 9.

⁽³⁾ Staatssteun N 543/94 — Duitsland (Verhoging van de steun van de deelstaat Saksen-Anhalt aan de nieuwe raffinaderij-onderneming Mitteldeutsche Erdöl-Raffinerie GmbH), PB C 385 van 31.12.1994, blz. 35.

(5) Bij brief van 19 december 1995 heeft de Duitse regering deze wijziging te laat ter kennis van de Commissie gebracht.

(6) Bij beschikking van 3 juli 1996, welke op 31 juli 1996 ter kennis van de Duitse regering werd gebracht, heeft de Commissie ten aanzien van paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag ingeleid⁽⁴⁾. Zij verzocht de Bondsrepubliek Duitsland alsmede de andere lidstaten en alle belanghebbenden hun opmerkingen kenbaar te maken. De Duitse regering en ELF maakten opmerkingen bij brieven van 9 september, respectievelijk 29 oktober 1996. De Franse regering maakte op 30 oktober 1996 opmerkingen, onder verwijzingen naar de argumenten van ELF.

(7) Tussen december 1996 en juli 1997 zijn de Duitse autoriteiten en de diensten van de Commissie verschillende keren bijeengekomen om de zaak te bespreken.

(8) Op 16 oktober 1997 heeft de Commissie de procedure afgesloten met een negatieve eindbeschikking⁽⁵⁾. Daarin stelde zij zich op het standpunt dat de verlenging — ingevolge paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 — van de uitvoeringstermijn om voor de investeringspremie van 8 % in aanmerking te komen, nieuwe bijkomende staatssteun vormt voor ondernemingen die in de nieuwe deelstaten investeringen doen. Voorts stelde de Commissie vast dat die steun geen nieuwe investeringen bevorderde en derhalve moest worden beschouwd als bedrijfssteun waardoor het eigen vermogen van de betrokken ondernemingen wordt vergroot. Zij sloot toepassing van de uitzondering van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag uit, met name omdat deze bedrijfssteun niet uitsluitend aan de economie van de nieuwe deelstaten ten goede zou komen.

(9) Het dictum van deze beschikking luidt:

„Artikel 1

Bij paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996, die paragraaf 3 van de investeringspremiewet 1993 aldus wijzigd dat de investeringspremie van 8 % voortaan wordt toegekend voor investeringen waarmee na 31 december 1992 en vóór 1 juli 1994 is begonnen en die vóór 1 januari 1999 (in plaats van vóór 1 januari 1997) worden afgesloten, wordt nieuwe bijkomende staatssteun ingevoerd ten gunste van ondernemingen die in de nieuwe deelstaten investeringen hebben verricht. Deze steun is onwettig, omdat hij in strijd met artikel 93, lid 3, van het EG-Verdrag in werking is getreden. De steun is onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, omdat hij niet bijdraagt tot de bereiking van één van de doelstellingen van artikel 92, leden 2 en 3, van het EG-Verdrag.

⁽⁴⁾ PB C 290 van 3.10.1996, blz. 8.

⁽⁵⁾ Beschikking 98/194/EG van de Commissie van 1 oktober 1997 betreffende de verlenging van de investeringspremie van 8 % voor investeringen in de nieuwe Duitse deelstaten bij de belastingwet 1996 (PB L 73 van 12.3.1998, blz. 38).

Artikel 2

Paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 moet worden ingetrokken. Duitsland dient alle krachtens deze bepaling verleende steun terug te vorderen. Het steunbedrag moet worden terugbetaald volgens de procedures en de bepalingen van het Duitse recht, met rente vanaf de datum waarop de steun is verleend, tegen het referentiepercentage dat geldt voor de beoordeling van regionale steunmaatregelen.

Artikel 3

Duitsland deelt de Commissie binnen twee maanden na de kennisgeving van deze beschikking mee welke maatregelen zijn genomen om hieraan te voldoen.

Artikel 4

De beschikking is gericht tot de Bondsrepubliek Duitsland.”.

(10) De Commissie heeft in haar beschikking echter gesteld: „Bovenstaande overwegingen lopen evenwel niet vooruit op een eventuele individuele aanmelding door Duitsland van bepaalde maatregelen tot wijziging van het steunpakket ten behoeve van de investering van MIDER in Oost-Duitsland. Een dergelijke wijziging zou door de Commissie worden getoetst tegen de achtergrond van de bijzondere omstandigheden van deze investering en van de positieve beschikking van de Commissie ten aanzien van dit voornemen.”.

(11) Bij schrijven van 13 maart 1998 heeft de Duitse regering de Commissie laten weten dat de beschikking was uitgevoerd overeenkomstig artikel 12 van het Gesetz zur weiteren Fortentwicklung des Finanzplatzes Deutschland (wet inzake de toekomstige ontwikkeling van Duitsland als financieel centrum). De belastingwet 1996 werd dan ook ingetrokken. De maatregel trad op 28 maart 1998 in werking, en de ministers van Financiën van de deelstaten vorderden de reeds uitgekeerde bedragen terug van de investeerders die hun projecten niet vóór 1 januari 1997 hadden kunnen uitvoeren. De deelstaat Saksen-Anhalt heeft bij beslissing van 30 december 1996 van MIDER de terugbetaling gevorderd van een voor het jaar 1994 reeds uitgekeerde investeringspremie van 49,8 miljoen EUR (97,5 miljoen DEM), plus rente (3,4 miljoen EUR). MIDER is tegen deze terugvorderingsaanslag in beroep gegaan en heeft het bedrag op een geblokkeerde rekening geplaatst.

(12) MIDER heeft op 5 januari 1998 bij het Gerecht van eerste aanleg beroep aangetekend tegen de beschikking van de Commissie van 16 oktober 1997.

(13) Op 30 december 1997 was tussen ELF/MIDER en de Bundesanstalt für vereinigungsbedingte Sonderausgaben (hierna „BvS” genoemd) (Federaal bureau voor met de

hereniging verband houdende uitgaven) een compromis tot stand gekomen, volgens welk beide partijen zouden afzien van hun wederzijdse vorderingen uit hoofde van de privatisering van het project Leuna 2000. Het compromis hield in dat BvS 122,7 miljoen EUR (240 miljoen DEM) zou betalen en de deelstaat Saksen-Anhalt 61,4 miljoen EUR (120 miljoen DEM). Duitsland heeft dit compromis op 30 januari 1998 bij de Commissie aangemeld.

- (14) Bij beschikking van 13 maart 2000 ⁽⁶⁾ stelde de Commissie vast dat het compromis geen enkel element van staatssteun in de zin van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag inhield wat de betaling van 122,7 miljoen EUR door BvS betreft. Ten aanzien van de betaling van 61,4 miljoen EUR door de deelstaat Saksen-Anhalt, waardoor de niet-ontvangen investeringspremie van 8 % gedeeltelijk werd gecompenseerd, oordeelde de Commissie dat het om een maatregel van staatssteun ging, maar dat deze verenigbaar was met de gemeenschappelijke markt. Wel heeft Duitsland zich ertoe verbonden het bedrag van 61,4 miljoen EUR op een geblokkeerde rekening te laten staan totdat de Commissie in de procedure C 47/97 — Leuna 2000/ELF/MIDER een eindbeschikking had gegeven.

2. ARREST VAN HET GERECHT VAN EERSTE AANLEG (T-9/98)

- (15) Het Gerecht van eerste aanleg heeft op 22 november 2001 zijn arrest in zaak T-9/98 ⁽⁷⁾ gewezen. Het verklaarde Beschikking 98/194/EG van de Commissie van 1 oktober 1997 betreffende de verlenging van de investeringspremie van 8 % voor investeringen in de nieuwe Duitse deelstaten bij de belastingwet 1996, nietig voorzover deze MIDER betreft. Het Gerecht volgde met name de volgende redenering:
- (16) „Ten slotte moet worden vastgesteld, dat het feit dat bij de Commissie, formeel gezien, één aanmelding met betrekking tot een steunregeling is ingediend, geenszins verhindert dat de Commissie naast een algemeen en abstract onderzoek van deze regeling, de toepassing daarvan in een bijzonder geval onderzoekt. Tevens kan de Commissie in de beschikking waarmee zij haar onderzoek afsluit, vaststellen dat de toepassing van de aangemelde steunregeling in bepaalde gevallen een steunmaatregel oplevert en in andere gevallen niet, of die toepassing alleen voor bepaalde gevallen onverenigbaar verklaren met de gemeenschappelijke markt. Bij de uitoefening van haar ruime beoordelingsbevoegdheid kan zij meer in het bijzonder een onderscheid maken tussen de begunstigden van een aangemelde steunregeling, naargelang zij al dan niet bepaalde kenmerken vertonen of aan bepaalde voorwaarden voldoen. [...]” (Overweging 116 van het arrest).
- (17) „In casu mocht de Commissie niet volstaan met een algemene en abstracte analyse van paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996, maar moest zij ook verzoeksters specifieke geval onderzoeken. Een dergelijk onderzoek was niet alleen noodzakelijk wegens de bijzonderheden van verzoeksters investeringsproject — waarvan de Commissie volledig op de hoogte was — maar ook omdat de Duitse regering gedurende de administratieve procedure uitdrukkelijk daarom had verzocht.” (Overweging 117 van het arrest).
- (18) „Blijkens het dossier en de preciseringen van de Commissie ter terechtzitting, zijn deze vaststellingen gebaseerd op een onderscheid tussen twee categorieën van mogelijke begunstigden van de bewuste steunmaatregel.” (Overweging 121 van het arrest).
- (19) „Tot de eerste categorie behoren de ondernemingen die in het vooruitzicht van de 8 %-investeringspremie tot uitvoering van een investeringsproject in de nieuwe deelstaten hadden besloten, die tussen 1 januari 1993 en 30 juni 1994 met de uitvoering van het project waren begonnen en die tijdens de gedeeltelijke uitkering van de premie hadden aangevraagd, maar die uiteindelijk, hun oorspronkelijke verwachtingen ten spijt, dat project niet vóór 1 januari 1997 hadden kunnen voltooien. In de bestreden beschikking overweegt de Commissie op dit punt: „Ondernemingen die investeringsbeslissingen hebben genomen in het vooruitzicht van de 8 %-investeringspremie zonder daarbij een zekere tijds­marge voor investeringsrisico's in te calculeren, hebben een investeringssteun aanvaard die potentieel lager uitvalt dan wanneer zij aan de voorwaarden van het InvZulG 1993 hadden voldaan en hebben hun investering niettegenstaande deze risico's rendabel bevonden”. Zij vervolgt aldus: „Termijnverlenging leidt niet tot extra investeringen en is waarschijnlijk niet van invloed op de beëindiging van reeds begonnen investeringen”. Door het Gerecht ter terechtzitting om nadere toelichting verzocht, verklaarde de Commissie dat paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 voor ondernemingen van de eerste categorie een bijkomende staatssteun inhield doordat hij voor die ondernemingen „het risico weg­nam” dat zij hun investeringsproject niet binnen de vereiste termijn zouden voltooien.” (Overweging 122 van het arrest).
- (20) [...] „De Commissie rekent verzoekster echter tot de ondernemingen van de eerste categorie. In casu hoeft dus geen uitspraak te worden gedaan over de juistheid van de afbakening van de tweede categorie en dus evenmin over de uiteenlopende interpretaties door partijen van paragraaf 6, lid 1, van het InvZulG.” (Overweging 124 van het arrest).
- (21) „Wat verzoekster betreft, moet worden aangenomen dat paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 kennelijk geen bijkomende steun en dus evenmin bedrijfssteun inhield.” (Overweging 125 van het arrest).
- (22) „Uit het dossier blijkt immers dat verzoekster, toen zij aan het project Leuna 2000 begon, niet het risico op de koop nam dat zij dit project niet zou kunnen voltooien vóór 1 januari 1997, de in paragraaf 3, lid 3, van het InvZulG in de versie van 1993 gestelde datum. Niet alleen had zij voor de uitvoering van het project — dat

⁽⁶⁾ Staatssteun N 94/98 — Duitsland.

⁽⁷⁾ Mitteldeutsche Erdöl-Raffinerie/Commissie, Jurisprudentie 2001, blz. II-03367.

oorspronkelijk in juli 1996 moest zijn voltooid — een zekere tijds marge voorzien, maar bovendien was de opgelopen vertraging het gevolg van omstandigheden die absoluut niet aan haar toe te rekenen waren en die zij bij het nemen van haar investeringsbeslissing niet noodzakelijkerwijze had moeten voorzien. Er kan dus niet van worden uitgegaan dat verzoekster haar investeringsproject ook zonder de 8 %-investeringspremie als rendabel zou hebben beschouwd.” (Overweging 126 van het arrest).

(23) „Evenmin kon de Commissie tot de conclusie komen dat hier sprake was van bijkomende steun ten gunste van verzoekster. Met name kon de Commissie, die van meet af aan de aard en de precieze omvang van verzoeksters investeringsproject kende alsmede het bedrag en de intensiteit van de verschillende steunmaatregelen ter ondersteuning daarvan (zie inzonderheid de beschikking van 30 juni 1993), slechts constateren dat die verschillende factoren door de verlenging met twee jaar van de uitvoeringsperiode voor de investeringen die recht geven op de 8 %-investeringspremie, geenszins worden gewijzigd.” (Overweging 127 van het arrest).

(24) „In ieder geval, zelfs in de veronderstelling dat paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 ook voor verzoekster een bijkomende staatssteun inhield, bestond er in haar geval geen grond om die steun onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt te verklaren. Enerzijds immers had de Commissie niet alleen geen bezwaar gemaakt tegen de regeling van de 8 %-investeringspremie, maar bovendien had zij de toekenning van het steunpakket ten behoeve van het Leuna-2000 project — waaronder 360 miljoen DEM steun uit hoofde van die premie — uitdrukkelijk verenigbaar met de gemeenschappelijke markt verklaard in de zin van artikel 92, lid 3, van het EG-Verdrag, en anderzijds was de loutere verlenging van de investeringsperiode niet van dien aard dat daardoor de aard en de omvang van het project of het bedrag en de intensiteit van dat steunpakket werden gewijzigd. In die omstandigheden had de Commissie geen enkele reden om te veronderstellen, dat die verlenging de mededinging zou vervalsen of dreigen te vervalsen, althans niet zoveel meer dan het project Leuna 2000 zoals dat oorspronkelijk was aangemeld, dat die verlenging onverenigbaar zou zijn met de gemeenschappelijke markt.” (Overweging 129 van het arrest).

(25) „Uit het voorgaande volgt dat de Commissie zich, wat verzoekster betreft, op het standpunt had moeten plaatsen, dat paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 geen bijkomende staatssteun inhield of althans dat de bij die bepaling ingevoerde bijkomende staatssteun met de gemeenschappelijke markt verenigbaar was.” (Overweging 130 van het arrest).

3. RECENTE ONTWIKKELINGEN EN BEOORDELING VAN DE MAATREGEL BETREFFENDE MIDER

(26) Ingevolge de nietigverklaring van de beschikking van de Commissie werd procedure C 28/96 (ex NN 6/96) betreffende MIDER heropend. In overeenstemming met het arrest van het Gerecht van eerste aanleg en om de Commissie in staat te stellen in een afzonderlijk geval een beschikking te geven, heeft Duitsland bij brief van

31 juli 2002 zijn aanvankelijke aanmelding (van 19 december 1995) van de belastingwet 1996 gewijzigd. Volgens de gewijzigde melding ontvangt MIDER uitsluitend voor het jaar 1994 een investeringspremie van 8 % ten bedrage van 49,8 miljoen EUR (97,5 miljoen DEM) plus rente ten bedrage van 3,4 miljoen EUR (6,8 miljoen DEM). De aanmelding van de investeringspremies voor de jaren 1995 tot en met 1997 ten gunste van MIDER — en voor alle andere potentiële ontvangers van steun — werd ingetrokken.

(27) De Commissie ontving met betrekking tot de rentebetalingen een brief van ELF van 19 augustus 2002 en aanvullende opmerkingen van Duitsland bij brief van 19 september 2002. Zij heeft ter zake vastgesteld dat in het compromis uitdrukkelijk is bepaald dat MIDER alle uit hoofde van de 8 %-investeringspremies uitgekeerde bedragen waardoor de onderneming zou komen te beschikken over een hoger bedrag dan 184,1 miljoen EUR (360 miljoen DEM), aan BvS terugbetaalt (Overwegingen 31 en 37 van het arrest).

(28) Volgens de Commissie leidde paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996 tot bijkomende steun voor MIDER, aangezien zij in haar beschikking van 30 juni 1993 de investeringspremie ten bedrage van 184,1 miljoen EUR (360 miljoen DEM) niet had goedgekeurd ⁽⁸⁾.

(29) MIDER voldeed niet aan de voorwaarden van paragraaf 3, lid 3, van het InvZulG 1993 en had derhalve op grond van deze bepaling geen recht op de investeringspremie van 8 % ten bedrage van 184,1 miljoen EUR.

(30) Door de wijziging van het InvZulG 1993 in het kader van de belastingwet 1996 werden voor MIDER nieuwe steunmaatregelen in het leven geroepen, omdat de onderneming dankzij deze wijziging recht had op investeringspremies. Deze nieuwe steunmaatregel werd door de Commissie evenwel niet goedgekeurd en was dientengevolge onwettig.

4. CONCLUSIE

(31) Duitsland heeft bij brief van 31 juli 2002 zijn aanmelding betreffende MIDER gewijzigd. De aangemelde steunmaatregel heeft betrekking op een investeringspremie van 8 % uitsluitend voor het jaar 1994 ten bedrage van 49,8 miljoen EUR plus rente ten bedrage van 3,4 miljoen EUR. Op basis van de gewijzigde aanmelding behoeft de Commissie alleen over de verenigbaarheid van dit gewijzigde bedrag met betrekking tot MIDER een oordeel uit te spreken.

(32) Overeenkomstig het arrest van het Gerecht van eerste aanleg in zaak T-9/98 en haar eerdere beschikkingen van 11 november 1992 en 30 juni 1993, bevestigt de

⁽⁸⁾ De Commissie heeft alleen verklaard dat „alle toegekende steunmaatregelen overeenkwamen met de bestaande steunprogramma's waaraan de Commissie toestemming had verleend [...]”.

Commissie dat de investeringspremie van 8 % voor het jaar 1994 ten gunste van MIDER verenigbaar is met de gemeenschappelijke markt, met name omdat de totale steunintensiteit niet hoger is dan het in de deelstaat Saksen-Anhalt toegestane regionale maximumpercentage van 35 % bij cumulering van steunmaatregelen,

Artikel 2

De investeringspremie van 8 % ten gunste van MIDER voor het jaar 1994 ten bedrage van 49,8 miljoen EUR plus rente ten bedrage van 3,4 miljoen EUR, is verenigbaar met de gemeenschappelijke markt.

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 3

Artikel 1

Bij paragraaf 18, punt 1, van de belastingwet 1996, welke paragraaf 3 van InvZulG 1993 in diervoege wijzigt dat de investeringspremie van het 8 % voortaan wordt toegekend voor investeringen waarmee na 31 december 1992 en vóór 1 juli 1994 is begonnen en die vóór 1 januari 1999 in plaats van vóór 1 januari 1997 zijn voltooid, wordt ten gunste van MIDER nieuwe bijkomende staatssteun ingevoerd ten bedrage van 49,8 miljoen EUR plus rente ten bedrage van 3,4 miljoen EUR. Deze steunmaatregel is onwettig, omdat hij in strijd met artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag werd uitgevoerd.

Deze beschikking is gericht tot de Bondsrepubliek Duitsland.

Gedaan te Brussel, 30 oktober 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie

BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE**van 11 december 2002****betreffende de bestaande steunregeling die Italië gemachtigd was ten uitvoer te leggen ten faveure van het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste***(Kennisgeving geschied onder nummer C(2002) 4829)***(Slechts de tekst in de Italiaanse taal is authentiek)****(Voor de EER relevante tekst)**

(2003/230/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, en met name op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, en met name op artikel 62, lid 1, onder a),

Na de belanghebbenden overeenkomstig de genoemde artikelen te hebben aangemaand hun opmerkingen te maken ⁽¹⁾, en gezien deze opmerkingen,

Overwegende hetgeen volgt:

I. PROCEDURE

- (1) In 1998 keurde de Commissie een mededeling goed over de toepassing van de regels inzake staatssteun op het gebied van de directe belastingen op ondernemingen ⁽²⁾ (hierna „de mededeling” te noemen).
- (2) Overeenkomstig punt 37 van die mededeling is de Commissie een nieuw onderzoek begonnen van de bestaande fiscale steunregelingen in de lidstaten. In het kader van dit nieuwe onderzoek heeft de Commissie bij schrijven van 12 februari 1999 (D/50716) informatie gevraagd over de fiscale regeling die voor het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste geldt. In 1995 was die regeling al goedgekeurd ⁽³⁾, mits bepaalde voorwaarden werden nageleefd.
- (3) Bij schrijven van 2 juli 1999 (A/35043) hebben de Italiaanse autoriteiten de Commissie meegedeeld dat de steunregeling niet in werking was getreden, doordat niet alle noodzakelijke uitvoeringsmaatregelen waren goedgekeurd. De Commissie heeft om aanvullende inlichtingen verzocht bij brieven van 1 december 1999 (D/64991, 21 maart 2000 (D/51237 en 27 juli 2000 (D/54024,

om na te gaan of de uitvoeringsbepalingen voor de fiscale regeling in overeenstemming waren met de voorwaardelijke beschikking waarmee de Commissie de regeling had goedgekeurd ⁽⁴⁾. De Italiaanse autoriteiten hebben niet geantwoord op deze verzoeken om inlichtingen.

- (4) Bij schrijven van 27 juli 2000 (D/54024 stelde de Commissie de Italiaanse autoriteiten in kennis van de twijfel die zij had ten aanzien van de verenigbaarheid van de regeling met de gemeenschappelijke markt, en verzocht zij de Italiaanse autoriteiten binnen één maand na dagtekening van dat schrijven hun opmerkingen te maken overeenkomstig artikel 17, lid 2, van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad ⁽⁵⁾. De Italiaanse autoriteiten maakten binnen de vastgestelde termijn geen opmerkingen kenbaar. Bij schrijven van 22 september 2000 verklaarden de Italiaanse autoriteiten dat het centrum niet operationeel was en deelden zij de Commissie mee dat de regering overwoog welke passende maatregelen te nemen.
- (5) Bij schrijven van 11 juli 2001 stelde de Commissie dienstige maatregelen aan Italië voor. Hierbij werd Italië verzocht om:
- de regeling inzake het Centro di servizi finanziari assicurativi di Trieste in Triëst per 1 januari 2002 in te trekken;
 - vóór 31 oktober 2001 een publieke verklaring uit te brengen over de goedkeuring van de noodzakelijke maatregelen om de regeling voor het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste af te schaffen.
- (6) Aangezien op 1 januari 2002 aan geen van beide bovengenoemde voorwaarden was voldaan en er geen officiële goedkeuring was verleend, heeft de Commissie nota genomen van de weigering van de Italiaanse autoriteiten om de voorgestelde dienstige maatregelen vast te stellen. Bij schrijven van 27 februari 2002 heeft de Commissie Italië in kennis gesteld van haar besluit de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag in te leiden ten aanzien van het Centro di servizi finanziari

⁽¹⁾ PB C 115 van 16.5.2002, blz. 9.⁽²⁾ Mededeling van de Commissie over de toepassing van de regels betreffende steunmaatregelen van de staten op maatregelen op het gebied van de directe belastingen op ondernemingen (PB C 384 van 10.12.1998).⁽³⁾ Beschikking 95/452/EG van de Commissie (PB L 264 van 7.11.1995, blz. 30).⁽⁴⁾ Zie voetnoot 3.⁽⁵⁾ PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1.

e assicurativi di Trieste. Italië heeft op 13 mei 2002 geantwoord op het besluit tot inleiding van de procedure.

- (7) Het besluit van de Commissie tot inleiding van de procedure is bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* ⁽⁶⁾. De Commissie heeft belanghebbenden verzocht hun opmerkingen over de betrokken maatregelen mee te delen. Zij heeft geen opmerkingen ontvangen.

II. GEDETAILEERDE BESCHRIJVING VAN DE STEUNMAATREGEL

- (8) De rechtsgrondslag voor de oprichting van het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste wordt gevormd door artikel 3 van wet nr. 19 van 9 januari 1991.
- (9) Op grond van deze regeling werd een Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste in de regio-Triëst (hierna „Centro di Trieste” te noemen) opgericht. Er werden belastingvoordelen verleend aan (zowel binnen- als buitenlandse) financiële instellingen, verzekeringsondernemingen en kredietmaatschappijen die binnen het centrum actief zijn via een daartoe opgerichte werkingsstructuur (dochterondernemingen, filialen en agent-schappen). De fiscale voordelen bestaan uit:
- vrijstelling van de IRPEG (imposta sui redditi delle persone giuridiche — inkomstenbelasting voor rechtspersonen), beperkt tot de winst die in het centrum wordt behaald uit transacties in landen van Centraal- en Oost-Europa of de voormalige Sovjetunie, of uit met de verhandeling van de aan deze transacties verbonden financiële titels;
 - een verlaging van de omzetbelasting (voor registratierechten, hypotheek- en kadastrale belasting geldt een vast tarief).
- (10) Deze voordelen worden toegekend voor een periode van vijf jaar vanaf de oprichting van het Centro di Trieste en zijn aan twee beperkingen onderworpen: het totale steunbedrag mag het plafond van 65 miljard ITL (circa 34 miljoen EUR) niet overschrijden, en het totale bedrag aan kredieten en investeringen in Oost-Europa mag niet hoger liggen dan 3,5 miljard EUR. De ondernemingen die in het Centro di Trieste actief zijn, moeten geen bronheffingen inhouden op hun transacties (obblighi di sostituto d'imposta).

III. OPMERKINGEN VAN ITALIË

- (11) Bij schrijven van 13 mei 2002 hebben de Italiaanse autoriteiten verklaard dat zij alle relevante informatie hadden meegedeeld in het kader van de correspondentie met de Commissie.
- (12) Met name herhaalden zij dat het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste nooit actief is geweest en dat nooit de uitvoeringsbepalingen goedgekeurd waren die nodig waren om het operationeel te maken. In het

kader van de gedragscode inzake de belastingregeling voor ondernemingen ⁽⁷⁾ had de toenmalige minister van Financiën bij schrijven van 27 februari 2001 al de toezegging van Italië bevestigd het Centro di Trieste niet te realiseren. Ten slotte heeft Italië verwezen naar de bijeenkomst van 19 maart 2002 van de Werkgroep over de gedragscode; daar had de Italiaanse vertegenwoordiger verklaard dat het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste zou worden opgeheven binnen een termijn die bestaanbaar was met het werkprogramma voor de gedragscode.

IV. BEOORDELING VAN DE STEUN

- (13) De betrokken regeling is in 1995 door de Commissie goedgekeurd ⁽⁸⁾. Zij vertoont dus de vier elementen als bedoeld in artikel 87, lid 1, van het Verdrag.
- (14) Allereerst wordt door de vrijstelling van de IRPEG en van bepaalde indirecte belastingen als beschreven in overweging 9, een aanzienlijk voordeel toegekend.
- (15) Ten tweede wordt de maatregel gefinancierd uit staatsmiddelen. Voormelde fiscale stimuli worden gefinancierd uit staatsmiddelen afkomstig van de centrale regering of van de lokale autoriteiten, en betekenen in elk geval gedeelde inkomsten voor die autoriteiten.
- (16) De maatregel is selectief omdat hij beperkt is tot activiteiten die betrekking hebben op de levering van financiële diensten in landen uit Centraal- en Oost-Europa en de voormalige Sovjetunie.
- (17) Ten slotte kan de maatregel een ongunstige invloed hebben op het handelsverkeer en de mededinging wat betreft ondernemingen die actief zijn in de financiële sector en het verzekeringsbedrijf. In deze beide sectoren bestaat momenteel een intens intracommunautair handelsverkeer. Het feit dat alle activiteiten van de ondernemingen die in het Centro di Trieste actief zijn, zich zouden afspelen buiten de Gemeenschap volstaat op zich nog niet om eventuele vervalsing van het intracommunautaire handelsverkeer uit te sluiten ⁽⁹⁾.
- (18) In haar beschikking uit 1995 had de Commissie de betrokken regeling uitdrukkelijk aangemerkt als exploitatiesteun en had zij de regeling verenigbaar verklaard met de gemeenschappelijke markt op basis van de afwijking uit artikel 92, lid 3, onder c), van het Verdrag (thans artikel 87, lid 3, onder c)). Zoals al aangegeven in het besluit tot inleiding van de formele onderzoekprocedure ⁽¹⁰⁾, was de Commissie, toen zij de fiscale regeling in 1995 op haar verenigbaarheid beoordeelde, met name van oordeel dat:

— de ontwikkeling van de financiële markten van de Oost-Europese landen door het mobiliseren van par-

⁽⁷⁾ PB C 2 van 6.1.1998, blz. 1.

⁽⁸⁾ Zie voetnoot 3.

⁽⁹⁾ Zaak 142/87, België/Commissie, Jurisprudentie 1990, blz. I-959, punt 35.

⁽¹⁰⁾ Zie voetnoot 1.

⁽⁶⁾ Zie voetnoot 1.

ticulier kapitaal, van dergelijk belang was voor de Gemeenschap dat zulks de introductie van exploitatiesteun rechtvaardigde, ondanks de daardoor veroorzaakte mededingingsdistorsies;

- de mededingingsdistorsies beperkt zouden zijn en de voorwaarden waaronder het handelsverkeer plaatsvindt, daardoor niet zodanig zouden worden veranderd dat het gemeenschappelijk belang zou worden geschaad.
- (19) In het licht van zowel de mededeling inzake fiscale steun als de gewijzigde omstandigheden in de landen van Centraal- en Oost-Europa, heeft de Commissie haar beoordeling van de verenigbaarheid van de regeling opnieuw overwogen, rekening houdend met het feit dat de regeling, als goedgekeurd in 1995, tot dusver nog niet operationeel was geworden.
- (20) Allereerst is de Commissie, op basis van de mededeling, van mening dat de betrokken steunregeling exploitatiesteun vormt die als dusdanig in beginsel onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt — en dus verboden is. Exploitatiesteun welke bestaat uit maatregelen die niet zijn gebonden aan de uitvoering van specifieke projecten, maar de lopende uitgaven van de onderneming verminderen, is in beginsel verboden omdat hij de mededinging verstoort zonder bij te dragen tot het bereiken van communautaire doelstellingen. Om die reden staat de Commissie, zoals aangegeven in punt 32 van de mededeling, exploitatiesteun thans slechts bij wijze van uitzondering en onder bepaalde voorwaarden toe, in regio's die in aanmerking komen voor de afwijking uit artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag en in bepaalde sectoren, zoals de scheepsbouw, de milieu-bescherming, het vervoer en het zeevervoer. De regeling voor het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste betreft geen regio die in aanmerking komt voor de afwijking uit artikel 87, lid 3, onder a), noch een sector of bedrijfstak die op een afwijking aanspraak kan maken.
- (21) Ten tweede is de Commissie van oordeel dat de toepassing van de regeling thans — anders dan vijf jaar geleden — tot aanzienlijke concurrentievervalsingen op de markt voor financiële diensten zou leiden.
- (22) In dit verband zij er op gewezen dat in 1995 de Commissie van oordeel was dat de voorgenomen steunmaatregelen van Italië noodzakelijk waren om de ontwikkeling te bevorderen van de kapitaalmarkten in de landen van Centraal- en Oost-Europa, hetgeen onbetwistbaar in het belang van de Europese Gemeenschap was.
- (23) Sinds in 1994/1995 de meeste Europaovereenkomsten met de landen uit Oost-Europa in werking zijn getreden, is de ontwikkeling van deze markten geleidelijk toegenomen.
- (24) De Europaovereenkomsten bevatten specifieke clausules over de liberalisatie van de markten en de handel en over de vestigingsrechten, en met name het wederzijdse

recht van financiële en verzekeringsinstellingen uit de Europese Unie en de ondertekenende landen op uitoefening van economische activiteiten door middel van de oprichting en het beheer van dochterondernemingen, filialen en agentschappen ⁽¹⁾. Bijgevolg zouden de in de regeling ten behoeve van het Centro di Trieste geplande maatregelen thans veel zwaardere concurrentievervalsende effecten sorteren, omdat thans de vroegere barrières voor de ontwikkeling van kapitaalmarkten in diverse landen uit de betrokken regio zijn verdwenen.

- (25) Bovendien zijn er sinds 1995 nieuwe financiële instrumenten goedgekeurd ten behoeve van de kandidaat-lidstaten om hun toetreding te faciliteren. Door specifieke initiatieven en programma's uit te bouwen, waartoe besloten werd in Agenda 2000 en in de conclusies van de Europese Raad van Berlijn ⁽¹²⁾, kwamen aanvullende instrumenten beschikbaar om de investeerders te stimuleren en de economische overgang van de landen uit Centraal- en Oost-Europa te ondersteunen ⁽¹³⁾. Gelet op deze elementen, verdwijnt de noodzaak van een algemene regeling die van toepassing is op de financiële diensten in alle landen uit Centraal- en Oost-Europa en de voormalige Sovjetunie, zonder dat daarbij wordt onderscheiden op basis van de specifieke sociaal-economische situatie.
- (26) De Commissie doet opmerken dat noch Italië noch belanghebbende derden opmerkingen hebben gemaakt over deze kwesties.

V. CONCLUSIE

- (27) De Commissie is van oordeel dat de steunregeling ten faveure van het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste onverenigbaar is met de gemeenschappelijke markt. Aangezien tot dusver geen begunstigde de regeling heeft genoten, concludeert de Commissie dat de regel op korte termijn moet worden ingetrokken,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De staatssteun die Italië gemachtigd was ten uitvoer te leggen ten gunste van het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste als bedoeld in artikel 3 van wet nr. 19 van 9 januari 1991, is met de gemeenschappelijke markt onverenigbaar.

⁽¹⁾ Cf. bijvoorbeeld artikel 45 van de Europaovereenkomst tussen de Europese Gemeenschappen en hun lidstaten en de Tsjechische Republiek (PB L 360 van 31.12.1994) dat op 1 februari 1995 in werking is getreden.

⁽¹²⁾ Europese Raad van 24 en 25 maart 1999.

⁽¹³⁾ Verordening (EG) nr. 1266/1999 van de Raad van 21 juni 1999 betreffende de coördinatie van de bijstand aan de kandidaat-lidstaten in het kader van de pretoetredingsstrategie (PB L 161 van 26.6.1999), en Verordening (EG) nr. 1267/1999 van de Raad van 21 juni 1999 tot instelling van een pretoetredingsinstrument voor structuurbeleid (PB L 161 van 26.6.1999).

Artikel 2

Vanaf de datum van kennisgeving van de onderhavige beschikking onthoudt Italië zich van iedere maatregel om het Centro di servizi finanziari e assicurativi di Trieste te activeren, en binnen zes maanden vanaf de onderhavige beschikking trekt Italië artikel 3 van wet nr. 19 van 9 januari 1991 in.

Artikel 3

Italië deelt de Commissie binnen zes maanden vanaf de kennisgeving van deze beschikking mee welke maatregelen het heeft genomen om hieraan te voldoen.

Artikel 4

Deze beschikking is gericht tot de Italiaanse Republiek.

Gedaan te Brussel, 11 december 2002.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie
